

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»
«Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία,
Ιστορία, Ανθρωπολογία»

Διπλωματική Εργασία

«Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές
και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες
κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Αθανασία Στεργίου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μιμήνα Πατεράκη

Πάτρα, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική
ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Αθανασία Στεργίου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Μιμήνα Πατεράκη

Ευάγγελος Μπεμπέτσος

ΣΕΠ ΕΑΠ

Ιούνιος 2026

Στην οικογένειά μου

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια μου και επιβλέπουσα της διπλωματικής μου, την κυρία Μιμήνα Πατεράκη για την επιστημονική της καθοδήγηση και υποστήριξη, κατά τη διάρκεια της περιόδου εκπόνησης της εργασίας αυτής. Η πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε ήταν σημαντική, ώστε να μπορέσω να ολοκληρώσω την εργασία μου. Είμαι ευγνώμων και ευχαριστώ επίσης, όλους όσους με στήριξαν για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά την πρακτική του κύκλου ως επιτελεστική και ενσώματη διαδικασία συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση στην Βόρεια Αττική. Εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο μια επαναλαμβανόμενη τελετουργική πρακτική στο εσωτερικό της ομάδας συμβάλλει στην ενίσχυση της ομαδικής συνοχής, της συναισθηματικής ρύθμισης και της αίσθησης του ανήκειν.

Παράλληλα, αξιοποιείται η θεωρία των «τεχνικών του σώματος» του Mauss (1973), η οποία αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο οι σωματικές πρακτικές λειτουργούν ως κοινωνικά και πολιτισμικά διαμορφωμένοι μηχανισμοί ενσωμάτωσης αξιών και συλλογικών μορφών δράς. Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας βασίζεται στην έννοια της επιτελεστικότητας της Butler (1990), σύμφωνα με την οποία η ταυτότητα δεν αποτελεί προϋπάρχουσα ή σταθερή ουσία, αλλά συγκροτείται μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές. Επιπλέον, εντάσσεται η σύγχρονη προσέγγιση των συλλογικών τελετουργικών στον αθλητισμό, τα οποία έχουν συνδεθεί με την ενίσχυση της ομαδικής ανθεκτικότητας και της κοινοτικής αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων.

Η μεθοδολογία της έρευνας συνδυάζει συμμετοχική παρατήρηση, ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις. Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού αναδεικνύει ότι ο κύκλος συνιστά ένα πεδίο συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας μέσω των σωματικών επιτελέσεων συμπαράστασης, υποστήριξης, επιβράβευσης τα οποία συμβαίνουν σε ένα μικρό χώρο μέσα στο γήπεδο όπου όλες οι συμμετέχουσες έρχονται σε κοντινή απόσταση καλλιεργώντας έτσι και την σωματική οικειότητα. Ο πλούτος και η ένταση των συναισθηματικών εκφράσεων σε ένα σχετικά μικρό αλλά επαναλαμβανόμενο χρόνο δίνει την δυνατότητα στις αθλήτριες να οικειοποιηθούν τον χώρο, τον χρόνο, τις σχέσεις που αναπτύσσονται στην διάρκεια ενός παιχνιδιού εντός και εκτός γηπέδου. Παράλληλα, συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, στη διαχείριση της

επιτυχίας και της αποτυχίας, καθώς και στη δημιουργία ισχυρών κοινωνικών δεσμών μεταξύ των αθλητριών. Ο κύκλος αναδεικνύεται ως μια θεμελιώδης επιτελεστική πρακτική, μέσω της οποίας η ομάδα συγκροτείται όχι ως στατικό σύνολο ατόμων, αλλά ως δυναμική κοινωνική και συναισθηματική οντότητα. Η συλλογική ταυτότητα προκύπτει ως αποτέλεσμα επαναλαμβανόμενων ενσώματων και συμβολικών πρακτικών, οι οποίες συνδέουν το σώμα, το συναίσθημα και την κοινωνική σχέση σε ένα ενιαίο πεδίο εμπειρίας.

Λέξεις-κλειδιά

Συλλογική ταυτότητα; πετοσφαίριση; επιτελεστικότητα; τελετουργικές πρακτικές; ομαδική συνοχή; ενσώματη εμπειρία; φύλο; συναισθηματική ρύθμιση; Mauss, Butler.

Abstract

This thesis explores the practice of the team circle as an embodied and performative process through which collective identity is constructed within girls' volleyball communities. It focuses on how this repeated ritual practice operates as a central mechanism for fostering team cohesion, emotional regulation, and a shared sense of belonging.

The theoretical framework is grounded in Butler's (1990) concept of performativity, which suggests that identity is not a pre-existing or fixed essence but is continuously constituted through repeated social practices. In addition, Mauss's (1973) theory of "techniques of the body" is employed to highlight how bodily practices function as culturally and socially structured mechanisms for the internalization of collective values and behaviours. Furthermore, the study draws on contemporary literature on

collective rituals in sport, which emphasizes their role in enhancing team resilience and communal coping strategies (Bonk et al., 2019).

The research adopts a qualitative approach, based on the analysis of athletes' experiences and parents' perceptions regarding the function of the circle practice. The findings indicate that the circle operates as a key performative mechanism of collective identity formation through bodily proximity, emotional expression, and repeated participation. It also contributes to increased self-confidence, the management of success and failure, and the strengthening of social bonds among team members.

In conclusion, the team circle emerges as a fundamental performative practice through which the team is not merely a collection of individuals but a dynamic social and emotional entity. Collective identity is continuously produced through embodied and symbolic repetitions that integrate body, emotion, and social relation into a unified experiential field.

Keywords

Collective identity; volleyball; performativity; ritual practices; team cohesion; embodiment; gender; emotional regulation; Mauss, Butler.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5-6
Abstract.....	6-7
Συνοτομογραφίες.....	11
1.Εισαγωγή.....	12-15
2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	16-29
2.1 Συλλογική ταυτότητα και κοινωνικές πρακτικές στον γυναικείο ομαδικό αθλητισμό: Ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας.....	16-22
2.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις στην ελληνική βιβλιογραφία.....	23-27

2.3 Θεσμικές και κοινωνικές εξελίξεις στην πετοσφαίριση κατά την τελευταία εικοσαετία και η επίδρασή τους στη δημιουργία αθλητικών ομάδων.....	27-29.
2.4 Θεωρητικό πλαίσιο.....	30-40
2.4.1 Το σώμα ως κοινωνική τεχνική – Οι «Τεχνικές του σώματος» του Mauss και η συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας.....	30-32
2.4.2 Η Επιτελεστικότητα του φύλου της Judith Butler και η συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας στον Αθλητισμό.....	32-35
2.4.3 Ο «Κύκλος» στην Πετοσφαίριση ως συλλογικό τελετουργικό.....	35-37
2.4.4 Ο ρόλος των ηλικιακών γκρουπ στη συνοχή της ομάδας και στη συγκρότηση της ταυτότητας στον αθλητισμό	38-40
3. Μεθοδολογία έρευνας.....	41-51
3.1 Σκοπός και Σημασία της Έρευνας.....	41-44
3.2 Στόχοι της Έρευνας.....	44-45
3.3 Μεθοδολογική προσέγγιση.....	45-49
3.4 Δεοντολογία έρευνας	49-50
3.5 Ερευνητικοί περιορισμοί.....	51
4. Ο κύκλος ως σωματική και κοινωνική πρακτική στην ανάπτυξη της ομαδικότητας.....	51-76
4.1 Επιτελεστικές πρακτικές.....	51-56

4.2 Συναισθήματα και δεσμοί.....	56-60
4.3 Κατασκευή Συλλογικής Ταυτότητας.....	60-61
4.4 Ο Κύκλος ως Μέσο Ενίσχυσης της Αυτοπεποίθησης.....	62-63
4.5 Συναισθηματικές διαφοροποιήσεις μετά από νίκη ή ήττα.....	63-65
4.6 Ο Ρόλος του Προπονητή στην Ομάδα.....	65-74
4.6.1 Ο Προπονητής ως Παιδαγωγικός και Καθοδηγητικός Παράγοντας.....	65-68
4.6.2 Ο Ρόλος του Προπονητή στην Πρακτική του Κύκλου.....	68-71
4.6.3 Ο Προπονητής και το Δέσιμο της Ομάδας.....	71-73
4.6.4 Ο Προπονητής ως Φορέας Αξιών και Συλλογικής Ταυτότητας.....	73-74
4.7 Συλλογικοί δεσμοί και αίσθηση του «ανήκειν» σύμφωνα με τους γονείς.....	74-76
5.Συμπεράσματα.....	77-90
5.1 Εκπαιδευτικό Πρωτόκολλο της Πρακτικής του Κύκλου στην Πετοσφαίριση.....	83-85
5.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	85-87
5.3 Προτάσεις για βελτίωση στην πετοσφαίριση σε σχέση με τις επιτελεστικές πρακτικές και τη συλλογική ταυτότητα.....	88-90
Βιβλιογραφία	91-99
Παραρτήματα.....	100-107

Παράρτημα Α: Πρότυπο επιστολής – Αίτηση συλλογής δεδομένων για διπλωματική εργασία.....	100-101
Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγιο.....	102-105
Παράρτημα Γ: Έντυπο Γραπτής Συγκατάθεσης Γονέα / Κηδεμόνα	106-107

Συντομογραφίες

FIVB	Διεθνούς Ομοσπονδίας Πετοσφαίρισης
ΕΟΠΕ	Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης
ΕΣΠΑΑΑ	Ένωση Σωματείων Πετοσφαίρισης Αθήνας και Ανατολικής Αττικής

1.Εισαγωγή

Η πετοσφαίριση ως ομαδικό άθλημα δεν αποτελεί μόνο ένα πεδίο σωματικής απόδοσης και τεχνικής εξέλιξης, αλλά και έναν σύνθετο κοινωνικό χώρο παραγωγής σχέσεων, ταυτοτήτων και συλλογικών νοημάτων (Coakley, 2021). Στο εσωτερικό των αθλητικών ομάδων, οι αθλήτριες δεν αλληλεπιδρούν αποκλειστικά μέσα από αγωνιστικές δομές, αλλά και μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές και τελετουργικές πρακτικές, οι οποίες συμβάλλουν καθοριστικά στη συγκρότηση της ομαδικής συνοχής και της αίσθησης του ανήκειν (Collins, 2004, Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998). Σε αυτό το πλαίσιο, η ομάδα μπορεί να προσεγγιστεί ως μια δυναμική κοινότητα πρακτικής, όπου το σώμα, το συναίσθημα και η κοινωνική αλληλεπίδραση συνυπάρχουν και αλληλο διαμορφώνονται (Wenger, 1998, Haslam, Reicher, & Platow, 2018).

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στη διερεύνηση της πρακτικής του κύκλου ως καθημερινής επιτελεστικής και τελετουργικής πράξης, μέσα από την οποία συγκροτείται, αναπαράγεται και ενισχύεται η συλλογική ταυτότητα της ομάδας. Ο κύκλος, ως επαναλαμβανόμενη μορφή συλλογικής δράσης, δεν αντιμετωπίζεται ως απλό αγωνιστικό στιγμιότυπο, αλλά ως κοινωνικά και συμβολικά φορτισμένη πρακτική, η οποία οργανώνει τη συναισθηματική εμπειρία των αθλητριών και διαμορφώνει το πλαίσιο του «εμείς», Butler (1993). Υπό αυτό το πρίσμα, η ομάδα προσεγγίζεται ως κοινότητα πρακτικής, μέσα στην οποία η επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε κοινές δράσεις συμβάλλει στη διαμόρφωση κοινών νοημάτων, αξιών και συλλογικής ταυτότητας (Schechner, 2013, Wenger, 1998).

Η θεωρητική θεμελίωση της έρευνας βασίζεται πρωτίστως στην έννοια της επιτελεστικότητας της Butler (1990), σύμφωνα με την οποία η ταυτότητα δεν αποτελεί σταθερή, προϋπάρχουσα ή ουσιοκρατική κατηγορία, αλλά συγκροτείται μέσα από επαναλαμβανόμενες πράξεις και κοινωνικές πρακτικές. Υπό αυτό το πρίσμα, ο κύκλος

μπορεί να θεωρηθεί ως μια επαναλαμβανόμενη επιτελεστική πράξη, μέσω της οποίας η ομάδα «παράγει» το συλλογικό της υποκείμενο. Το «εμείς» δεν υφίσταται ανεξάρτητα από τη δράση, αλλά συγκροτείται μέσα από αυτήν, αποκτώντας σταθερότητα μέσω της επανάληψης. Παράλληλα, η εργασία αξιοποιεί την ανθρωπολογική προσέγγιση του Mauss (1973) σχετικά με τις «τεχνικές του σώματος», η οποία αναδεικνύει ότι οι σωματικές πρακτικές δεν είναι φυσικές ή αυθόρμητες, αλλά κοινωνικά και πολιτισμικά διαμορφωμένες. Μέσα από αυτή την οπτική, ο κύκλος μπορεί να αναλυθεί ως μια ενσώματη κοινωνική πρακτική, όπου η στάση του σώματος, η εγγύτητα μεταξύ των αθλητριών, ο συγχρονισμός και η συλλογική φωνή αποτελούν φορείς κοινωνικών νοημάτων και αξιών, όπως η συνεργασία, η πειθαρχία και η ενότητα.

Επιπλέον, η μελέτη εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο της έρευνας για τα συλλογικά τελετουργικά στον αθλητισμό, τα οποία έχουν αναδειχθεί ως σημαντικοί μηχανισμοί ενίσχυσης της ομαδικής ανθεκτικότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της κοινοτικής αντιμετώπισης στρεσογόνων καταστάσεων (Bonk et al., 2019). Σε αυτό το πλαίσιο, ο κύκλος δεν λειτουργεί μόνο συμβολικά, αλλά και λειτουργικά, καθώς επιτρέπει την επεξεργασία των αγωνιστικών εμπειριών, τη μετάβαση από την ατομική και συλλογική συναισθηματική κατάσταση και την ανασυγκρότηση της ομάδας μετά από επιτυχία ή αποτυχία. Η παρούσα έρευνα επιδιώκει να αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο οι αθλήτριες βιώνουν και νοηματοδοτούν την πρακτική του κύκλου, καθώς και τον ρόλο που αυτή διαδραματίζει στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας, στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και στη δημιουργία κοινωνικών δεσμών (Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998, Haslam, Reicher, & Platow, 2018, Vealey, 2007). Παράλληλα, εξετάζεται η συμβολή του προπονητή ως παιδαγωγικού και επιτελεστικού φορέα, ο οποίος ρυθμίζει και νοηματοδοτεί τις τελετουργικές πρακτικές της ομάδας (Côté & Gilbert, 2009, Camiré et al., 2011, Fransen et al., 2020)..

Συνολικά, η εργασία προσεγγίζει την ομάδα όχι ως στατικό άθροισμα αθλητριών, αλλά ως μια δυναμική κοινωνική και συναισθηματική οντότητα, η οποία συγκροτείται μέσα από επαναλαμβανόμενες επιτελεστικές πρακτικές. Μέσα από αυτή την οπτική, ο κύκλος αναδεικνύεται ως κεντρικός μηχανισμός παραγωγής του «εμείς», συνδέοντας το σώμα, το συναίσθημα και την κοινωνική σχέση σε ένα ενιαίο πεδίο συλλογικής εμπειρίας Haslam, Reicher, & Platow, (2018) Wenger, (1998). Στο πλαίσιο της παρούσας ερευνητικής εργασίας, θα εστιάσω στην περίπτωση της Άνοιξης Αττικής και κίνητρο για την έρευνα αυτή, αποτέλεσαν πρωτίστως οι σπουδές μου ως καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, αλλά και η ενασχόληση της κόρης μου με την πετοσφαίριση τα τελευταία τρία (3) χρόνια.

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση των επιτελεστικών πρακτικών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο μιας ομάδας πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13–16) ετών στη Βόρεια Αττική και τον τρόπο με τον οποίο αυτές συνδέονται με τη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας των αθλητριών. Ειδικότερα, επιδιώκεται να διερευνηθεί πως οι επιτελεστικές πρακτικές αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ομάδας, με ποιον τρόπο οι πρακτικές αυτές συμβάλλουν στη διαμόρφωση και ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας και πώς οι αλληλεπιδράσεις (σωματικές και λεκτικές) μεταξύ των μελών επηρεάζουν το αίσθημα του «ανήκειν» και τη συνοχή της ομάδας.

Παράλληλα, η έρευνα εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι νεαρές αθλήτριες νοσηματοδοτούν τη συμμετοχή τους στην ομάδα και τον ρόλο τους στο εσωτερικό της, που αναδύονται μέσα από τις επιτελεστικές πρακτικές στο χώρο της πετοσφαίρισης. Τέλος, η έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα κορίτσια στην εφηβεία κατασκευάζουν και διαπραγματεύονται τη συλλογική τους ταυτότητα μέσα από τις επιτελεστικές πρακτικές στην αθλητική τους εμπειρία, αναδεικνύοντας την πετοσφαίριση όχι μόνο ως αγωνιστική δραστηριότητα αλλά και ως κοινωνική πρακτική με βαθιές πολιτισμικές και παιδαγωγικές προεκτάσεις. Με τον

τρόπο αυτό, ενισχύεται η επιστημονική γνώση γύρω από τη σχέση αθλητισμού και εφηβικής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα δημιουργούνται προϋποθέσεις για μελλοντικές εμπειρικές έρευνες στον ελληνικό χώρο.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι η εισαγωγή της διπλωματικής εργασίας στην οποία αναφέρονται ο σκοπός με το πλαίσιο της έρευνας και στην έννοια του «κύκλου» ως επιτελεστική μέθοδος στο άθλημα της πετοσφαίρισης. Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά στο θεωρητικό και ιστορικό πλαίσιο της γυναικείας πετοσφαίρισης. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση των επιτελεστικών πρακτικών στην γυναικεία πετοσφαίριση, σε διεθνές επίπεδο και στην Ελλάδα. Έπειτα το θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης σύμφωνα με τον Mauss, όσον αφορά τις «τεχνικές του σώματος» και την συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας αλλά και την θεωρία της επιτελεστικότητας του φύλου της Judith Butler και την εφαρμογή της στην συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας στην γυναικεία πετοσφαίριση. Τέλος θα ασχοληθούμε με το κατά πόσο ο «κύκλος» λειτουργεί ως συλλογικό τελετουργικό στην πετοσφαίριση.

Υστερά στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Εκείνη με την σειρά της χωρίζεται σε πέντε υπο ενότητες, στις οποίες εξηγείται η διαδικασία που ακολουθήθηκε στη συγκεκριμένη έρευνα για να επιτευχθεί, δηλαδή ο σκοπός και η σημασία της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι στόχοι, η μεθοδολογική προσέγγιση, η δομή της εργασίας και τέλος το πλαίσιο της δεοντολογίας το οποίο τηρήθηκε. Στην τέταρτη ενότητα είναι η ανάλυση των ερευνητικών μας δεδομένων, η οποία χωρίζεται σε υπο ενότητες με βάση την θεματολογία έκαστου δεδομένου. Στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται με λεπτομέρεια τα συμπεράσματα, μελλοντικές προτάσεις για σχετική έρευνα, αλλά και προτάσεις για την βελτίωση των επιτελεστικών πρακτικών και της συλλογικής ταυτότητας στην πετοσφαίριση.

2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

2.1 Συλλογική ταυτότητα και κοινωνικές πρακτικές στον γυναικείο ομαδικό αθλητισμό: Ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας

Σύμφωνα με τους Bruner και Benson (2018), εξετάζοντας τη λειτουργία της συλλογικής ταυτότητας σε αθλητικές ομάδες νεαρών αθλητριών, υποστήριξαν ότι η αίσθηση του «ανήκειν» αποτελεί βασικό στοιχείο της αθλητικής εμπειρίας. Η ταύτιση με την ομάδα ενισχύει τη συναισθηματική δέσμευση των αθλητριών, συμβάλλει στη διατήρηση της συμμετοχής τους στον αθλητισμό και επηρεάζει θετικά την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμησή τους. Οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ομάδας λειτουργούν ως σημαντικός παράγοντας κοινωνικής υποστήριξης, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της εφηβείας, όπου η αποδοχή από τους συνομηλίκους αποκτά καθοριστική σημασία. Τα συλλογικά τελετουργικά λειτουργούν ως μηχανισμοί διαχείρισης συναισθημάτων και πίεσης. Όπως επισημαίνουν οι (Bonk et al. 2019), οι πρακτικές αυτές μπορούν να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα της ομάδας (team resilience) και να λειτουργήσουν ως μορφές «συλλογικής αντιμετώπισης» (communal coping), επιτρέποντας στα μέλη να διαχειριστούν από κοινού το άγχος και τις απαιτήσεις του αγώνα. Στην περίπτωση της πετοσφαίρισης, όπου το παιχνίδι χαρακτηρίζεται από γρήγορες εναλλαγές και υψηλή ένταση, ο σύντομος κύκλος μετά από κάθε πόντο λειτουργεί ως μια «μικρο-τελετουργία» που επαναφέρει τη συγκέντρωση και τη συναισθηματική ισορροπία της ομάδας (Bonk et al., 2019).

Η πρακτική του «κύκλου» στα ομαδικά αθλήματα συνιστά μια επαναλαμβανόμενη, σωματοποιημένη μορφή αλληλεπίδρασης, η οποία υπερβαίνει τη λειτουργική της διάσταση και αποκτά έντονο κοινωνικό και συμβολικό χαρακτήρα. Πρόκειται για μια

16

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

συλλογική δράση που ενσωματώνεται στην αγωνιστική ρουτίνα (π.χ. μετά από κάθε πόντο) και συμβάλλει στη διαμόρφωση της ομαδικής συνοχής, της ταυτότητας και των συναισθηματικών δεσμών μεταξύ των αθλητριών (Bonk et al., 2019). Από την οπτική του Mauss (1973), ο κύκλος μπορεί να ερμηνευθεί ως «τεχνική του σώματος», δηλαδή ως μια πολιτισμικά δομημένη πρακτική που μαθαίνεται, επαναλαμβάνεται και κοινωνικοποιεί τα άτομα σε συγκεκριμένους τρόπους χρήσης του σώματος. Η διάταξη των σωμάτων σε κυκλική μορφή, η σωματική εγγύτητα, οι χειρονομίες (π.χ. επαφή, χειροκροτήματα) και ο συγχρονισμός των κινήσεων αποτελούν στοιχεία που δεν είναι αυθόρμητα, αλλά κοινωνικά παραγόμενα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι αθλήτριες εσωτερικεύουν πρότυπα συνεργασίας, αλληλοϋποστήριξης και συλλογικής δράσης. Το σώμα, επομένως, λειτουργεί ως μέσο μετάδοσης κοινωνικών αξιών και όχι απλώς ως βιολογική οντότητα.

Παράλληλα, η προσέγγιση της Butler (1990) επιτρέπει την κατανόηση του κύκλου ως επιτελεστικής πρακτικής (performativity), μέσω της οποίας συγκροτείται η ομαδική ταυτότητα. Σύμφωνα με τη Butler, η ταυτότητα δεν προϋπάρχει της δράσης, αλλά παράγεται μέσα από την επανάληψη κοινωνικά καθορισμένων πράξεων. Ο κύκλος, ως επαναλαμβανόμενη τελετουργική πρακτική, λειτουργεί επιτελεστικά: μέσα από τη συμμετοχή σε αυτόν, οι αθλήτριες «γίνονται» μέλη της ομάδας. Η έννοια του «ανήκειν» δεν αποτελεί μια αφηρημένη κατάσταση, αλλά συγκροτείται εμπράκτως μέσω της συμμετοχής σε τέτοιες συλλογικές δράσεις. Ωστόσο, η επιτελεστικότητα της πρακτικής δεν είναι ουδέτερη. Όπως επισημαίνει η Butler (1990), κάθε κοινωνική πρακτική εμπεριέχει κανονιστικά πλαίσια που καθορίζουν ποια σώματα και ποιες συμπεριφορές αναγνωρίζονται ως «ανήκουσες» σε μια ομάδα. Στο πλαίσιο αυτό, ο κύκλος μπορεί να λειτουργήσει τόσο ως μηχανισμός ένταξης όσο και ως πεδίο πιθανών αποκλεισμών. Αθλήτριες που δεν συμμετέχουν με τον ίδιο ενθουσιασμό ή που βρίσκονται στο περιθώριο της ομάδας ενδέχεται να βιώσουν την πρακτική ως υπενθύμιση της διαφοροποίησής τους. Έτσι, η φαινομενικά ενωτική λειτουργία του

κύκλου αποκτά μια πιο σύνθετη διάσταση, όπου συνυπάρχουν η συνοχή και η διαφοροποίηση.

Σύμφωνα με τον Collins (2004), οι τελετουργίες αλληλεπίδρασης που χαρακτηρίζονται από φυσική συνύπαρξη, κοινή εστίαση και συγχρονισμένη δράση παράγουν υψηλά επίπεδα συναισθηματικής ενέργειας και ενισχύουν την αίσθηση του ανήκειν. Αντίστοιχα, οι (Jackson et al. 2018) έδειξαν ότι ο συγχρονισμός των κινήσεων και η κοινή φυσιολογική διέγερση αυξάνουν τη συνοχή και τη συνεργασία των ομάδων. Ακόμα ο Mauss (1973), ανέφερε ότι οι σωματικές πρακτικές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με συναισθηματικές καταστάσεις, καθώς το σώμα λειτουργεί ως φορέας κοινωνικά διαμεσολαβημένων εμπειριών. Ο κύκλος, ως μορφή «συλλογικής ενσώματης δράσης», ενισχύει την αυτοπεποίθηση των αθλητριών, μειώνει το άγχος και καλλιεργεί την αίσθηση της αμοιβαίας υποστήριξης. Σύμφωνα με τον Bourdieu (1990), η επανάληψη των κοινωνικών πρακτικών συμβάλλει στη διαμόρφωση του *habitus*, δηλαδή των εσωτερικευμένων τρόπων σκέψης και δράσης. Παράλληλα, ο Collins (2004) υποστηρίζει ότι οι επαναλαμβανόμενες τελετουργίες παράγουν και αναπαράγουν τη συλλογική ταυτότητα, ενώ οι Cushion και Jones (2014) δείχνουν ότι η καθημερινή προπονητική πρακτική λειτουργεί ως διαδικασία κοινωνικοποίησης και μετάδοσης της κουλτούρας της ομάδας. Συνοψίζοντας, η πρακτική του κύκλου μπορεί να κατανοηθεί ως μια σύνθετη κοινωνική και σωματική διαδικασία που συμβάλλει στη διαμόρφωση της ομαδικότητας. Μέσα από το πρίσμα των θεωριών του Mauss (1973) και της Butler (1990), αναδεικνύεται ως μια τεχνική του σώματος και ταυτόχρονα ως επιτελεστική πρακτική, η οποία συγκροτεί ταυτότητες, παράγει συναισθήματα και οργανώνει τις σχέσεις εντός της ομάδας.

Παράλληλα, η πρακτική του huddle έχει και συμβολική διάσταση. Ο κύκλος ως σχήμα υποδηλώνει ισότητα, ενότητα και έλλειψη ιεραρχίας, καθώς όλα τα μέλη τοποθετούνται σε ισότιμη θέση. Η σωματική εγγύτητα και η κοινή εστίαση προς το εσωτερικό του κύκλου ενισχύουν την αίσθηση του «εμείς», δημιουργώντας ένα

συμβολικό όριο μεταξύ της ομάδας και του εξωτερικού περιβάλλοντος (Collins, 2004). Στην αθλητική πράξη, το huddle χρησιμοποιείται τόσο για στρατηγική επικοινωνία όσο και για εμπύχωση και επιβεβαίωση της συλλογικότητας (Cotterill, 2012). Ειδικά στην πετοσφαίριση, η συχνότητα της πρακτικής αυτής (π.χ. μετά από κάθε πόντο) ενισχύει τον επαναληπτικό και επιτελεστικό της χαρακτήρα. Μέσα από αυτή τη συνεχή επανάληψη, ο κύκλος μετατρέπεται σε βασικό στοιχείο της «κουλτούρας της ομάδας», συμβάλλοντας στη δημιουργία κοινών νοημάτων και στη σταθεροποίηση της συλλογικής ταυτότητας (Collins, 2004). Παράλληλα, λειτουργεί ως μηχανισμός άμεσης ανατροφοδότησης και ενίσχυσης της επικοινωνίας μεταξύ των παικτριών, ακόμη και σε συνθήκες πίεσης.

Η σημασία των τελετουργικών αυτών πρακτικών επιβεβαιώνεται και από μελέτες που δείχνουν ότι οι ομαδικές παραδόσεις, όπως οι κύκλοι, τα συνθήματα και οι κοινές χειρονομίες, ενισχύουν τη συνοχή και τη συνεργασία των αθλητών, δημιουργώντας ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς και ταυτότητας (Warner, 2013). Οι πρακτικές αυτές διευκολύνουν την ένταξη νέων μελών, ενισχύουν την επικοινωνία και συμβάλλουν στη διατήρηση της συνοχής της ομάδας σε βάθος χρόνου. Συνοψίζοντας, ο «κύκλος» στην πετοσφαίριση μπορεί να αναλυθεί ως μια μορφή συλλογικού τελετουργικού που συνδυάζει σωματικές, συμβολικές και κοινωνικές διαστάσεις. Μέσα από τη συμμετοχή σε αυτή την πρακτική, οι αθλήτριες δεν ανταλλάσσουν απλώς πληροφορίες ή ενθάρρυνση, αλλά συγκροτούν ενεργά τη συλλογική τους ταυτότητα, ενισχύουν τη συνοχή της ομάδας και βιώνουν σωματικά την έννοια της συλλογικότητας (Cotterill, 2012, Morgan, 2013).

Αντίστοιχα, οι Murray et al. (2022), διερεύνησαν τη σχέση ανάμεσα στην κοινωνική ταυτότητα της ομάδας, την εικόνα σώματος και την αθλητική συμμετοχή έφηβων κοριτσιών. Τα αποτελέσματα της μελέτης ανέδειξαν ότι η ισχυρή σύνδεση με την ομάδα σχετίζεται με θετικότερη αντίληψη για το σώμα, υψηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης και αυξημένη παρακίνηση για συνέχιση της αθλητικής

δραστηριότητας. Οι ερευνητές υπογράμμισαν ότι το κοινωνικό περιβάλλον της ομάδας συμβάλλει στη δημιουργία ενός πλαισίου ασφάλειας και αποδοχής, μέσα στο οποίο οι αθλήτριες αναπτύσσουν θετικότερη εικόνα για τον εαυτό τους και ενισχύουν τη συμμετοχή τους στον αθλητισμό. Η σύγχρονη βιβλιογραφία στον χώρο της ψυχολογίας του αθλητισμού υπογραμμίζει τον καθοριστικό ρόλο των συνομηλίκων στη διαμόρφωση της αθλητικής εμπειρίας, ιδιαίτερα στα κορίτσια που συμμετέχουν σε οργανωμένα αθλητικά περιβάλλοντα. Οι Bruner και Benson (2018) επισημαίνουν ότι οι αλληλεπιδράσεις εντός της ομάδας δεν περιορίζονται αποκλειστικά στην επίτευξη αγωνιστικών στόχων, αλλά επεκτείνονται στη διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων, αξιών και κοινωνικών πρακτικών, οι οποίες συμβάλλουν ουσιαστικά στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας της ομάδας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι αθλήτριες δεν αναπτύσσουν μόνο αθλητικές δεξιότητες, αλλά και ισχυρούς κοινωνικο-συναισθηματικούς δεσμούς που ενισχύουν την αίσθηση του «ανήκειν».

Η παρούσα έρευνα συνδυάζει κάποιες μελέτες όπως οι Bruner et al. (2015), τονίζουν ότι η έννοια της αλληλεξάρτησης μέσα στις ομάδες συνομηλίκων αποτελεί κεντρικό παράγοντα για την ενίσχυση της κοινωνικής ταυτότητας στον νεανικό αθλητισμό. Οι καθημερινές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών δημιουργούν ένα πλαίσιο συλλογικής εμπειρίας, στο οποίο διαμορφώνονται κοινές μορφές συμπεριφοράς και επικοινωνίας. Το πλαίσιο αυτό επηρεάζει σημαντικά τη δέσμευση των αθλητριών προς την ομάδα, καθώς και την προσπάθεια που καταβάλλουν, ενισχύοντας ταυτόχρονα την ψυχολογική τους εμπλοκή. Επιπλέον, οι Ullrich-French και Smith (2016) υποστηρίζουν ότι οι ομάδες συνομηλίκων στον οργανωμένο αθλητισμό διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην ανάπτυξη της ταυτότητας των εφήβων κοριτσιών. Συγκεκριμένα, οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ομάδας επηρεάζουν τόσο την αυτοαντίληψη όσο και τη συναισθηματική προσαρμογή των νεαρών αθλητριών. Η θετική αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος, το οποίο διευκολύνει τη συνολική ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη.

20

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Οι Bruner et al. (2015) υποστηρίζουν ότι η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών μιας ομάδας και η κοινή επιδίωξη στόχων ενισχύουν την ανάπτυξη της κοινωνικής ταυτότητας, καθώς οι αθλητές αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέρος μιας συλλογικότητας και όχι ως μεμονωμένες μονάδες. Σε συνέχεια αυτών των ευρημάτων, οι Bruner και Benson (2018) διαπίστωσαν ότι η ισχυρή ταύτιση με την ομάδα συνδέεται με αυξημένες προκοινωνικές συμπεριφορές, όπως η συνεργασία, η αλληλοϋποστήριξη, ο αμοιβαίος σεβασμός και η ενθάρρυνση μεταξύ των συμπαικτών, στοιχεία που ενισχύουν τη συνοχή της ομάδας. Αντίστοιχα, οι Ullrich-French και Smith (2016) επισημαίνουν ότι οι θετικές σχέσεις μεταξύ των συνομηλίκων στον αθλητισμό συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αισθήματος του «ανήκειν», στην ψυχολογική ευημερία και στη διατήρηση της συμμετοχής των νέων στις αθλητικές δραστηριότητες. Τα ευρήματα αυτά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παρούσα έρευνα, καθώς υποστηρίζουν ότι οι καθημερινές επιτελεστικές πρακτικές που αναπτύσσονται σε μια ομάδα πετοσφαίρισης –όπως ο σχηματισμός κύκλου, οι κοινές χειρονομίες, η σωματική εγγύτητα, ο συγχρονισμός των κινήσεων και η λεκτική ενθάρρυνση– δεν αποτελούν απλώς λειτουργικές ή αγωνιστικές συμπεριφορές, αλλά διαδικασίες μέσα από τις οποίες ενισχύονται η συλλογική ταυτότητα, η συνοχή της ομάδας και το αίσθημα του «ανήκειν» των νεαρών αθλητριών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι μελέτες που εξετάζουν τις συλλογικές και ενσώματες πρακτικές στον ομαδικό αθλητισμό. Πρακτικές όπως οι ομαδικοί πανηγυρισμοί, οι κυκλικοί σχηματισμοί πριν από τον αγώνα, οι χειρονομίες ενθάρρυνσης και οι μορφές σωματικής αλληλεπίδρασης λειτουργούν ως συμβολικές διαδικασίες ενίσχυσης της συνοχής και της συλλογικότητας της ομάδας (Bourdieu, 1990; Shilling, 2012). Μέσα από τις πρακτικές αυτές παράγονται κοινά νοήματα και ενισχύεται η αίσθηση κοινής ταυτότητας μεταξύ των μελών της ομάδας, στοιχείο που συνδέεται με τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας των Tajfel και Turner (1979). Παράλληλα, έρευνες στον χώρο του γυναικείου αθλητισμού έχουν δείξει ότι οι ενσώματες και συναισθηματικές πρακτικές συμβάλλουν ουσιαστικά στη διαμόρφωση

συλλογικών μορφών ταυτότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των αθλητριών Pavlidis & Fullagar, (2013).

Ωστόσο, η σχετική βιβλιογραφία παραμένει περιορισμένη ως προς τη διερεύνηση αυτών των πρακτικών ειδικά στην πετοσφαίριση και ιδιαίτερα σε ομάδες εφήβων κοριτσιών. Παρά την αυξανόμενη ερευνητική ενασχόληση με τον γυναικείο αθλητισμό, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες μελέτες επικεντρώνονται κυρίως σε ζητήματα αθλητικής παρακίνησης, αυτοεκτίμησης, εικόνας σώματος ή ψυχολογικής ανάπτυξης Brewer (1993). Αντίθετα, περιορισμένος παραμένει ο αριθμός των ερευνών που εξετάζουν τη συλλογική ταυτότητα και τις επιτελεστικές ή ενσώματες πρακτικές σε κοινότητες κοριτσιών που συμμετέχουν στην πετοσφαίριση Pattison, (2013), Kitching, (2024). Επιπλέον, πρόσφατες έρευνες στον χώρο της πετοσφαίρισης εστιάζουν περισσότερο στην αθλητική ταυτότητα, στην ψυχολογική προσαρμογή και στη λειτουργία της ομάδας παρά στις καθημερινές συλλογικές πρακτικές και στις μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των αθλητριών Clark (2025) ,Warburton (2025).

Το ερευνητικό αυτό κενό καθιστά σημαντική τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι νεαρές αθλήτριες συγκροτούν συλλογικές ταυτότητες και αναπτύσσουν μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης και συλλογικότητας μέσα από τη συμμετοχή τους στην ομάδα. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση, εστιάζοντας στις καθημερινές πρακτικές, στις σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας και στις μορφές έκφρασης της συλλογικής ταυτότητας στον χώρο της πετοσφαίρισης.

2.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις στην ελληνική βιβλιογραφία

22

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Στην ελληνική βιβλιογραφία, η μελέτη του αθλητισμού ως κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου έχει αναπτυχθεί μέσα από ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες εστιάζουν στη σχέση σώματος, φύλου, ταυτότητας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην κατανόηση του αθλητισμού ως πεδίου κοινωνικοποίησης, όπου αναπαράγονται αλλά και μετασχηματίζονται κοινωνικές πρακτικές και έμφυλες ταυτότητες (Κάβουρα, Χρόνη, & Ryba, 2015).

Ο Ζαϊμάκης (2015), μέσα από μια εκτενή θεωρητική επισκόπηση της κοινωνιολογίας του αθλητισμού, αντιμετωπίζει τον αθλητισμό όχι απλώς ως σωματική δραστηριότητα αλλά ως κοινωνική πρακτική που παράγει και αναπαράγει κοινωνικές σχέσεις, ταυτότητες και μορφές συλλογικής δράσης. Βασιζόμενος σε θεωρητικές προσεγγίσεις όπως αυτές των Elias, Dunning και Bourdieu, υποστηρίζει ότι οι αθλητικές ομάδες συγκροτούν κοινωνικούς χώρους στους οποίους αναπτύσσονται δίκτυα αλληλεξάρτησης, κοινοί κώδικες επικοινωνίας και συμβολικές πρακτικές που ενισχύουν το αίσθημα του «ανήκειν». Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την ερμηνεία πρακτικών όπως οι ομαδικοί κύκλοι, τα συνθήματα και οι τελετουργικές κινήσεις ως μορφές συμβολικής αλληλεπίδρασης που συμβάλλουν στη διαμόρφωση συλλογικής ταυτότητας και κοινωνικής συνοχής εντός της ομάδας.

Η Μαύρου (2004), μελετώντας τη συνοχή σε ανδρικές και γυναικείες ομάδες πετοσφαίρισης, διερεύνησε τους παράγοντες που επηρεάζουν τις διαπροσωπικές σχέσεις και την ενότητα των αθλητών μέσα στο αγωνιστικό περιβάλλον. Τα ευρήματα της έρευνας ανέδειξαν ότι η συνοχή δεν περιορίζεται στην επίτευξη αγωνιστικών στόχων, αλλά συνδέεται άμεσα με την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών της ομάδας. Η αμοιβαία υποστήριξη, η συχνή επικοινωνία και η συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες ενισχύουν την αίσθηση ομαδικότητας και αλληλεγγύης. Υπό αυτό το πρίσμα, οι τελετουργικές πρακτικές που παρατηρούνται στην πετοσφαίριση μπορούν να θεωρηθούν ως μηχανισμοί

ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής και της συλλογικής δέσμευσης των αθλητριών προς την ομάδα.

Η Μορέλα (2011) εξέτασε τη σχέση μεταξύ ομαδικής συνοχής και εθνικής/πολιτιστικής ταυτότητας σε πολυπολιτισμικά αθλητικά περιβάλλοντα. Η μελέτη κατέδειξε ότι η ανάπτυξη κοινών εμπειριών, συμβόλων και πρακτικών μέσα στην ομάδα λειτουργεί ως καταλυτικός παράγοντας για τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου αναφοράς, το οποίο υπερβαίνει τις επιμέρους πολιτισμικές διαφορές των αθλητών. Η συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες και η υιοθέτηση κοινών τρόπων έκφρασης ενισχύουν την αίσθηση του ανήκειν και συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας κοινής αθλητικής ταυτότητας. Συνεπώς, πρακτικές όπως οι ομαδικοί κύκλοι, τα συνθήματα και οι μορφές σωματικής εγγύτητας μπορούν να ερμηνευθούν ως συμβολικοί μηχανισμοί κοινωνικής ενσωμάτωσης και ενίσχυσης της συλλογικής ταυτότητας των αθλητριών.

Όπως επισημαίνει η Κυριαζή (2006), οι κοινωνικές πρακτικές που αναπτύσσονται σε οργανωμένα πλαίσια, όπως οι αθλητικές ομάδες, συμβάλλουν στη διαμόρφωση στάσεων και αξιών. Αποτελούν βασικό στοιχείο της κοινωνικής ζωής, καθώς μέσα από αυτές τα άτομα αλληλεπιδρούν, συμμετέχουν σε ομάδες και διαμορφώνουν την κοινωνική τους ταυτότητα. Οι κοινές πρακτικές, όπως η επικοινωνία, οι συνήθειες, οι αξίες και οι μορφές συμμετοχής, συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αισθήματος του «ανήκειν» και ενισχύουν τη συλλογική ταυτότητα των μελών μιας ομάδας. Μέσα από την καθημερινή κοινωνική δράση, τα άτομα αποκτούν κοινές εμπειρίες και νοήματα, γεγονός που ενδυναμώνει τους κοινωνικούς δεσμούς και την αίσθηση συμμετοχής σε μια κοινότητα (Κυριαζή, 2006). Στην περίπτωση των κοριτσιών, η συμμετοχή σε ομαδικά αθλήματα, όπως η πετοσφαίριση, συνδέεται με τη διαμόρφωση συλλογικής ταυτότητας και την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων αντιμετωπίζει τον αθλητισμό ως ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο υπερβαίνει τη σωματική άσκηση και την αγωνιστική επίδοση. Ο αθλητισμός προσεγγίζεται ως θεσμός κοινωνικοποίησης, μέσα

στον οποίο τα άτομα αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις, εσωτερικεύουν κοινωνικούς κανόνες και αξίες και διαμορφώνουν τόσο την προσωπική όσο και τη συλλογική τους ταυτότητα (Αυγερινός, 2007). Η συμμετοχή σε μια αθλητική ομάδα δεν περιορίζεται στην εκμάθηση τεχνικών δεξιοτήτων, αλλά αποτελεί μια διαδικασία ένταξης σε μια κοινότητα με κοινές αξίες, σύμβολα, κανόνες και τρόπους συμπεριφοράς, οι οποίοι αναπαράγονται μέσα από την καθημερινή αλληλεπίδραση των μελών.

Σύμφωνα με τον Αυγερινό (2007), κάθε αθλητική ομάδα αναπτύσσει τη δική της ιδιαίτερη κουλτούρα, η οποία εκφράζεται μέσα από κοινές πρακτικές, τελετουργίες, σύμβολα και μορφές επικοινωνίας. Οι πρακτικές αυτές ενισχύουν την αίσθηση της συλλογικότητας, δημιουργούν δεσμούς μεταξύ των μελών και συμβάλλουν στη συγκρότηση μιας κοινής κοινωνικής ταυτότητας. Η ομάδα, επομένως, λειτουργεί ως μικροκοινωνία, μέσα στην οποία τα μέλη μαθαίνουν να συνεργάζονται, να διαχειρίζονται συγκρούσεις, να αναλαμβάνουν ρόλους και να αναπτύσσουν σχέσεις αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης.

Αντίστοιχα, ο Παππάς (1997) υποστηρίζει ότι ο αθλητισμός αποτελεί σημαντικό φορέα κοινωνικοποίησης, καθώς μέσα από τη συμμετοχή στις αθλητικές ομάδες οι νέοι αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες, ενσωματώνουν συλλογικές αξίες και οικοδομούν σχέσεις συνεργασίας και αλληλεπίδρασης. Η κοινωνική ζωή της ομάδας δεν περιορίζεται στην αγωνιστική δραστηριότητα, αλλά περιλαμβάνει ένα σύνολο κοινών εμπειριών, πρακτικών και συμβολικών δράσεων που ενισχύουν τη συνοχή και τη διατήρηση της ομάδας ως κοινωνικής οντότητας (Παππάς, 1997).

Ιδιαίτερη σημασία για τη μελέτη του γυναικείου αθλητισμού έχει και η συμβολή της Καμπερίδου (2011), η οποία προσεγγίζει τον αθλητισμό ως πεδίο παραγωγής κοινωνικού κεφαλαίου και κοινωνικών σχέσεων. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, η συμμετοχή των κοριτσιών στον αθλητισμό ενισχύει τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης, ενώ παράλληλα συμβάλλει

στη διαμόρφωση της κοινωνικής και έμφυλης ταυτότητάς τους. Η συλλογική συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες δημιουργεί ευκαιρίες για κοινωνική ένταξη, ανάπτυξη της αίσθησης του «ανήκειν» και ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Επιπλέον, η σημασία της ομαδικής συνοχής, της ψυχολογικής υποστήριξης και της κοινωνικής σύνδεσης επιβεβαιώνεται από την ελληνική βιβλιογραφία, η οποία υποστηρίζει ότι η θετική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας ενισχύει τη δέσμευση των αθλητριών και συμβάλλει στη διατήρηση της συμμετοχής τους στον αθλητισμό (Digelidis & Papaioannou, 1999). Τα ευρήματα των Digelidis και Papaioannou (1999) αναδεικνύουν τη σημασία του παρακινησιακού κλίματος και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων στο αθλητικό περιβάλλον, υποστηρίζοντας ότι ένα περιβάλλον προσανατολισμένο στη μάθηση ενισχύει την εσωτερική παρακίνηση και τη θετική εμπειρία συμμετοχής των νέων. Παρότι η μελέτη δεν εξετάζει τις επιτελεστικές πρακτικές των αθλητών, αναδεικνύουν τη σημασία του κοινωνικού και παρακινητικού κλίματος που διαμορφώνεται μέσα στην ομάδα, καθώς αυτό επηρεάζει την εσωτερική παρακίνηση, τη συνεργασία και τη συμμετοχή των μελών. Η παρούσα έρευνα επεκτείνει την προσέγγιση αυτή, διερευνώντας τον τρόπο με τον οποίο οι επιτελεστικές πρακτικές που προηγούνται της προπόνησης ή του αγώνα –όπως ο σχηματισμός κύκλου, οι κοινές χειρονομίες, η σωματική εγγύτητα, η οπτική επαφή, οι συγχρονισμένες κινήσεις και οι λεκτικές εκφράσεις εμπύχωσης– λειτουργούν ως μηχανισμοί ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της συναισθηματικής υποστήριξης και της συλλογικής ταυτότητας. Μέσω αυτών των πρακτικών, οι αθλήτριες επιβεβαιώνουν τη συμμετοχή τους στην ομάδα, ενισχύουν το αίσθημα του «ανήκειν» και διαμορφώνουν κοινές αξίες και στόχους, στοιχεία που συμβάλλουν στη συνοχή και στη λειτουργικότητα της ομάδας πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας 13–16 ετών.

Οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις παρουσιάζουν ιδιαίτερη συνάφεια με την παρούσα έρευνα. Αν και η ελληνική βιβλιογραφία δεν έχει εξετάσει συστηματικά τις

επιτελεστικές πρακτικές σε ομάδες πετοσφαίρισης, αναγνωρίζει ότι οι κοινές πρακτικές, οι συμβολικές δράσεις και οι καθημερινές μορφές αλληλεπίδρασης αποτελούν βασικούς μηχανισμούς συγκρότησης της συλλογικής ζωής των αθλητικών ομάδων. Υπό αυτό το πρίσμα, πρακτικές όπως ο σχηματισμός κύκλου πριν ή κατά τη διάρκεια του αγώνα, το κράτημα των χεριών, τα κοινά συνθήματα, τα παλαμάκια και οι μορφές σωματικής εγγύτητας μπορούν να ερμηνευθούν ως κοινωνικές πρακτικές που ενισχύουν τη συνοχή της ομάδας και συμβάλλουν στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας των νεαρών αθλητριών. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό, διερευνώντας με ποιον τρόπο οι συγκεκριμένες επιτελεστικές πρακτικές παράγουν κοινά νοήματα και ενισχύουν το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια ομάδα πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13–16) ετών.

2.3 Θεσμικές και κοινωνικές εξελίξεις στην πετοσφαίριση κατά την τελευταία εικοσαετία και η επίδρασή τους στη δημιουργία αθλητικών ομάδων

Η εξέλιξη της πετοσφαίρισης κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, τόσο στη διεθνή πετοσφαιρική κοινότητα όσο και στην Ελλάδα, επηρεάστηκε σημαντικά από θεσμικές μεταβολές, διεθνείς κανονισμούς, κοινωνικές αλλαγές και αθλητικές επιτυχίες, οι οποίες διαμόρφωσαν νέες συνθήκες για τη δημιουργία και ανάπτυξη αθλητικών ομάδων. Οι αλλαγές αυτές δεν περιορίστηκαν μόνο στο αγωνιστικό επίπεδο, αλλά επηρέασαν τη δομή των σωματείων, την οργάνωση των πρωταθλημάτων, την ενίσχυση της γυναικείας συμμετοχής και τη συνολική επαγγελματοποίηση του αθλήματος.

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες υπήρξε η ενίσχυση της ισότητας των φύλων στον αθλητισμό. Στην Ελλάδα, η σταδιακή εφαρμογή πολιτικών ισότητας ήδη από τη δεκαετία του 1980 δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη γυναικείων

τμημάτων στα αθλητικά σωματεία. Η θεσμική αυτή κατεύθυνση συνεχίστηκε και τις επόμενες δεκαετίες μέσω ευρωπαϊκών πολιτικών για τη συμμετοχή των γυναικών στον αθλητισμό και της αυξανόμενης κοινωνικής αποδοχής του γυναικείου αθλητισμού. Ως αποτέλεσμα, πολλά σωματεία πετοσφαίρισης επένδυσαν συστηματικά στη δημιουργία ακαδημιών και γυναικείων αγωνιστικών τμημάτων, διευρύνοντας τη βάση συμμετοχής του αθλήματος.

Παράλληλα, σημαντική επίδραση άσκησαν οι κανονιστικές αλλαγές της Διεθνούς Ομοσπονδίας Πετοσφαίρισης (FIVB). Η εισαγωγή του συστήματος καταχώρησης πόντων χωρίς «αλλαγές» (rally point scoring) στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η δημιουργία της θέσης του libero και οι τροποποιήσεις στους κανονισμούς συμμετοχής ξένων αθλητών αύξησαν την ταχύτητα και τη θεαματικότητα του αθλήματος. Οι εξελίξεις αυτές ενίσχυσαν τον επαγγελματικό χαρακτήρα της πετοσφαίρισης και υποχρέωσαν τα σωματεία να οργανωθούν με πιο σύγχρονες διοικητικές και αγωνιστικές δομές, δίνοντας έμφαση στην εξειδίκευση αθλητών και προπονητών.

Στην Ελλάδα, η Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης (ΕΟΠΕ) προχώρησε τα τελευταία χρόνια σε διαδοχικές τροποποιήσεις κανονισμών που αφορούν τις μεταγραφές, τη συμμετοχή αλλοδαπών αθλητών, την αδειοδότηση σωματείων και την οργάνωση των πρωταθλημάτων. Οι αλλαγές αυτές αποσκοπούσαν τόσο στην οικονομική βιωσιμότητα όσο και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ομάδων. Ενδεικτικά, η πρόσφατη συζήτηση για την αύξηση των ξένων αθλητών στη Volleyleague και η αναδιάρθρωση των επαγγελματικών κατηγοριών καταδεικνύουν τη συνεχή προσπάθεια εκσυγχρονισμού του αθλήματος.

Επιπλέον, οι διεθνείς και εθνικές αθλητικές επιτυχίες λειτούργησαν ως καταλύτης για την ανάπτυξη νέων ομάδων και ακαδημιών. Όπως η κατάκτηση του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος μπάσκετ το 1987 ενίσχυσε μαζικά τη συμμετοχή στο άθλημα, έτσι και οι επιτυχίες της εθνικής ομάδας βόλεϊ ανδρών και γυναικών, καθώς και οι ευρωπαϊκές

διακρίσεις ελληνικών συλλόγων όπως το χάλκινο μετάλλιο στο Ευρωπαϊκό πρωταθλήματος 1987 αλλά και η κατάκτηση της 9^{ης} θέσης στους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Αθήνα το 2004 της εθνικής ομάδας γυναικών, αύξησαν τη δημοτικότητα της πετοσφαίρισης και προσέλκυσαν νέους αθλητές. Η αυξημένη προβολή μέσω των ΜΜΕ και των κοινωνικών δικτύων συνέβαλε στη δημιουργία νέων σωματείων, κυρίως σε τοπικό επίπεδο, αλλά και στην ενίσχυση των ακαδημιών υποδομής.

Παράλληλα, η οικονομική κρίση μετά το 2010 επηρέασε σημαντικά τη λειτουργία των αθλητικών σωματείων. Πολλές ομάδες αντιμετώπισαν οικονομικές δυσκολίες, γεγονός που οδήγησε σε αναζήτηση νέων μοντέλων διοίκησης και χρηματοδότησης. Τα σωματεία στράφηκαν περισσότερο στις ακαδημίες, στον εθελοντισμό και στην τοπική κοινωνική στήριξη, με αποτέλεσμα να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη νεαρών αθλητών αντί στις δαπανηρές μεταγραφές. Η τάση αυτή επηρέασε ουσιαστικά τον τρόπο δημιουργίας και διατήρησης των ομάδων πετοσφαίρισης στην Ελλάδα.

Τέλος, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι πολιτικές για την προστασία των αθλητών, η εφαρμογή κανονισμών αντι-ντόπινγκ και η αυστηροποίηση των οργανωτικών προτύπων των αθλητικών φορέων. Οι σύγχρονες απαιτήσεις για πιστοποιημένους προπονητές, ιατρική παρακολούθηση και ασφαλείς αθλητικές εγκαταστάσεις συνέβαλαν στη θεσμική αναβάθμιση των συλλόγων και στη δημιουργία πιο οργανωμένων και βιώσιμων ομάδων (Ν. 2725/1999).

2.4 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.4.1 Το σώμα ως κοινωνική τεχνική – Οι «Τεχνικές του σώματος» του Mauss και η συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας

Η κατανόηση των επιτελεστικών πρακτικών και της συλλογικής ταυτότητας στις αθλητικές κοινότητες μπορεί να εμβαθυνθεί μέσα από τη θεωρητική συμβολή του Marcel Mauss και ειδικότερα μέσω της έννοιας των «τεχνικών του σώματος». Στο κλασικό του έργο, ο Mauss (1973) υποστηρίζει ότι το σώμα δεν αποτελεί απλώς μια φυσική ή βιολογική οντότητα, αλλά ένα κοινωνικά διαμορφωμένο μέσο δράσης, το οποίο εκπαιδεύεται και διαπλάθεται μέσα από πολιτισμικά πρότυπα και κοινωνικές πρακτικές. Σύμφωνα με τον Mauss, οι «τεχνικές του σώματος» αναφέρονται στους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το σώμα τους σε καθημερινές δραστηριότητες, όπως το περπάτημα, το κάθισμα, το τρέξιμο ή η χειραψία. Οι πρακτικές αυτές δεν είναι φυσικές ή αυτονόητες, αλλά μαθαίνονται μέσα από διαδικασίες κοινωνικοποίησης και πολιτισμικής μετάδοσης. Με τον τρόπο αυτό, το σώμα γίνεται φορέας κοινωνικών κανόνων, αξιών και νοημάτων, λειτουργώντας ως μέσο μέσω του οποίου αναπαράγεται η κοινωνική τάξη (Mauss, 1973).

Η εφαρμογή της προσέγγισης αυτής στον αθλητισμό, και ειδικότερα στην πετοσφαίριση, επιτρέπει την κατανόηση των σωματικών πρακτικών ως κοινωνικά δομημένων και συλλογικά νοηματοδοτημένων. Οι κινήσεις που εκτελούνται μέσα στο παιχνίδι –όπως η πάσα, το σερβίς, η αμυντική τοποθέτηση– δεν αποτελούν απλώς τεχνικές δεξιότητες, αλλά ενσωματωμένες μορφές γνώσης που αποκτώνται μέσα από την εκπαίδευση και τη συμμετοχή στην ομάδα. Παράλληλα, πρακτικές όπως ο

σχηματισμός κύκλου και το «πιάσιμο των χεριών», μπορούν να ιδωθούν ως τελετουργικές σωματικές πρακτικές, οι οποίες συμβάλλουν στη συγκρότηση και ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας της ομάδας. Στο πλαίσιο αυτό, η χειρονομία του «κρατήματος των χεριών» αποκτά ιδιαίτερη σημασία ως μια κοινωνικά διδαγμένη τεχνική του σώματος. Δεν πρόκειται για μια αυθόρμητη ή καθαρά λειτουργική κίνηση, αλλά για μια πρακτική που φέρει συμβολικό περιεχόμενο και εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σύστημα νοημάτων. Μέσα από την επανάληψη αυτής της πρακτικής, τα μέλη της ομάδας μαθαίνουν να συγχρονίζουν τις κινήσεις τους, να αναγνωρίζουν τη συμμετοχή τους σε ένα συλλογικό «εμείς» και να βιώνουν σωματικά την έννοια της ομάδας.

Η προσέγγιση του Mauss αναδεικνύει επίσης τη σημασία της μίμησης και της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση των σωματικών τεχνικών. Οι νεαρές αθλήτριες μαθαίνουν μέσα από την παρατήρηση και την αναπαραγωγή των κινήσεων των προπονητών και των συμπαικτριών τους, ενσωματώνοντας σταδιακά τα πρότυπα της ομάδας. Η διαδικασία αυτή δεν αφορά μόνο τη βελτίωση της αθλητικής απόδοσης, αλλά και τη διαμόρφωση κοινών τρόπων δράσης και αλληλεπίδρασης, οι οποίοι ενισχύουν τη συνοχή της ομάδας. Επιπλέον, η έννοια των «τεχνικών του σώματος» συνδέεται στενά με την ενσώματη εμπειρία της συλλογικότητας. Το σώμα δεν λειτουργεί απλώς ως εργαλείο εκτέλεσης κινήσεων, αλλά ως χώρος όπου εγγράφονται και βιώνονται οι κοινωνικές σχέσεις. Μέσα από συγχρονισμένες κινήσεις, κοινά ρυθμικά μοτίβα και επαναλαμβανόμενες πρακτικές, τα μέλη της ομάδας αναπτύσσουν ένα κοινό «σωματικό λεξιλόγιο», το οποίο διευκολύνει την επικοινωνία και ενισχύει την αίσθηση του ανήκειν.

Στην περίπτωση των κοριτσιών στην εφηβεία, η σημασία των σωματικών τεχνικών είναι ακόμη πιο έντονη, καθώς το σώμα αποτελεί βασικό πεδίο διαμόρφωσης της ταυτότητας. Η συμμετοχή σε ομαδικά αθλήματα προσφέρει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο οι νεαρές αθλήτριες μπορούν να επανα νοηματοδοτήσουν τη σχέση τους με το

σώμα τους, όχι μόνο ως ατομικό χαρακτηριστικό αλλά ως μέρος μιας συλλογικής εμπειρίας. Οι σωματικές πρακτικές της ομάδας, όπως το κράτημα των χεριών, λειτουργούν ως πεδία δράσης, ένταξης και αναγνώρισης, ενισχύοντας την αίσθηση του ανήκειν και συμβάλλοντας στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας.

Συνοψίζοντας, η θεωρία των «τεχνικών του σώματος» του Mauss προσφέρει ένα ισχυρό ερμηνευτικό εργαλείο για την κατανόηση των επιτελεστικών πρακτικών στον αθλητισμό. Μέσα από αυτή την οπτική, οι σωματικές κινήσεις δεν αντιμετωπίζονται ως ουδέτερες ή καθαρά λειτουργικές, αλλά ως κοινωνικά και πολιτισμικά προσδιορισμένες πρακτικές που συμβάλλουν ενεργά στη συγκρότηση των κοινοτήτων και των ταυτοτήτων. Στο πλαίσιο της πετοσφαίρισης, πρακτικές όπως ο σχηματισμός κύκλου και το κράτημα των χεριών αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων τεχνικών, μέσα από τις οποίες οι νεαρές αθλήτριες συγκροτούν και βιώνουν τη συλλογική τους ταυτότητα. Κατά την παρατήρηση της προπόνησης διαπιστώθηκε ότι πριν από την έναρξη των ασκήσεων οι αθλήτριες σχημάτισαν αυθόρμητα έναν κύκλο, κρατούσαν η μία το χέρι της άλλης και φώναζαν ένα κοινό σύνθημα της ομάδας. Η πρακτική αυτή δεν είχε μόνο λειτουργικό χαρακτήρα, αλλά αποτελούσε μια συμβολική πράξη που ενίσχυε την αίσθηση της ενότητας και της κοινής δέσμευσης απέναντι στους στόχους της ομάδας Bonk et al, (2019).

2.4.2 Η Επιτελεστικότητα του φύλου της Judith Butler και η συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας στον Αθλητισμό

Η ανάλυση της συλλογικής ταυτότητας και των επιτελεστικών πρακτικών στις κοινότητες κοριτσιών στον αθλητισμό μπορεί να εμπλουτιστεί μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση της Judith Butler και ειδικότερα μέσω της έννοιας της επιτελεστικότητας (performativity). Στο έργο της *Gender Trouble*, η Butler (1990) επαναπροσδιορίζει την

32

έννοια της ταυτότητας, υποστηρίζοντας ότι αυτή δεν αποτελεί μια σταθερή, ουσιοκρατική ιδιότητα, αλλά συγκροτείται μέσα από επαναλαμβανόμενες πράξεις, λόγους και πρακτικές.

Σύμφωνα με τη Butler, το φύλο δεν είναι ένα έμφυτο χαρακτηριστικό, αλλά ένα αποτέλεσμα επιτελεστικών διαδικασιών. Οι πρακτικές, οι κινήσεις, οι χειρονομίες και οι τρόποι χρήσης του σώματος συγκροτούν αυτό που κοινωνικά αναγνωρίζεται ως «θηλυκό» ή «αρρενωπό». Η επιτελεστικότητα δεν αναφέρεται απλώς σε μια συνειδητή «παράσταση», αλλά σε ένα σύνολο επαναλαμβανόμενων και κοινωνικά ρυθμισμένων πρακτικών, μέσω των οποίων η ταυτότητα παράγεται και σταθεροποιείται μέσα στον χρόνο (Butler, 1990).

Η εφαρμογή αυτής της προσέγγισης στο πεδίο του αθλητισμού επιτρέπει την κατανόηση των σωματικών πρακτικών ως διαδικασιών μέσα από τις οποίες συγκροτείται τόσο η έμφυλη όσο και η συλλογική ταυτότητα (Butler, 1990). Στο πλαίσιο της πετοσφαίρισης, οι κινήσεις των αθλητριών –όπως η συνεργατική κίνηση στον αγωνιστικό χώρο, η σωματική εγγύτητα, οι συγχρονισμένες δράσεις και οι τελετουργικές πρακτικές (π.χ. ο σχηματισμός κύκλου και το κράτημα των χεριών)– μπορούν να ιδωθούν ως επιτελεστικές πράξεις που παράγουν και αναπαράγουν την ομάδα ως κοινωνικό σώμα (Butler, 1993).

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η έννοια της επανάληψης, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα της θεωρίας της επιτελεστικότητας. Μέσα από τη συνεχή επανάληψη συγκεκριμένων πρακτικών, οι αθλήτριες δεν εκφράζουν απλώς μια ήδη υπάρχουσα ταυτότητα, αλλά τη συγκροτούν ενεργά. Η συλλογική ταυτότητα της ομάδας δεν προϋπάρχει των πρακτικών αυτών, αλλά αναδύεται μέσα από αυτές, ως αποτέλεσμα της επαναλαμβανόμενης συμμετοχής σε κοινές δράσεις και σωματικές εμπειρίες (Butler, 1990, 1993). Στο πλαίσιο αυτό, το σώμα αναδεικνύεται ως κεντρικός τύπος παραγωγής νοήματος. Οι χειρονομίες, οι στάσεις του σώματος και οι μορφές

αλληλεπίδρασης δεν είναι ουδέτερες, αλλά φέρουν κοινωνικά και πολιτισμικά φορτισμένα νοήματα (Shilling, 2020). Το «πιάσιμο των χεριών», για παράδειγμα, μπορεί να ερμηνευθεί ως μια επιτελεστική πράξη που ενισχύει την αίσθηση της ενότητας, της αλληλεγγύης και της συλλογικότητας. Μέσα από την πρακτική αυτή, τα μέλη της ομάδας δεν εκφράζουν απλώς τη συνοχή τους, αλλά τη συγκροτούν και τη βιώνουν σωματικά (Butler, 1993).

Παράλληλα, η θεωρία της Butler (1993) επιτρέπει την κατανόηση του αθλητισμού ως πεδίου όπου διαπραγματεύονται οι έμφυλες ταυτότητες. Η συμμετοχή των κοριτσιών σε ομαδικά αθλήματα, όπως η πετοσφαίριση, μπορεί να λειτουργήσει τόσο ως χώρος αναπαραγωγής όσο και ως χώρος αμφισβήτησης των κυρίαρχων έμφυλων προτύπων. Μέσα από τις επιτελεστικές πρακτικές του αθλητισμού, οι νεαρές αθλήτριες έχουν τη δυνατότητα να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το σώμα και το φύλο, υιοθετώντας νέες μορφές έκφρασης που ενδέχεται να αποκλίνουν από τα παραδοσιακά στερεότυπα. (Butler, 1990).

Επιπλέον, η έννοια της επιτελεστικότητας συμβάλλει στην κατανόηση της συλλογικότητας ως δυναμικής και διαρκώς αναπαραγόμενης διαδικασίας. Η ομάδα δεν αποτελεί μια στατική οντότητα, αλλά συγκροτείται μέσα από τις καθημερινές πρακτικές των μελών της. Οι κοινές κινήσεις, οι τελετουργίες και οι μορφές αλληλεπίδρασης λειτουργούν ως μηχανισμοί μέσω των οποίων η ομάδα «γίνεται» και «ξεαναγίνεται» σε κάθε προπόνηση και αγώνα (Butler, 1993). Στην εφηβική ηλικία, όπου η διαμόρφωση της ταυτότητας βρίσκεται σε εξέλιξη, οι επιτελεστικές πρακτικές αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Οι νεαρές αθλήτριες συμμετέχουν ενεργά σε διαδικασίες μέσα από τις οποίες μαθαίνουν να «είναι» μέλη μιας ομάδας, να υιοθετούν συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές και να ενσωματώνουν τις αξίες της συλλογικότητας. Μέσα από την επανάληψη αυτών των πρακτικών, η συλλογική ταυτότητα δεν αποτελεί απλώς ένα γνωστικό σχήμα, αλλά μια ενσώματη εμπειρία που βιώνεται μέσα από το σώμα (Butler, 1993).

Συνοψίζοντας, η θεωρία της επιτελεστικότητας της Butler προσφέρει ένα ισχυρό ερμηνευτικό πλαίσιο για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ σώματος, πρακτικής και ταυτότητας στον αθλητισμό. Η συλλογική ταυτότητα των ομάδων δεν αντιμετωπίζεται ως προϋπάρχουσα, αλλά ως αποτέλεσμα επαναλαμβανόμενων επιτελεστικών πράξεων, μέσα από τις οποίες τα μέλη της ομάδας συγκροτούν και αναπαράγουν τη συλλογικότητά τους. Στο πλαίσιο της πετοσφαίρισης, οι σωματικές πρακτικές και οι τελετουργίες της ομάδας αποτελούν καίριους μηχανισμούς μέσα από τους οποίους οι νεαρές αθλήτριες παράγουν και βιώνουν τη συλλογική τους ταυτότητα (Butler, 1990).

2.4.3 Ο «Κύκλος» στην Πετοσφαίριση ως συλλογικό τελετουργικό

Η πρακτική του σχηματισμού κύκλου (huddle) στις αθλητικές ομάδες, και ειδικότερα στην πετοσφαίριση, μπορεί να ερμηνευθεί θεωρητικά ως μορφή συλλογικού τελετουργικού (collective ritual), το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση της ομαδικής συνοχής και της συλλογικής ταυτότητας. Στη διεθνή βιβλιογραφία, τα συλλογικά τελετουργικά στον αθλητισμό έχουν προσελκύσει αυξανόμενο ενδιαφέρον, καθώς συνδέονται με ψυχολογικές και κοινωνικές διεργασίες που ενισχύουν τη λειτουργία της ομάδας.

Ο Collins (2004), αναπτύσσοντας τις ιδέες του Durkheim για τα τελετουργικά, διατύπωσε τη θεωρία των «αλυσίδων τελετουργικής αλληλεπίδρασης» (*Interaction Ritual Chains*), σύμφωνα με την οποία η κοινωνική συνοχή και η συλλογική ταυτότητα παράγονται μέσα από επαναλαμβανόμενες μορφές πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδρασης. Για να λειτουργήσει ένα τελετουργικό απαιτούνται τέσσερα βασικά στοιχεία: η φυσική συνύπαρξη των μελών, ο σαφής διαχωρισμός της ομάδας από το

εξωτερικό περιβάλλον, η κοινή εστίαση της προσοχής και η κοινή συναισθηματική εμπλοκή. Όταν αυτά τα στοιχεία συνυπάρχουν, δημιουργείται αυτό που ο Collins ονομάζει «συναισθηματική ενέργεια» (*emotional energy*), δηλαδή ένα αίσθημα ενθουσιασμού, αυτοπεποίθησης, αλληλεγγύης και ψυχολογικής ενδυνάμωσης των μελών της ομάδας. Στο πλαίσιο της πετοσφαίρισης, ο σχηματισμός κύκλου πριν από την έναρξη του αγώνα, μετά από έναν πόντο ή κατά τη διάρκεια ενός τάιμ-άουτ μπορεί να ερμηνευθεί ως τελετουργική αλληλεπίδραση που ενισχύει τη συναισθηματική σύνδεση των αθλητριών και αναπαράγει τη συλλογική τους ταυτότητα. Η φυσική εγγύτητα, η κοινή εστίαση στον αγωνιστικό στόχο και η ταυτόχρονη έκφραση συναισθημάτων μέσω συνθημάτων, χειροκροτημάτων ή λεκτικής ενθάρρυνσης λειτουργούν ως μηχανισμοί παραγωγής ομαδικής αλληλεγγύης και συνοχής. Κατά συνέπεια, ο «κύκλος» δεν αποτελεί απλώς μια λειτουργική μορφή επικοινωνίας αλλά μια συμβολική κοινωνική πρακτική που ανανεώνει διαρκώς τους δεσμούς μεταξύ των μελών της ομάδας.

Οι Tamminen et al. (2023), διερεύνησαν τη σχέση μεταξύ συναισθηματικού συγχρονισμού, φυσιολογικού συγχρονισμού και ομαδικής απόδοσης σε ανδρική ομάδα πετοσφαίρισης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια εννέα προπονητικών μονάδων και αξιοποίησε τόσο αυτοαναφορές των αθλητών όσο και φυσιολογικές μετρήσεις για την καταγραφή της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της ομάδας. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι οι αθλητές παρουσίαζαν υψηλότερα επίπεδα αντιλαμβανόμενου συναισθηματικού συγχρονισμού όταν συμμετείχαν σε κοινές δραστηριότητες που απαιτούσαν συνεργασία, αμοιβαία προσοχή και συλλογική εμπλοκή. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι ο συγχρονισμός των συναισθημάτων και των αντιδράσεων των αθλητών αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη θετικών ομαδικών διεργασιών και την ενίσχυση της συλλογικής λειτουργικότητας της ομάδας. Στο πλαίσιο αυτό, πρακτικές όπως ο σχηματισμός κύκλου, οι ομαδικές εμψυχωτικές εκδηλώσεις και οι τελετουργικές μορφές επικοινωνίας μπορούν να θεωρηθούν μηχανισμοί που διευκολύνουν τον συναισθηματικό συγχρονισμό των αθλητριών,

ενισχύοντας το αίσθημα ενότητας και κοινής δράσης. Η μελέτη παρέχει εμπειρική τεκμηρίωση ότι οι συλλογικές αλληλεπιδράσεις στην πετοσφαίριση δεν έχουν μόνο επικοινωνιακή λειτουργία, αλλά συμβάλλουν και στη δημιουργία κοινών συναισθηματικών καταστάσεων που ενδυναμώνουν τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα της ομάδας.

Σύμφωνα με τους Bonk et.al. (2019), τα συλλογικά τελετουργικά αποτελούν επαναλαμβανόμενες συμβολικές πρακτικές που ενισχύουν τη συνοχή, την εμπιστοσύνη και τη συνεργασία μεταξύ των μελών μιας αθλητικής ομάδας. Πρακτικές όπως ο σχηματισμός κύκλου, οι κοινές λεκτικές εκφράσεις και οι συγχρονισμένες κινήσεις συμβάλλουν στην ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου και της ανθεκτικότητας της ομάδας, ενώ παράλληλα λειτουργούν ως μορφές συλλογικής αντιμετώπισης (communal coping) απέναντι στις απαιτήσεις και τις πιέσεις του αγώνα. Μέσα από τη συνεχή επανάληψη αυτών των πρακτικών δημιουργούνται κοινές εμπειρίες και κοινά νοήματα, τα οποία ενισχύουν την αίσθηση του «ανήκειν» και τη συγκρότηση μιας κοινής ομαδικής ταυτότητας. Τα ευρήματα αυτά παρουσιάζουν ιδιαίτερη συνάφεια με την παρούσα έρευνα, καθώς υποστηρίζουν ότι οι επιτελεστικές πρακτικές που αναπτύσσονται σε μια ομάδα πετοσφαίρισης, όπως ο σχηματισμός κύκλου, το κράτημα των χεριών και οι κοινές εκφράσεις ενθάρρυνσης, αποτελούν σημαντικούς μηχανισμούς ενίσχυσης της συλλογικής ταυτότητας των νεαρών αθλητριών. Στο πλαίσιο αυτό, ο «κύκλος» στο βόλεϊ –είτε πριν την έναρξη του αγώνα είτε μετά από κάθε πόντο– μπορεί να ιδωθεί ως ένα τέτοιο τελετουργικό (Bonk, et.al., 2019). Η πρακτική αυτή περιλαμβάνει τη σωματική εγγύτητα των μελών, τον συγχρονισμό κινήσεων (π.χ. παλαμάκια, φωνές, συνθήματα) και συχνά την εκφορά κοινών εκφράσεων ενθάρρυνσης. Τα στοιχεία αυτά συνιστούν βασικά χαρακτηριστικά των συλλογικών τελετουργικών, τα οποία, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, συμβάλλουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της ομαδικής ταυτότητας.

2.4.4 Ο ρόλος των ηλικιακών γκρουπ στη συνοχή της ομάδας και στη συγκρότηση της ταυτότητας στον αθλητισμό

Η διερεύνηση της συλλογικής ταυτότητας στις κοινότητες κοριτσιών στον αθλητισμό μπορεί να ενισχυθεί σημαντικά μέσα από την ανάλυση της επιρροής των ομάδων συνομηλίκων. Στη διεθνή βιβλιογραφία, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή της έρευνας των Strachan et al. (2016), η οποία εξετάζει τον ρόλο των συνομηλίκων στην ανάπτυξη της ταυτότητας των εφήβων κοριτσιών σε οργανωμένα αθλητικά περιβάλλοντα.

Η μελέτη αυτή βασίζεται σε ποιοτική μεθοδολογία (συνεντεύξεις και phot elicitation) και αναδεικνύει ότι η ταυτότητα των νεαρών αθλητριών δεν συγκροτείται ατομικά, αλλά μέσα από δυναμικές σχέσεις με τους συνομηλίκους τους. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η αθλητική ομάδα λειτουργεί ως βασικό πλαίσιο κοινωνικοποίησης, στο οποίο οι έφηβες αναπτύσσουν πολλαπλές διαστάσεις της ταυτότητάς τους – ψυχολογικές, κοινωνικές και σωματικές .

Η συμμετοχή των κοριτσιών σε ομαδικά αθλήματα συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση της προσωπικής και κοινωνικής τους ταυτότητας, καθώς η αθλητική ομάδα αποτελεί σημαντικό πλαίσιο κοινωνικοποίησης και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης. Ειδικότερα, τα ευρήματα ερευνών δείχνουν ότι οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην ομάδα ενισχύουν την αυτοαντίληψη των κοριτσιών, διαμορφώνουν την αίσθηση του «ανήκειν» και επηρεάζουν θετικά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται το σώμα και την αθλητική τους ταυτότητα.

Οι συνομηλικοί δεν λειτουργούν απλώς ως κοινωνικό περιβάλλον, αλλά ως ενεργοί συν-διαμορφωτές της ταυτότητας. Μέσα από την καθημερινή αλληλεπίδραση, τη

συνεργασία και ακόμη και τις συγκρούσεις, τα κορίτσια μαθαίνουν να κατανοούν τον εαυτό τους σε σχέση με τους άλλους, ενσωματώνοντας εμπειρίες που επηρεάζουν τόσο την προσωπική όσο και τη συλλογική τους ταυτότητα. Ως εκ τούτου, η συμμετοχή σε ομαδικά αθλήματα, όπως η πετοσφαίριση, δεν συμβάλλει μόνο στη σωματική ανάπτυξη, αλλά και στην ψυχολογική ενδυνάμωση και κοινωνική ένταξη των νεαρών αθλητριών (Γούδας & Μπαγιάτης, 2005· Παπαϊωάννου, Θεοδωράκης, & Γούδας, 2003). Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα εστιάζει στις επιτελεστικές πρακτικές που αναπτύσσονται στο εσωτερικό μιας ομάδας πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας 13–16 ετών και διερευνά τον τρόπο με τον οποίο οι πρακτικές αυτές συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας και στην ενίσχυση του αισθήματος του «ανήκειν» και εξετάζεται ο ρόλος των επιτελεστικών πρακτικών (κύκλος), στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των κοριτσιών.

Στο πλαίσιο αυτό, η αθλητική ομάδα μπορεί να ιδωθεί ως μια «κοινότητα πρακτικής», όπου η συμμετοχή δεν είναι μόνο λειτουργική (π.χ. εκτέλεση τεχνικών), αλλά και βαθιά κοινωνική. Οι κοινές δραστηριότητες –όπως οι προπονήσεις, οι αγώνες και οι τελετουργικές πρακτικές (π.χ. κύκλος, χειρονομίες, σωματική επαφή), αποτελούν πεδία μέσα από τα οποία συγκροτούνται κοινά νοήματα και αξίες.

Η σημασία των σωματικών πρακτικών αναδεικνύεται ιδιαίτερα μέσα από τη σύνδεσή τους με τη διαμόρφωση της ταυτότητας. Οι ερευνήτριες επισημαίνουν ότι οι εμπειρίες των κοριτσιών στον αθλητισμό δεν περιορίζονται σε γνωστικό επίπεδο, αλλά είναι βαθιά ενσώματες. Το σώμα λειτουργεί ως μέσο μέσω του οποίου τα κορίτσια βιώνουν τη συμμετοχή τους στην ομάδα, αναπτύσσοντας μια «σωματοποιημένη» αίσθηση του ανήκειν (Mauss, 1973). Η αίσθηση αυτή διαμορφώνεται μέσα από τη διαρκή συμμετοχή σε κοινές σωματικές πρακτικές, όπως η σωματική εγγύτητα μεταξύ των αθλητριών, ο συγχρονισμός των κινήσεων, η μη λεκτική επικοινωνία, η αμοιβαία υποστήριξη κατά τη διάρκεια του αγώνα και η συμμετοχή σε συλλογικά τελετουργικά, όπως ο σχηματισμός κύκλου, τα παλαμάκια και τα συνθήματα (Shilling, 2020, Bonk

2019). Οι επαναλαμβανόμενες αυτές πρακτικές δεν διευκολύνουν μόνο την αποτελεσματική συνεργασία της ομάδας, αλλά συμβάλλουν και στη διαμόρφωση κοινών βιωμάτων και νοημάτων, μέσα από τα οποία ενισχύεται η συλλογική ταυτότητα των αθλητριών (Bourdieu, 1977, Butler, 1993). Υπό αυτή την έννοια, το αίσθημα του «ανήκειν» δεν αποτελεί αποκλειστικά μια ψυχολογική ή γνωστική κατάσταση, αλλά μια ενσώματη εμπειρία που παράγεται και αναπαράγεται μέσω της επαναλαμβανόμενης συμμετοχής σε κοινές σωματικές και κοινωνικές πρακτικές (Butler, 1993, Shilling, 2020).

Επιπλέον, η έρευνα αναδεικνύει ότι η ταυτότητα δεν διαμορφώνεται μόνο μέσα από θετικές εμπειρίες, αλλά και μέσα από εντάσεις και αντιφάσεις. Οι σχέσεις μεταξύ των συνομηλίκων μπορεί να περιλαμβάνουν ανταγωνισμό, συγκρούσεις ή αποκλεισμούς, οι οποίοι επίσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας. Η διαδικασία αυτή υπογραμμίζει τον δυναμικό και διαρκώς μεταβαλλόμενο χαρακτήρα της συλλογικής ταυτότητας. Η προσέγγιση αυτή συνδέεται άμεσα με τις θεωρίες της επιτελεστικότητας και των ενσώματων πρακτικών, καθώς αναδεικνύει ότι η ταυτότητα συγκροτείται μέσα από τη συμμετοχή σε κοινωνικές πρακτικές και όχι ως στατική ιδιότητα. Οι επαναλαμβανόμενες δράσεις της ομάδας, η σωματική εγγύτητα και οι μορφές συνεργασίας λειτουργούν ως μηχανισμοί μέσω των οποίων τα κορίτσια «γίνονται» μέλη της ομάδας. Συνοψίζοντας, η συμβολή των Strachan et al. (2016) αναδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο των συνομηλίκων στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων κοριτσιών στον αθλητισμό. Η ομάδα δεν αποτελεί απλώς ένα πλαίσιο δραστηριότητας, αλλά ένα κοινωνικό και ενσώματο πεδίο μέσα στο οποίο συγκροτούνται σχέσεις, πρακτικές και ταυτότητες. Η κατανόηση αυτής της δυναμικής είναι κρίσιμη για την ανάλυση της συλλογικής ταυτότητας στις κοινότητες κοριτσιών που συμμετέχουν σε ομαδικά αθλήματα.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Σκοπός και Σημασία της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση των επιτελεστικών πρακτικών και της συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας σε κοινότητες κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13–16) ετών που συμμετέχουν στην πετοσφαίριση μιας ομάδας στην Βόρεια Αττική. Συγκεκριμένα η ομάδα δραστηριοποιείται στην Άνοιξη που αποτελεί δημοτική ενότητα του Δήμου Διονύσου στην Περιφερειακή ενότητα Ανατολικής Αττικής, ανήκει στο πολεοδομικό συγκρότημα Αθηνών και έχει πληθυσμό 6.592 άτομα. Η Άνοιξη Αττικής, γνωστή έως τα μέσα του 20ού αιώνα ως Μπογιάτι, αποτελεί έναν σχετικά σύγχρονο οικισμό της βορειοανατολικής Αττικής. Αν και η περιοχή κατοικούνταν και αξιοποιούνταν περιστασιακά για αγροτικές δραστηριότητες ήδη από παλαιότερες εποχές, η συστηματική εγκατάσταση κατοίκων και η οικιστική της ανάπτυξη ξεκίνησαν στις αρχές του 20ού αιώνα. Η σημαντικότερη πληθυσμιακή αύξηση σημειώθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, όταν η περιοχή άρχισε να εξελίσσεται από αγροτικό οικισμό σε προάστιο μόνιμης κατοικίας (Δήμος Διονύσου, χ.χ.).

Οι κάτοικοι της Άνοιξης δεν προέρχονται από μία ενιαία πληθυσμιακή ομάδα ούτε η περιοχή δημιουργήθηκε ως προσφυγικός οικισμός. Αντίθετα, εγκαταστάθηκαν σταδιακά οικογένειες από την Αθήνα, από γειτονικές περιοχές της Αττικής, καθώς και εσωτερικοί μετανάστες από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίοι αναζητούσαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και πρόσβαση σε φυσικό περιβάλλον (Hellenica World, χ.χ.).

Κατά τις πρώτες δεκαετίες ανάπτυξης του οικισμού, οι κάτοικοι ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία, την καλλιέργεια αμπελιών και ελαιόδεντρων, την κτηνοτροφία και την εκμετάλλευση των δασικών εκτάσεων της περιοχής. Με την αστικοποίηση και τη

σταδιακή ένταξη της Άνοιξης στον ευρύτερο πολεοδομικό ιστό της Αθήνας, οι οικονομικές δραστηριότητες μεταβλήθηκαν σημαντικά. Σήμερα, η πλειονότητα των κατοίκων εργάζεται στους τομείς των υπηρεσιών, του εμπορίου, της εκπαίδευσης, των ελεύθερων επαγγελμάτων και του δημόσιου τομέα, ενώ η Άνοιξη λειτουργεί κυρίως ως περιοχή μόνιμης κατοικίας υψηλής ποιότητας ζωής (Δήμος Διονύσου, χ.χ.).

Η φυσική της θέση στους πρόποδες της Πάρνηθας και της Πεντέλης, σε συνδυασμό με το εκτεταμένο πράσινο και τη χαμηλή δόμηση, συνέβαλαν καθοριστικά στη μετατροπή της σε έναν από τους σημαντικότερους οικιστικούς προορισμούς των βορείων προαστίων της Αττικής.

Η ομάδα βόλεϊ που δραστηριοποιείται στην Άνοιξη Αττικής συμμετέχει σε πρωτάθλημα υπό την Ένωση Σωματείων Πετοσφαίρισης Αθήνας και Ανατολικής Αττικής (ΕΣΠΑΑΑ, Β' Εθνική Γυναικών) , ιδρύθηκε το 2010 και είναι ενεργή στις κατηγορίες. Το 2011-2015 δημιουργούνται τμήματα baby volley και mini volley για παιδιά, ώστε να μαθαίνουν τα βασικά του αθλήματος και συμμετέχουν σε τοπικά τουρνουά και φιλικούς αγώνες. Το 2016- 2019 γίνεται επέκταση τμημάτων και αγώνων, η ομάδα παίρνει μέρος σε επίσημα πρωταθλήματα ΕΣΠΑΑ, (Ένωση Σωματείων Πετοσφαίρισης Αθήνας και Ανατολικής Αττικής) στις κατηγορίες γυναικών και παιδών. Οι ακαδημίες ενισχύονται με εξειδικευμένους προπονητές. Από το 2023 έως σήμερα διοργανώνονται καλοκαιρινά camp και συμμετέχουν σε τοπικά πρωταθλήματα.

Η εργασία επιδιώκει να συμβάλει στις επιστημονικές μελέτες που ασχολούνται με τον τρόπο με τον οποίο οι καθημερινές επιτελεστικές πρακτικές του αθλητικού πλαισίου, όπως οι ομαδικοί κύκλοι πριν και μετά τον αγώνα, τα συνθήματα, η σωματική συγχρονία και οι διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις, λειτουργούν ως επιτελεστικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες συγκροτείται το αίσθημα του «ανήκειν» και ενισχύεται η συλλογική ταυτότητα των νεαρών αθλητριών. Η προσέγγιση αυτή εδράζεται στην έννοια της επιτελεστικότητας, σύμφωνα με την οποία οι κοινωνικές

42

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

ταυτότητες δεν είναι στατικές αλλά διαμορφώνονται μέσα από επαναλαμβανόμενες πρακτικές (Butler, 1990).

Μία βασική θεωρητική κατεύθυνση στην ελληνική βιβλιογραφία αφορά την ποιοτική και εθνογραφική προσέγγιση του αθλητισμού, η οποία αναδεικνύει τη σημασία της καθημερινής πρακτικής και της βιωμένης εμπειρίας των υποκειμένων. Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008), οι ποιοτικές μέθοδοι επιτρέπουν την εις βάθος κατανόηση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και των νοημάτων που αποδίδουν τα άτομα στις πρακτικές τους. Στο πλαίσιο αυτό, ο αθλητισμός προσεγγίζεται ως χώρος παραγωγής νοημάτων, όπου οι συμμετέχουσες διαμορφώνουν ταυτότητες μέσα από τη συμμετοχή τους σε συλλογικές δραστηριότητες. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από έντονες διεργασίες διαμόρφωσης ταυτότητας και ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων (Erikson, 1968).

Η συμμετοχή σε ομαδικά αθλήματα, όπως η πετοσφαίριση, έχει συνδεθεί με την ανάπτυξη της συνεργασίας, της αυτοεκτίμησης και της κοινωνικής ένταξης, ιδίως στα κορίτσια, τα οποία συχνά βιώνουν διαφορετικές κοινωνικές προσδοκίες σε σχέση με τη σωματική δραστηριότητα (Coakley, 2015, Thorne, 1993). Στο συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο της Βόρειας Αττικής, όπου συνυπάρχουν διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, η αθλητική συμμετοχή αποκτά ιδιαίτερη σημασία ως χώρος κοινωνικής συνεύρεσης και διαμόρφωσης συλλογικών εμπειριών. Χαρακτηρίζεται από ισχυρούς δεσμούς γειτονιάς, συλλογικότητας και ενεργής συμμετοχής των κατοίκων σε τοπικές δραστηριότητες. Στην παρούσα έρευνα, το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό προφίλ διαφοροποιείται κυρίως σε μεσαία και ανώτερα στρώματα και οι γονείς δείχνουν αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον αθλητισμό καθώς θεωρούν ότι συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση των παιδιών τους. Λόγω δεοντολογίας θα την αποκαλούμε με το ψευδώνυμο: «Ταχύτητα Άνοιξης». Παίκτριες, προπονητής, και οι συμπεριφορές αυτών, αποτέλεσαν την πηγή των παρατηρήσεων που καταγράφηκαν μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης στην ομάδα η οποία

αποτελείται από κορίτσια νεαρής ηλικίας, όπως προαναφέρθηκε με στόχο την ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης και την ενθάρρυνση των αθλητριών

3.2 Στόχοι της Έρευνας

Σε αντιστοιχία με τα παραπάνω ερωτήματα, οι βασικοί στόχοι της μελέτης διαμορφώνονται ως εξής:

1. Η καταγραφή και ανάλυση των επιτελεστικών πρακτικών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των ομάδων πετοσφαίρισης κοριτσιών στην εφηβεία.
2. Η διερεύνηση της συμβολής των πρακτικών αυτών στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας και της ομαδικής συνοχής.
3. Η κατανόηση των μηχανισμών μέσω των οποίων η συμμετοχή στον αθλητισμό επηρεάζει τη διαδικασία κοινωνικοποίησης και ταυτότητας κατά την εφηβεία .
4. Η ανάδειξη των έμφυλων διαστάσεων που διαπλέκονται με την αθλητική εμπειρία των κοριτσιών, συμβάλλοντας στη σχετική συζήτηση των σπουδών φύλου και αθλητισμού.
5. Η παραγωγή εμπειρικών δεδομένων που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη βελτίωση των παιδαγωγικών και προπονητικών πρακτικών στον χώρο του νεανικού αθλητισμού.
6. Συνολικά, η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων και στόχων επιτρέπει μια πολυεπίπεδη προσέγγιση του φαινομένου, συνδέοντας τη μικροκλίμακα των καθημερινών πρακτικών με ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες. Με τον τρόπο αυτό, η έρευνα επιδιώκει να προσφέρει μια ολοκληρωμένη κατανόηση της εμπειρίας των νεαρών αθλητριών και της δυναμικής των αθλητικών κοινοτήτων στις οποίες συμμετέχουν.

3.3 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας αποτελεί κεντρικό άξονα της μελέτης, καθώς αποτυπώνει συστηματικά τον σχεδιασμό, τη διαδικασία και τα μέσα μέσω των οποίων επιχειρείται η απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων και η επίτευξη των στόχων της εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, αρχικά προσδιορίστηκε το ερευνητικό πεδίο –οι κοινότητες κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13-16) ετών που συμμετέχουν στην πετοσφαίριση μιας ομάδας στη Βόρεια Αττική– και διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα, σε συνάρτηση με το θεωρητικό πλαίσιο της επιτελεστικότητας και της κοινωνικής ταυτότητας. Ακολούθησε η βιβλιογραφική ανασκόπηση, η επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογικής στρατηγικής και ο καθορισμός των τεχνικών συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων (Robson, 2007).

Η έρευνα υιοθετεί ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία ενδείκνυται για τη διερεύνηση βιωμένων εμπειριών, κοινωνικών πρακτικών και διαδικασιών νοηματοδότησης. Στην ποιοτική έρευνα, η έμφαση δεν δίνεται στη στατιστική αντιπροσωπευτικότητα αλλά στη σε βάθος κατανόηση του φαινομένου (Ιωσηφίδης, 2008).

Κεντρική μέθοδος συλλογής δεδομένων αποτέλεσαν η συμμετοχική παρατήρηση, ως βασική μέθοδος της ανθρωπολογικής έρευνας, η οποία επιτρέπει την άμεση καταγραφή συμπεριφορών και αλληλεπιδράσεων στο φυσικό τους περιβάλλον (Γκέφου-Μαδιανού, 1999). Η παρατήρηση πραγματοποιήθηκε σε προπονήσεις και αγώνες πετοσφαίρισης, με ενεργή παρουσία της ερευνήτριας στον χώρο, καταγράφοντας τις πρακτικές, τις σχέσεις μεταξύ των αθλητριών, καθώς και τη δυναμική της ομάδας. Η διττή θέση της ερευνήτριας ως παρατηρητής και συμμετέχουσας συνέβαλε στην εις βάθος κατανόηση των επιτελεστικών πρακτικών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της

ομάδας. Η έρευνα διήρκεσε περίπου τρεις μήνες, από τις αρχές Μαρτίου έως τέλη Μαΐου, εντός της αγωνιστικής περιόδου. Κατά το διάστημα αυτό, ως ερευνήτρια συμμετείχα ενεργά με φυσική παρουσία στις προπονήσεις, στους αγώνες και στους χώρους αποδυτηρίων, καταγράφοντας τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσεται εντός και εκτός γηπέδου, τις προσωπικές εμπειρίες των αθλητριών, αλλά και των στρατηγικών του σωματείου. Η παρατήρηση προπονήσεων και αγώνων επέτρεψαν την άμεση παρατήρηση συμπεριφορών θεατών, σχέσεων μεταξύ παικτριών και προπονητών, καθώς και της αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό περιβάλλον της ομάδας.

Παράλληλα, αξιοποιήθηκαν οι ομαδικές ημι-δομημένες συνεντεύξεις (focus groups), οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε μικρά γκρουπ δύο έως τριών (2-3) αθλητριών. Η επιλογή αυτής της τεχνικής κρίθηκε ιδιαίτερα κατάλληλη, καθώς επιτρέπει την ανάδειξη συλλογικών εμπειριών και τη συνδιαμόρφωση νοημάτων μέσα από την αλληλεπίδραση των συμμετεχουσών (Morgan, 1997). Οι συνεντεύξεις βασίστηκαν σε έναν ευέλικτο οδηγό ερωτήσεων, ο οποίος κάλυπτε θεματικές όπως η εμπειρία συμμετοχής στην ομάδα, οι ομαδικές πρακτικές (π.χ. κύκλος ομάδας, συνθήματα), η αίσθηση του «ανήκειν» και οι έμφυλες διαστάσεις της αθλητικής εμπειρίας. Επιπλέον αποτυπώθηκαν οι αντιλήψεις τους σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα κορίτσια και τη συμβολή του κύκλου στην ομαδικότητα και στη συνοχή της ομάδας, καθώς και στην προσωπική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Οι συνεντεύξεις αυτές επέτρεψαν τη σύγκριση και τη διασταύρωση των δεδομένων που προέκυψαν από τις αθλήτριες. Η ομαδική συζήτηση διευκόλυνε την έκφραση απόψεων, τη διατύπωση κοινών ή αποκλινουσών εμπειριών και την ανάδειξη της δυναμικής της συλλογικής ταυτότητας.

Στη συγκεκριμένη έρευνα έγιναν προκαθορισμένες ερωτήσεις ανοικτού τύπου, για τις αθλήτριες και τους γονείς των παικτριών. Ο κορμός των ανοικτού τύπου ερωτήσεων σχεδιάστηκε με σκοπό να δώσει το λόγο στους ερωτηθέντες, έτσι ώστε να διατυπώσουν

τις απόψεις τους και να εμβαθύνουν σε αυτές αν αυτό ήταν σκόπιμο. «Οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις στηρίζουν τη φροντίδα και την υπευθυνότητα της ερευνήτριας να μην επιβάλλει τις απόψεις της και να μην θεωρήσει τίποτα δεδομένο αλλά και να αναζητήσει περισσότερο υλικό προς την κατεύθυνση της έρευνας» (Πατεράκη, & Ζωγράφου, 2015).

Επίσης οι ερωτήσεις των κοριτσιών καλύπτουν εμπειρίες, κοινωνικές αντιλήψεις, αντιμετώπιση εμποδίων και προσωπικά συναισθήματα, ενώ των γονέων, ερωτήσεις που στόχο είχαν να ανακαλύψουμε την οπτική τους για το άθλημα. Οι ερωτήσεις ήταν σύντομες και δόθηκε ο χρόνος στους συμμετέχοντες να απαντήσουν με σαφήνεια και να εκφραστούν ελεύθερα. «Τα ερωτήματα διεισδύουν βαθμιαία το ένα στο άλλο και περιλαμβάνουν α) ερωτήματα απόψεων (τι πιστεύετε), β) ερωτήματα νοοτροπίας (τι θεωρείται επιθυμητό) και γ) ερωτήματα δράσης (τι κάνουν οι άνθρωποι)» (Πατεράκη, & Ζωγράφου, 2015). Το περιεχόμενο των ερωτήσεων στηρίχθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο ώστε να εξυπηρετηθεί ο σκοπός και τα ερωτήματα της εργασίας (Κυριαζή, 2006). Η συγκατάθεση των γονέων στην έρευνα αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα βήματα, ώστε να διασφαλιστεί η ελεύθερη και εθελοντική συμμετοχή των αθλητών καθώς και για τη διασφάλιση των αρχών δεοντολογίας.

Συνολικά, η υιοθέτηση ποιοτικών μεθόδων και η χρήση πολλαπλών εργαλείων συλλογής δεδομένων συνέβαλαν στην εις βάθος κατανόηση των κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών που αναπτύσσονται στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση, αναδεικνύοντας τον ρόλο των επιτελεστικών πρακτικών στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας. Δόθηκαν ερωτηματολόγια σε δεκαέξι (16) αθλήτριες και στους γονείς τους, εκ των οποίων συμπληρώθηκαν δώδεκα (12) από τις ίδιες τις αθλήτριες και δέκα (10) από γονείς. Όσον αφορά το κοινωνικό μορφωτικό υπόβαθρο των γονέων που συμμετείχαν, παρατηρείται ποικιλία ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης και τα επαγγέλματα τους. Ορισμένοι γονείς είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης και εργάζονται σε επαγγέλματα όπως εκπαιδευτικοί, δημόσιοι υπάλληλοι

ή υπάλληλοι του ιδιωτικού τομέα, ενώ άλλοι έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι ερωτήσεις των κοριτσιών καλύπτει εμπειρίες, κοινωνικές αντιλήψεις, αντιμετώπιση εμποδίων και προσωπικά συναισθήματα, ενώ των γονέων, ερωτήσεις που στόχο έχουν να ανακαλύψουμε την οπτική τους για το κατά πόσο ο κύκλος ως επιτελεστική πρακτική ενισχύει την αυτοπεποίθηση των παιδιών τους (ακόμα και από χαμένο πόντο) και αν βοηθά να δημιουργηθούν «δεσμοί» μεταξύ των αθλητριών.

Στον προπονητή της ομάδας για να συμπληρωθεί η έρευνα, πραγματοποιήσαμε τη συνέντευξη, για λόγους οικονομίας χρόνου, στον χώρο της προπόνησης και τέθηκαν ερωτήσεις, ώστε να καλύπτουν τους στόχους του συλλόγου για την ομάδα, την επίδραση του κύκλου στην ομαδικότητα και στο δέσιμο των αθλητριών και πώς θα μπορούσε ο κύκλος να συμβάλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των αθλητριών. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης κρατήθηκαν σημειώσεις οι οποίες θα φανούν χρήσιμες στη διαδικασία της ανάλυσής τους.

Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω θεματικής ανάλυσης, σύμφωνα με τη μεθοδολογική προσέγγιση των Braun και Clarke (2006). Η διαδικασία περιλάμβανε την εξοικείωση με το υλικό, την κωδικοποίηση των δεδομένων και την ανάδειξη βασικών θεματικών αξόνων που σχετίζονται με τις επιτελεστικές πρακτικές, τη συλλογική ταυτότητα και τις έμφυλες διαστάσεις της αθλητικής εμπειρίας. Η έρευνα βασίστηκε τόσο σε πρωτογενή δεδομένα, τα οποία συλλέχθηκαν μέσω συνεντεύξεων και παρατήρησης, όσο και σε δευτερογενή δεδομένα, μέσω της αξιοποίησης της σχετικής βιβλιογραφίας για τη θεωρητική θεμελίωση της μελέτης. Η συνδυαστική αυτή προσέγγιση ενίσχυσε την ερμηνευτική ανάλυση και επέτρεψε τη σύνδεση των εμπειρικών ευρημάτων με ευρύτερα θεωρητικά σχήματα.

3.4 Δεοντολογικά Ζητήματα

48

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Η έρευνα συμμορφώθηκε με βασικές αρχές δεοντολογίας, όπως η εθελοντική συμμετοχή, η διασφάλιση της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας, καθώς και η λήψη ενημερωμένης συγκατάθεσης από τις συμμετέχουσες και τους κηδεμόνες τους. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην προστασία των ανηλίκων και στη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος έκφρασης κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων (Traianou, 2014). Επίσης σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε σύμφωνα με τις αρχές της ερευνητικής δεοντολογίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των ανηλίκων συμμετεχουσών και στη διασφάλιση της ηθικής ακεραιότητας της ερευνητικής διαδικασίας. Ειδικότερα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον σεβασμό της αυτονομίας των συμμετεχόντων, στην εθελοντική συμμετοχή, στη δυνατότητα αποχώρησης από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια, καθώς και στην προστασία της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας των προσωπικών δεδομένων (Traianou, 2014). Πριν από τη συλλογή των δεδομένων, εξασφαλίστηκε η ενημερωμένη συγκατάθεση τόσο των συμμετεχουσών όσο και των νόμιμων κηδεμόνων τους, δεδομένου ότι πρόκειται για ανήλικα άτομα.

Ο ερευνητής παρείχε σαφής και κατανοητή πληροφόρηση σχετικά με τον σκοπό της έρευνας, τη διαδικασία συμμετοχής, τη δυνατότητα αποχώρησης σε οποιοδήποτε στάδιο χωρίς συνέπειες, καθώς και τη χρήση των δεδομένων αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των συμμετεχουσών διασφαλίστηκαν καθόλη τη διάρκεια της έρευνας. Τα προσωπικά δεδομένα δεν καταγράφηκαν σε καμία φάση της ανάλυσης, ενώ χρησιμοποιήθηκαν ψευδώνυμα για την παρουσίαση των ευρημάτων. Δεδομένης της ηλικίας των συμμετεχουσών (13–16 ετών), δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία ενός ασφαλούς και υποστηρικτικού περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια των ομαδικών συνεντεύξεων. Οι συζητήσεις σχεδιάστηκαν ώστε να αποφεύγουν ευαίσθητα ή δυνητικά επιβαρυντικά θέματα, ενώ η συμμετοχή ήταν απολύτως εθελοντική. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα διακοπής της συμμετοχής οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία αρνητική επίπτωση. Η διαχείριση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις αρχές της ασφαλούς αποθήκευσης

και της περιορισμένης πρόσβασης. Τα δεδομένα θα διατηρηθούν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και στη συνέχεια θα καταστραφούν, σύμφωνα με τα ισχύοντα πρότυπα ερευνητικής δεοντολογίας. Η χρήση των δεδομένων περιορίστηκε αποκλειστικά στους σκοπούς της παρούσας έρευνας.

Στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας, αναγνωρίζεται ο ρόλος της ερευνήτριας ως ενεργού παράγοντα στη διαδικασία παραγωγής γνώσης. Για τον λόγο αυτό, υιοθετήθηκε αναστοχαστική στάση, με συνεχή επίγνωση πιθανών προκαταλήψεων και επιρροών κατά τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων (Denzin & Lincoln, 2018). Συνολικά, η τήρηση των παραπάνω δεοντολογικών αρχών συνέβαλε στη διασφάλιση της αξιοπιστίας και εγκυρότητας της έρευνας, καθώς και στην προστασία των δικαιωμάτων και της ευημερίας των συμμετεχουσών, ενισχύοντας την ποιότητα και την επιστημονική της συνεισφορά.

3.5 Ερευνητικοί Περιορισμοί

Η παρούσα έρευνα, αν και σχεδιάστηκε με στόχο τη συστηματική και εις βάθος διερεύνηση του υπό μελέτη φαινομένου, παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς που είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη κατά την ερμηνεία των ευρημάτων. Η αναγνώριση των περιορισμών αυτών συνάδει με τις αρχές της ποιοτικής έρευνας και ενισχύει τη διαφάνεια και την επιστημονική εγκυρότητα της μελέτης (Denzin & Lincoln, 2018).

Τέλος, η παρούσα έρευνα περιορίζεται από το γεγονός ότι η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μόνο σε συγκεκριμένες προπονήσεις, εξαιτίας των περιορισμένων χρονικών δυνατοτήτων της ερευνήτριας. Επίσης λόγω κακών καιρικών συνθηκών ματαιώθηκαν αρκετές από τις προπονήσεις των κοριτσιών και λόγω αδιαθεσίας τόσο των αθλητριών όσο και του προπονητή δεν υπήρχε πάντα ο ίδιος αριθμός προσέλευσης.

Συνεπώς, τα ευρήματα αποτυπώνουν μια συγκεκριμένη χρονική «στιγμή» των εμπειριών των συμμετεχουσών. Συνοψίζοντας, οι παραπάνω περιορισμοί δεν αναιρούν την αξία της έρευνας, αλλά υποδεικνύουν την ανάγκη προσεκτικής ερμηνείας των αποτελεσμάτων και αναδεικνύουν προοπτικές για μελλοντική έρευνα που θα μπορούσε να επεκτείνει ή να συγκρίνει τα ευρήματα σε διαφορετικά πλαίσια και πληθυσμούς.

4. Ο κύκλος ως σωματική και κοινωνική πρακτική στην ανάπτυξη της ομαδικότητας

4.1 Επιτελεστικές πρακτικές

Η έννοια των επιτελεστικών πρακτικών προσφέρει ένα γόνιμο θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους οι αθλήτριες συγκροτούν την ομαδική τους ταυτότητα μέσα από επαναλαμβανόμενες, ενσώματες δράσεις (Butler, 1993, Bourdieu, 1990, Collins, 2004). Σύμφωνα με τη Butler (1990), η ταυτότητα δεν αποτελεί μια σταθερή και προϋπάρχουσα οντότητα, αλλά παράγεται μέσα από την επαναληπτική επιτέλεση κοινωνικά ρυθμισμένων πρακτικών. Στο πλαίσιο των ομαδικών αθλημάτων, οι πρακτικές αυτές εκδηλώνονται μέσα από συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς, όπως ο κύκλος, οι πανηγυρισμοί, η σωματική επαφή και η λεκτική ενθάρρυνση, οι οποίες ενισχύουν την ομαδική συνοχή, την επικοινωνία και την αίσθηση της συλλογικής ταυτότητας (Bonk et al., 2019, Carron et al., 2005, Lausic et al., 2009).

Βάσει των απαντήσεων των αθλητριών, οι επιτελεστικές αυτές πρακτικές φαίνεται να λειτουργούν ως βασικοί μηχανισμοί συγκρότησης της ομαδικής συνοχής. Η Ασπασία (15 ετών), μας ανέφερε ότι με τον «κύκλο» νιώθει ότι έρχεται πιο κοντά με τις συναθλήτριες της γιατί «πανηγυρίζουμε όλες μαζί». Η Χριστίνα (14 ετών), αναφορικά

με τη χρήση του κύκλου ως επιτελεστική τακτική μας είπε χαρακτηριστικά ότι την φέρνει πιο κοντά στις συμπαίκτριες της γιατί όπως μας «μοιραζόμαστε την χαρά μας». Η Φένια (15 ετών), ανέφερε ότι ο «κύκλος» της βοηθά να έχουν «κοινό στόχο», ενώ η Κατερίνα (15 ετών) είπε « μετά από λάθη, παίρνω δύναμη από τις συμπαίκτριες μου». Εκφράσεις όπως «νιώθουμε ομάδα», «μας φέρνει πιο κοντά» και «πανηγυρίζουμε μαζί» υποδηλώνουν ότι η ομαδικότητα δεν προϋπάρχει της δράσης, αλλά αναδύεται μέσα από αυτήν. Η επαναληπτικότητα των πρακτικών αυτών ενισχύει τη σταθεροποίηση της ομαδικής ταυτότητας, καθώς κάθε επανάληψη λειτουργεί ως επιβεβαίωση του «ανήκειν» (Bonk et al., 2019, Carron et al., 2005, Collins, 2004, Tajfel & Turner, 1979).

Σύμφωνα με τον Merleau-Ponty (1962), το σώμα δεν αποτελεί απλώς ένα βιολογικό αντικείμενο ή ένα μέσο μετακίνησης στον χώρο, αλλά το θεμελιώδες σημείο εκκίνησης κάθε ανθρώπινης εμπειρίας. Μέσω του σώματος, το άτομο αντιλαμβάνεται, αλληλεπιδρά και αποδίδει νόημα στον κόσμο που το περιβάλλει. Η αντίληψη δεν συνιστά αποκλειστικά μια νοητική διεργασία, αλλά μια ενσώματη εμπειρία, κατά την οποία το σώμα λειτουργεί ως ο πρωταρχικός φορέας της συνείδησης και της δράσης. Οι κινήσεις, οι αισθήσεις και η σωματική παρουσία διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο το άτομο κατανοεί το περιβάλλον του, αναπτύσσει σχέσεις με τους άλλους και συγκροτεί την προσωπική του ταυτότητα. Επομένως, η γνώση και η εμπειρία δεν προηγούνται του σώματος, αλλά αναδύονται μέσα από τη βιωμένη, καθημερινή σωματική αλληλεπίδραση με τον κόσμο (Merleau-Ponty, 1962).

Ο Collins (2004), ανέφερε ότι η σωματική εγγύτητα και ο συγχρονισμός των ατόμων κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης αποτελούν θεμελιώδεις προϋποθέσεις για τη δημιουργία συλλογικής συναισθηματικής ενέργειας. Στη θεωρία των τελετουργιών αλληλεπίδρασης (Interaction Ritual Theory), ο Collins υποστηρίζει ότι όταν οι συμμετέχοντες βρίσκονται στον ίδιο φυσικό χώρο, εστιάζουν από κοινού την προσοχή τους σε ένα κοινό αντικείμενο ή δραστηριότητα και συγχρονίζουν τις κινήσεις, τις

εκφράσεις ή τις συμπεριφορές τους, αναπτύσσεται ένα κοινό συναισθηματικό βίωμα. Η διαδικασία αυτή ενισχύει τα αισθήματα εμπιστοσύνης, αλληλεγγύης και του ανήκειν, ενώ παράλληλα ενδυναμώνει τους κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ των μελών της ομάδας. Ως αποτέλεσμα, η συλλογική συναισθηματική ενέργεια λειτουργεί ως κινητήρια δύναμη για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, την ενίσχυση της συμμετοχής και την επανάληψη των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων (Collins, 2004).

Η συμβολή του σώματος σε αυτή τη διαδικασία είναι καθοριστική. Όπως επισημαίνει ο Mauss (1973), οι «τεχνικές του σώματος» αποτελούν κοινωνικά και πολιτισμικά δομημένες μορφές δράσης, οι οποίες μεταδίδονται και εσωτερικεύονται μέσω της μάθησης. Ωστόσο, οι επιτελεστικές πρακτικές δεν είναι ουδέτερες, αλλά εντάσσονται σε κανονιστικά πλαίσια που καθορίζουν τους αποδεκτούς τρόπους συμμετοχής. Αντίστοιχα, ο Bourdieu (1990) θεωρεί ότι οι κοινωνικές πρακτικές εγγράφονται στο σώμα μέσω του *habitus*. Τα ευρήματα των Jackson et al. (2018) δείχνουν επίσης ότι ο συγχρονισμός των κινήσεων ενισχύει τη συνοχή και τη συνεργασία στις ομάδες. Η Butler (1993) υποστηρίζει ότι κάθε επιτελεστική πρακτική συγκροτείται μέσα από κοινωνικούς κανόνες που ορίζουν ποιες μορφές συμπεριφοράς θεωρούνται αποδεκτές. Παράλληλα, ο Foucault (1977) επισημαίνει ότι οι κοινωνικές πρακτικές συνδέονται με μηχανισμούς πειθαρχίας και σχέσεις εξουσίας, οι οποίοι διαμορφώνουν τη συμμετοχή των ατόμων στις συλλογικές διαδικασίες.

Αντίστοιχα, ο Bourdieu (1990) υπογραμμίζει ότι οι καθημερινές πρακτικές αναπαράγουν τις κυρίαρχες κοινωνικές νόρμες μέσω του *habitus*, ενώ οι Cushion και Jones (2014) δείχνουν ότι οι αθλητικές ομάδες λειτουργούν ως χώροι κοινωνικοποίησης, στους οποίους μεταδίδονται πρότυπα συμπεριφοράς που μπορούν να ευνοούν την ένταξη ορισμένων μελών και την περιθωριοποίηση άλλων. Υπό αυτό το πρίσμα, οι απαντήσεις των αθλητριών που αναφέρονται σε στιγμές μη ένταξης ή αποστασιοποίησης υποδηλώνουν ότι οι επιτελεστικές πρακτικές δεν βιώνονται με τον ίδιο τρόπο από όλα τα μέλη της ομάδας. Οι πρακτικές αυτές μπορούν να λειτουργούν

τόσο ως μηχανισμοί ένταξης όσο και ως μηχανισμοί αποκλεισμού, αναπαράγοντας τις κυρίαρχες νόρμες και τις σχέσεις εξουσίας στο εσωτερικό της ομάδας (Butler, 1993, Bourdieu, 1990, Cushion & Jones, 2014, Foucault, 1977). Σε συμφωνία με τη Butler (1990), οι διαδικασίες επιτέλεσης της ταυτότητας εμπεριέχουν σχέσεις εξουσίας, οι οποίες ενδέχεται να παράγουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των μελών της ομάδας. Έτσι, ενώ οι επιτελεστικές πρακτικές στοχεύουν στη συνοχή, ταυτόχρονα μπορούν να αναδείξουν και όρια ένταξης.

Συνοψίζοντας, οι επιτελεστικές πρακτικές, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις απαντήσεις των αθλητριών, αποτελούν κεντρικό μηχανισμό συγκρότησης της ομαδικής ταυτότητας και συνοχής. Η Ασπασία μας λέει ότι ο «κύκλος» «μας δένει και μας κάνει να υποστηρίξουμε η μία την άλλη», ενώ η Χριστίνα (14 ετών), αισθάνεται τον «κύκλο» ως ένα μέσο που ενώνει την ομάδα γιατί «αγκαλιαζόμαστε και πιστεύουμε η μία στην άλλη». Η Κατερίνα (15 ετών), τόνισε ότι «νιώθουμε σημαντικές και δημιουργείται εμπιστοσύνη». Επιπλέον, οι απαντήσεις των αθλητριών αναδεικνύουν τη σημασία των επιτελεστικών πρακτικών στη διαμόρφωση συναισθηματικών εμπειριών. Η Γεωργία (14 ετών), κατά την εκτέλεση επιτελεστικών πρακτικών («κύκλος»), αναφέρει ότι νιώθει χαρά, πιο δυνατή και ενθουσιασμένη, γιατί με τον «κύκλο» στηρίζουν η μία την άλλη και πανηγυρίζουν όλες μαζί. Η Σοφία (14 ετών), αισθάνεται ότι ο «κύκλος» τις φέρνει πιο κοντά, γιατί γίνονται πιο φίλες κι έτσι νιώθει ότι μπορούν να κερδίσουν τον αγώνα. Η Ελένη (14 ετών), νιώθει χαρούμενη και δυνατή όταν είναι όλες μαζί στον «κύκλο» και ότι μοιράζεται η ευθύνη και στην επιτυχία αλλά και στην αποτυχία.

Η συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις συνοδεύεται από συναισθήματα ενθουσιασμού, ασφάλειας και αυτοπεποίθησης, τα οποία ενισχύονται μέσα από τη σωματική συγχρονία και την κοινή δράση. Ο Collins (2004) υποστηρίζει ότι οι τελετουργικές αλληλεπιδράσεις παράγουν «συναισθηματική ενέργεια» (*emotional energy*), η οποία ενισχύει τη συνοχή και την αίσθηση του ανήκειν στα μέλη της ομάδας. Η Κων/να (15

ετών) για παράδειγμα, μας είπε ότι νιώθει πολύ καλά ως μέλος της ομάδας γιατί έχει κάνει φίλες και ότι με τον «κύκλο» αισθάνεται μεγαλύτερο δέσιμο με τις συμπαίχτριές της. Η Χριστίνα (14 ετών), νιώθει ότι ο «κύκλος» συμβάλλει στο να ενθαρρύνουν η μία την άλλη και νιώθει μέλος μιας «οικογένειας». Αντίστοιχα, ο Mauss (1973) θεωρεί ότι το σώμα αποτελεί βασικό πεδίο όπου συνυφαίνονται το κοινωνικό και το συναισθηματικό, γεγονός που καθιστά τις επιτελεστικές πρακτικές ιδιαίτερα αποτελεσματικές στη δημιουργία συλλογικών βιωμάτων. Παρατηρώντας τις προπονήσεις των κοριτσιών, κατέγραψα ότι με την πάροδο του χρόνου και ύστερα από την επιμονή του προπονητή στην εφαρμογή επιτελεστικών τακτικών («κύκλος»), αναπτύχθηκε η οικειότητα μεταξύ των κοριτσιών με πειράγματα μεταξύ τους και χαιρετισμούς με χτύπημα χεριών πάνω από το κεφάλι (“high five”), αλλά και με αγκαλιές μεταξύ τους κατά την διάρκεια της προσέλευσής τους στην προπόνηση, ενώ στις πρώτες προπονήσεις τα πράγματα ήταν πιο “χλιαρά”.

Τέλος, η επαναληπτική φύση των επιτελεστικών πρακτικών συμβάλλει στην εδραίωση μιας κοινής ομαδικής κουλτούρας. Μέσα από τη συνεχή συμμετοχή σε αυτές, οι αθλήτριες μαθαίνουν όχι μόνο πώς να δρουν εντός της ομάδας, αλλά και πώς να αισθάνονται και να σχετίζονται με τα υπόλοιπα μέλη (Collins, 2004). Στην ημι-δομημένη συνέντευξη με τρεις (3) αθλήτριες της ομάδας αναφέρθηκε η επιμονή του προπονητή στις επιτελεστικές τακτικές («κύκλος»), με αποτέλεσμα την ενίσχυση της ομαδικότητας και της ενθάρρυνσης των κοριτσιών μεταξύ τους, μέσω λεκτικών εκφράσεων (“μπράβο”, “δεν πειράζει”, “πάμε”). Ο Bourdieu (1990) υποστηρίζει ότι η επανάληψη των κοινωνικών πρακτικών οδηγεί στη διαμόρφωση του *habitus*, δηλαδή εσωτερικευμένων τρόπων σκέψης και δράσης, ενώ οι Cushion και Jones (2014) επισημαίνουν ότι η καθημερινή αθλητική πρακτική λειτουργεί ως διαδικασία κοινωνικοποίησης μέσω της οποίας μεταδίδονται οι αξίες και οι κανόνες της ομάδας.. Παράλληλα, οι Carron et al. (2005) υπογραμμίζουν ότι οι κοινές εμπειρίες και οι επαναλαμβανόμενες ομαδικές αλληλεπιδράσεις αποτελούν βασικούς παράγοντες ανάπτυξης της ομαδικής συνοχής. Τα παραπάνω συμφωνούν με την παρατήρησή μου

κατά τη διάρκεια των προπονήσεων που ενώ στις αρχές κάποιες αθλήτριες καθυστερούσαν να προσέλθουν, στην πορεία ερχόντουσαν όλες στην προκαθορισμένη απο τον προπονητή ώρα και βοηθούσαν στην προετοιμασία του γηπέδου.

Συνοψίζοντας, οι επιτελεστικές πρακτικές, όπως αναδεικνύονται μέσα από τις απαντήσεις των αθλητριών, αποτελούν κεντρικό μηχανισμό συγκρότησης της ομαδικής ταυτότητας και συνοχής. Οι Bonk et al. (2019) υποστηρίζουν ότι πρακτικές όπως ο κύκλος, οι πανηγυρισμοί και οι άλλες συλλογικές τελετουργίες ενισχύουν την ομαδική ανθεκτικότητα, τη συνοχή και τη συλλογική ταυτότητα, γεγονός που συνάδει με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας. Κατά την παρακολούθηση 2 αγώνων της ομάδας, παρατήρησα την εμφανή αλλαγή στην ομαδικότητα και συνοχή της ομάδας. Στον 1^ο αγώνα η ομάδα έχασε με μεγάλη διαφορά γιατί φάνηκε ότι οι αθλήτριες δεν είχαν καλή συνεργασία μεταξύ τους (δεν επικοινωνούσαν μεταξύ τους σύμφωνα με τον προπονητή) και παρατήρησα ότι σε χαμένο πόντο δεν χρησιμοποιούνταν ο «κύκλος» για να ενθαρρύνουν η μία την άλλη. Στον 2^ο αγώνα, ήταν εμφανή τα σημάδια βελτίωσης όσον αφορά στην επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ τους, κάτι που τις έκανε πιο ανταγωνιστικές και σαν αποτέλεσμα είχε να χάσουν με πολύ μικρή διαφορά. Επίσης, παρατηρήθηκε, ότι ακόμα και μετά από χαμένο πόντο (ύστερα από παρότρυνση του προπονητή) έκαναν «κύκλο» για να ενθαρρύνουν και να εμπυχώσουν η μία την άλλη.

4.2 Συναισθήματα και δεσμοί

Η ανάλυση των συναισθηματικών εμπειριών των αθλητριών αναδεικνύει ότι η ομαδική συμμετοχή δεν περιορίζεται σε τεχνικές ή αγωνιστικές διαστάσεις, αλλά αποτελεί πρωτίστως ένα πεδίο παραγωγής και διαπραγμάτευσης συναισθημάτων και κοινωνικών δεσμών. Οι απαντήσεις τους, οι οποίες περιλαμβάνουν αναφορές σε «χαρά», «ενθουσιασμό», «ασφάλεια», «στήριξη» και «αυτοπεποίθηση», υποδηλώνουν ότι η εμπειρία της ομάδας είναι βαθιά συναισθηματικά φορτισμένη και συλλογικά διαμεσολαβημένη. Ο Collins (2004) υποστηρίζει ότι οι συλλογικές τελετουργικές

αλληλεπιδράσεις παράγουν «συναισθηματική ενέργεια», η οποία ενισχύει την αίσθηση του ανήκειν και τους κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Αντίστοιχα, οι Carron et al. (2005) επισημαίνουν ότι η ομαδική συνοχή αναπτύσσεται μέσα από κοινές εμπειρίες και συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις. Παράλληλα, οι Bonk et al. (2019) υποστηρίζουν ότι οι συλλογικές τελετουργίες στον αθλητισμό συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινών συναισθημάτων, στην αμοιβαία υποστήριξη και στην ενίσχυση της ομαδικής ανθεκτικότητας. Επιπλέον, οι Jackson et al. (2018) έδειξαν ότι ο σωματικός συγχρονισμός και η κοινή δράση αυξάνουν τη συνεργασία, τη συνοχή και τα θετικά συναισθήματα μεταξύ των μελών μιας ομάδας.

Η Hochschild (1979) υποστηρίζει ότι τα συναισθήματα δεν αποτελούν αποκλειστικά ατομικές ή βιολογικές εμπειρίες, αλλά διαμορφώνονται μέσα από κοινωνικές διαδικασίες και αλληλεπιδράσεις που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα βιώνουν και εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Μέσω της έννοιας των «κανόνων συναισθήματος» (*feeling rules*), η συγγραφέας εξηγεί ότι κάθε κοινωνικό πλαίσιο διαμορφώνει προσδοκίες σχετικά με τα συναισθήματα που θεωρούνται κατάλληλα και τον τρόπο έκφρασής τους. Στο πλαίσιο της αθλητικής ομάδας, οι αθλήτριες μαθαίνουν να διαχειρίζονται και να εκφράζουν συλλογικά συναισθήματα όπως ο ενθουσιασμός, η αυτοπεποίθηση, η απογοήτευση και η αγωνιστική ένταση, μέσα από κοινές πρακτικές και αλληλεπιδράσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, ο σχηματισμός κύκλου στην πετοσφαίριση μπορεί να ερμηνευθεί ως μια συλλογική συναισθηματική πρακτική, μέσω της οποίας οι αθλήτριες μοιράζονται κοινές εμπειρίες, ενισχύουν τη συναισθηματική τους σύνδεση και διαμορφώνουν ένα κοινό συναισθηματικό κλίμα που συμβάλλει στην ανάπτυξη της ομαδικής συνοχής και της συλλογικής ταυτότητας (Hochschild, 1979).

Σύμφωνα με τον Mauss (1973), οι σωματικές πρακτικές δεν είναι απλώς μηχανικές κινήσεις, αλλά φορείς κοινωνικών και συναισθηματικών σημασιών. Το σώμα, ως κοινωνικά διαμορφωμένο, αποτελεί το μέσο μέσω του οποίου τα άτομα βιώνουν και εκφράζουν συναισθήματα μέσα σε συλλογικά πλαίσια. Ο Mauss (1973) υποστηρίζει

ότι οι τεχνικές του σώματος αποτελούν κοινωνικά μαθημένες πρακτικές, μέσω των οποίων τα άτομα ενσωματώνουν πολιτισμικούς τρόπους δράσης και αλληλεπίδρασης. Παράλληλα, ο Merleau-Ponty (1962) θεωρεί ότι το σώμα είναι το πρωταρχικό μέσο μέσω του οποίου το άτομο αντιλαμβάνεται, νοηματοδοτεί και βιώνει τον κοινωνικό κόσμο.

Στο πλαίσιο του ομαδικού αθλητισμού, πρακτικές όπως ο κύκλος και οι συγχρονισμένες αντιδράσεις μετά από έναν πόντο λειτουργούν ως μηχανισμοί ενίσχυσης της συναισθηματικής σύνδεσης μεταξύ των μελών της ομάδας. Ο Collins (2004) υποστηρίζει ότι η σωματική εγγύτητα, η κοινή εστίαση της προσοχής και ο συγχρονισμός των κινήσεων αποτελούν βασικά στοιχεία των τελετουργιών αλληλεπίδρασης, οι οποίες παράγουν συλλογική συναισθηματική ενέργεια και ενισχύουν την αίσθηση του ανήκειν. Αντίστοιχα, οι Jackson et al. (2018) διαπίστωσαν ότι ο σωματικός συγχρονισμός και η κοινή φυσιολογική διέγερση αυξάνουν τη συνοχή, τη συνεργασία και τα θετικά συναισθήματα μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Υπό αυτό το πρίσμα, η κοινή σωματική δράση δημιουργεί ένα πεδίο συλλογικής ενσώματης εμπειρίας, όπου τα ατομικά συναισθήματα μετασχηματίζονται σε κοινά βιώματα.

Παράλληλα, υπό το πρίσμα της Butler (1990), οι συναισθηματικοί δεσμοί δεν μπορούν να θεωρηθούν ως φυσικά ή αυθόρμητα δεδομένοι, αλλά συγκροτούνται μέσα από επιτελεστικές πρακτικές. Η επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις, όπως ο κύκλος, συμβάλλει στη σταθεροποίηση ενός αισθήματος «εμείς», το οποίο δεν προϋπάρχει, αλλά παράγεται μέσα από τη συνεχή επιτέλεση της ομαδικότητας. Οι αθλήτριες δεν «έχουν» απλώς συναισθηματικούς δεσμούς, αλλά τους συγκροτούν ενεργά μέσα από τις καθημερινές τους αλληλεπιδράσεις.

Τα δεδομένα δείχνουν επίσης ότι οι συναισθηματικοί δεσμοί ενισχύονται ιδιαίτερα σε στιγμές συλλογικής επιτυχίας ή αποτυχίας, όπου η ομάδα λειτουργεί ως ενιαίο συναισθηματικό σύνολο. Η εμπειρία της επιτυχίας βιώνεται συλλογικά, ενισχύοντας

την αίσθηση υπερηφάνειας και ενότητας, ενώ αντίστοιχα η αποτυχία λειτουργεί ως κοινή εμπειρία που μπορεί να ενδυναμώσει τη συνοχή μέσω της αλληλοϋποστήριξης. Αυτή η συναισθηματική αλληλεξάρτηση επιβεβαιώνει ότι οι ομάδες δεν αποτελούν απλώς λειτουργικές μονάδες απόδοσης, αλλά και κοινότητες συναισθηματικής εμπειρίας.

Επιπλέον, οι αναφορές των αθλητριών σε αισθήματα ασφάλειας και αποδοχής υποδεικνύουν ότι η ομάδα λειτουργεί ως κοινωνικό πλαίσιο συναισθηματικής στήριξης. Η αίσθηση ότι «δεν είμαι μόνη» ή ότι «έχουμε η μία την άλλη» αναδεικνύει τη σημασία των διαπροσωπικών δεσμών στη διαμόρφωση της ψυχολογικής ευεξίας των αθλητριών. Σε αυτό το πλαίσιο, οι σωματικές πρακτικές της ομάδας δεν ενισχύουν μόνο την αγωνιστική απόδοση, αλλά και τη συναισθηματική ανθεκτικότητα των μελών της.

Συνολικά, τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι τα συναισθήματα και οι κοινωνικοί δεσμοί στον ομαδικό αθλητισμό αποτελούν προϊόντα ενσώματων και επιτελεστικών διαδικασιών. Η επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις, όπως ο κύκλος, συμβάλλει στη σταθεροποίηση ενός αισθήματος «εμείς», το οποίο δεν προϋπάρχει, αλλά παράγεται μέσα από τη συνεχή επιτέλεση της ομαδικότητας. Οι Tajfel και Turner (1979) υποστηρίζουν ότι η κοινωνική ταυτότητα συγκροτείται μέσω της συμμετοχής στις δραστηριότητες της ομάδας, ενώ ο Collins (2004) επισημαίνει ότι οι επαναλαμβανόμενες τελετουργικές αλληλεπιδράσεις δημιουργούν συναισθηματική ενέργεια και ενισχύουν την αίσθηση του «ανήκειν». Υπό αυτό το πρίσμα, οι αθλήτριες δεν «έχουν» απλώς συναισθηματικούς δεσμούς, αλλά τους συγκροτούν ενεργά μέσα από τις καθημερινές τους αλληλεπιδράσεις.

Τα δεδομένα δείχνουν επίσης ότι οι συναισθηματικοί δεσμοί ενισχύονται ιδιαίτερα σε στιγμές συλλογικής επιτυχίας ή αποτυχίας, όπου η ομάδα λειτουργεί ως ενιαίο συναισθηματικό σύνολο. Η εμπειρία της επιτυχίας βιώνεται συλλογικά, ενισχύοντας

την αίσθηση υπερηφάνειας και ενότητας, ενώ αντίστοιχα η αποτυχία λειτουργεί ως κοινή εμπειρία που μπορεί να ενδυναμώσει τη συνοχή μέσω της αλληλοϋποστήριξης. Οι Carron et al. (2005) υποστηρίζουν ότι οι κοινές συναισθηματικές εμπειρίες αποτελούν θεμελιώδη παράγοντα ανάπτυξης της ομαδικής συνοχής, ενώ οι Bonk et al. (2019) επισημαίνουν ότι οι συλλογικές τελετουργίες ενισχύουν την ομαδική ανθεκτικότητα και τη συλλογική διαχείριση απαιτητικών καταστάσεων (*communal coping*).

Επιπλέον, οι αναφορές των αθλητριών σε αισθήματα ασφάλειας και αποδοχής υποδεικνύουν ότι η ομάδα λειτουργεί ως κοινωνικό πλαίσιο συναισθηματικής στήριξης. Η αίσθηση ότι «δεν είμαι μόνη» ή ότι «έχουμε η μία την άλλη» αναδεικνύει τη σημασία των διαπροσωπικών δεσμών στη διαμόρφωση της ψυχολογικής ευεξίας των αθλητριών. Οι Morgan et al. (2013) υποστηρίζουν ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η κοινωνική υποστήριξη και η κοινή ταυτότητα αποτελούν βασικά στοιχεία της ομαδικής ανθεκτικότητας, ενώ οι Jackson et al. (2018) έδειξαν ότι ο σωματικός συγχρονισμός ενισχύει τη συνεργασία, τη συνοχή και τα θετικά συναισθήματα μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Σε αυτό το πλαίσιο, οι σωματικές πρακτικές της ομάδας δεν ενισχύουν μόνο την αγωνιστική απόδοση, αλλά και τη συναισθηματική ανθεκτικότητα των μελών της.

Συνολικά, τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι τα συναισθήματα και οι κοινωνικοί δεσμοί στον ομαδικό αθλητισμό αποτελούν προϊόντα ενσώματων και επιτελεστικών διαδικασιών. Ο Collins (2004) υποστηρίζει ότι οι τελετουργικές αλληλεπιδράσεις παράγουν συλλογικά συναισθήματα και ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς, ενώ οι Bonk et al. (2019) δείχνουν ότι οι επιτελεστικές πρακτικές συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση της ομαδικής συνοχής και ταυτότητας, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας. Μέσα από το θεωρητικό πρίσμα των Mauss (1973) και Butler (1990), αναδεικνύεται ότι η συναισθηματική διάσταση της ομάδας δεν είναι δευτερεύουσα, αλλά κεντρική στη συγκρότηση της ομαδικής εμπειρίας,

καθώς συνδέει το σώμα, την ταυτότητα και την κοινωνική σχέση σε ένα ενιαίο πεδίο εμπειρίας.

4.3 Κατασκευή Συλλογικής Ταυτότητας

Η κατασκευή της συλλογικής ταυτότητας στις αθλητικές ομάδες αναδύεται ως μια δυναμική, επαναλαμβανόμενη και ενσώματη διαδικασία, η οποία συγκροτείται μέσα από καθημερινές πρακτικές αλληλεπίδρασης και κοινής δράσης (Haslam et al., 2020; Wenger, 1998). Σύμφωνα με τις απαντήσεις των γονέων, η συμμετοχή των αθλητριών σε πρακτικές όπως ο «κύκλος» συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση της αίσθησης του «εμείς», της ομαδικής συνοχής και της συναισθηματικής σύνδεσης μεταξύ των μελών (Carron et al., 2002). Η συλλογική ταυτότητα δεν παρουσιάζεται ως προϋπάρχον χαρακτηριστικό, αλλά ως αποτέλεσμα συνεχούς κοινωνικής διαπραγμάτευσης και συμμετοχής (Tajfel & Turner, 1979, Wenger, 1998).

Υπό το θεωρητικό πλαίσιο της Butler (1990), η ταυτότητα νοείται ως επιτελεστική διαδικασία που παράγεται μέσα από την επανάληψη κοινωνικά ρυθμισμένων πρακτικών. Στο πλαίσιο της ομάδας, ο κύκλος και οι συναφείς ομαδικές πρακτικές λειτουργούν ως επιτελεστικές πράξεις μέσω των οποίων οι αθλήτριες συγκροτούν και επιβεβαιώνουν την ένταξή τους στο συλλογικό σύνολο. Η επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε αυτές τις πρακτικές ενισχύει την αίσθηση του «ανήκειν» και συμβάλλει στη σταθεροποίηση της ομαδικής ταυτότητας ως κοινωνικά παραγόμενης συνθήκης.

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Mauss (1973), οι «τεχνικές του σώματος» αποτελούν κοινωνικά και πολιτισμικά διαμορφωμένες πρακτικές μέσω των οποίων το σώμα γίνεται φορέας κοινωνικών νοημάτων. Στην περίπτωση των αθλητριών, η σωματική εγγύτητα, ο συγχρονισμός και η συλλογική συμμετοχή στον κύκλο λειτουργούν ως μηχανισμοί ενσωμάτωσης στην ομάδα. Τα δεδομένα της παρατηρητικής μου έρευνας επιβεβαιώνουν τα παραπάνω, καθώς οι αθλήτριες χρησιμοποιούσαν πολύ τη σωματική

επαφή για ενθάρρυνση και για ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους η μία με την άλλη, όχι μόνο στους αγώνες αλλά ακόμα και στις προπονήσεις. Το σώμα δεν αποτελεί απλώς εργαλείο αθλητικής απόδοσης, αλλά μέσο κοινωνικοποίησης και φορέα της συλλογικής ταυτότητας. Φαίνεται να "χτίζεται" μια συγκεκριμένη τακτική ενίσχυσης της ομαδικότητας μέσω της σωματικής επαφής και του «κύκλου» που λειτουργεί ως "ασπίδα" προστασίας από πιθανά λάθη, αλλά και ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης και της αίσθησης ότι "πάμε όλες μαζί" με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση μιας κοινής συλλογικής ταυτότητας.

Επιπλέον, η συλλογική ταυτότητα συνδέεται άμεσα με τη συναισθηματική διάσταση της ομαδικής εμπειρίας. Σε αυτό το πλαίσιο, το σώμα και το συναίσθημα λειτουργούν αλληλένδετα, καθώς οι ενσώματες πρακτικές συμβάλλουν στη διαμόρφωση κοινών συναισθηματικών εμπειριών (Mauss, 1973). Συνολικά, η κατασκευή της συλλογικής ταυτότητας στις αθλητικές ομάδες δεν αποτελεί στατική κατάσταση, αλλά μια διαρκή διαδικασία επιτέλεσης και ενσώματης αλληλεπίδρασης. Μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση των Mauss (1973) και Butler (1990), καθίσταται σαφές ότι η ταυτότητα συγκροτείται μέσα από επαναλαμβανόμενες πρακτικές, οι οποίες οργανώνουν τις σχέσεις, τα συναισθήματα και την εμπειρία του «ανήκειν» στο πλαίσιο της ομάδας.

4.4 Ο Κύκλος ως Μέσο Ενίσχυσης της Αυτοπεποίθησης

Η πρακτική του «κύκλου» αναδεικνύεται, ως ένας σημαντικός παράγοντας ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης των αθλητριών. Η συγκεκριμένη διαπίστωση μπορεί να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του Mauss (1973), ο οποίος υποστηρίζει ότι οι «τεχνικές του σώματος» αποτελούν κοινωνικά διαμορφωμένες πρακτικές μέσω των οποίων τα άτομα ενσωματώνουν τρόπους δράσης, έκφρασης και αλληλεπίδρασης. Ο κύκλος, ως ενσώματη ομαδική πρακτική, λειτουργεί ως μηχανισμός παραγωγής και ενίσχυσης

συναισθηματικών καταστάσεων, όπως η σιγουριά και η αυτοεκτίμηση. Η σωματική εγγύτητα, ο συγχρονισμός και η συλλογική λεκτική ή μη λεκτική ενθάρρυνση συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πλαισίου ασφάλειας, μέσα στο οποίο οι αθλήτριες αισθάνονται ότι υποστηρίζονται από την ομάδα.

Παράλληλα, η προσέγγιση της Butler (1990) επιτρέπει την κατανόηση της αυτοπεποίθησης ως επιτελεστικής διαδικασίας. Η ταυτότητα και οι σχετιζόμενες ψυχολογικές καταστάσεις δεν προϋπάρχουν της δράσης, αλλά συγκροτούνται μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές. Στο πλαίσιο αυτό, ο κύκλος λειτουργεί ως επαναλαμβανόμενη επιτελεστική πράξη, μέσω της οποίας οι αθλήτριες «μαθαίνουν» να τοποθετούν τον εαυτό τους ως ικανό και ενεργό μέλος της ομάδας. Η συνεχής επιβεβαίωση του «εμείς» ενισχύει ταυτόχρονα και το αίσθημα του «εγώ» μέσα στο συλλογικό πλαίσιο, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης.

Η επίδραση του κύκλου στην αυτοπεποίθηση γίνεται ιδιαίτερα εμφανής μετά από αγωνιστικές καταστάσεις, καθώς οι αθλήτριες εμφανίζουν μεγαλύτερη συναισθηματική σταθερότητα και θετικότερη στάση απέναντι σε νίκες και ήττες. Ο κύκλος λειτουργεί ως μηχανισμός συναισθηματικής ρύθμισης, επιτρέποντας την επεξεργασία του αποτελέσματος του αγώνα μέσα σε ένα υποστηρικτικό κοινωνικό πλαίσιο. Σε αυτό το σημείο, η συμβολή του Mauss (1973) είναι καθοριστική, καθώς αναδεικνύει ότι το σώμα αποτελεί φορέα συναισθηματικών και κοινωνικών εμπειριών, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από συλλογικές πρακτικές.

Επιπλέον, η επαναληπτικότητα του κύκλου συμβάλλει στη σταδιακή ενίσχυση της αυτοπεποίθησης. Η σταθερή συμμετοχή σε μια κοινή τελετουργική πρακτική δημιουργεί αίσθηση οικειότητας, προβλεψιμότητας και ασφάλειας, στοιχεία που είναι κρίσιμα για την ψυχολογική ενδυνάμωση των παιδιών. Η Butler (1990) υποστηρίζει ότι μέσα από την επανάληψη κοινωνικών πράξεων συγκροτούνται σταθερές μορφές

ταυτότητας· αντίστοιχα, η αυτοπεποίθηση μπορεί να ιδωθεί ως αποτέλεσμα αυτής της επαναληπτικής διαδικασίας επιτέλεσης του «είμαι ικανή» μέσα στο ομαδικό πλαίσιο.

Τέλος, η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης μέσω του κύκλου δεν περιορίζεται αποκλειστικά στο αγωνιστικό πλαίσιο, αλλά επεκτείνεται και στην ευρύτερη κοινωνική συμπεριφορά των αθλητριών. Συνολικά, ο κύκλος αναδεικνύεται ως μια ενσώματη και επιτελεστική πρακτική που συμβάλλει ουσιαστικά στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των αθλητριών. Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Mauss (1973) και Butler (1990), καθίσταται σαφές ότι η αυτοπεποίθηση δεν αποτελεί μεμονωμένο ψυχολογικό χαρακτηριστικό, αλλά κοινωνικά και σωματικά παραγόμενο φαινόμενο, το οποίο ενισχύεται μέσα από την επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε συλλογικές πρακτικές.

4.5 Συναισθηματικές διαφοροποιήσεις μετά από νίκη ή ήττα

Η συναισθηματική κατάσταση των αθλητριών μετά από αγωνιστικά αποτελέσματα διαφοροποιείται σημαντικά, σύμφωνα και με την παρατήρησή μου, ανάλογα με το αν η ομάδα έχει επιτύχει νίκη ή έχει υποστεί ήττα. Παρατηρήθηκε μετά από νίκη έντονη θετική συναισθηματική φόρτιση, η οποία εκδηλώθηκε ως ενθουσιασμός, αυξημένη αυτοπεποίθηση και αίσθηση επιτυχίας. Αντίθετα, μετά από ήττα, καταγράφηκαν συναισθήματα απογοήτευσης, μειωμένης διάθεσης και προσωρινής συναισθηματικής απόσυρσης. Ωστόσο, σε αμφότερες τις περιπτώσεις, ο «κύκλος» φαίνεται να λειτουργήσει ως σταθεροποιητικός μηχανισμός συναισθηματικής ρύθμισης, ενισχύοντας τη συνοχή της ομάδας και την αποτελεσματικότερη διαχείριση των συναισθημάτων που προέκυψαν μετά από την εμπειρία του οποιουδήποτε αποτελέσματος ενός αγώνα (Eys et al., 2013, Fransen et al., 2020, Jones, Meijen, McCarthy, & Sheffield, 2009, Tamminen & Crocker, 2013).

Η παρατήρηση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί μέσω της προσέγγισης του Mauss (1973), σύμφωνα με την οποία οι σωματικές πρακτικές δεν αποτελούν απλές κινητικές

ενέργειες, αλλά κοινωνικά διαμορφωμένες τεχνικές μέσω των οποίων τα άτομα εκφράζουν, βιώνουν και ρυθμίζουν συναισθήματα. Ο κύκλος, ως συλλογική ενσώματη πρακτική, λειτουργεί ως πεδίο συναισθηματικής επεξεργασίας του αγωνιστικού αποτελέσματος. Η σωματική εγγύτητα, ο συγχρονισμός και η συλλογική έκφραση ενθάρρυνσης συμβάλλουν στη μετάβαση από την ατομική συναισθηματική εμπειρία σε μια κοινή, συλλογικά μοιρασμένη κατάσταση. Γι' αυτό και όταν οι αθλήτριες σχημάτιζαν τον «κύκλο» παρατηρούνταν αλλαγή στη συναισθηματική τους κατάσταση προς το καλύτερο.

Παράλληλα, η θεωρητική προσέγγιση της Butler (1990) επιτρέπει την κατανόηση των συναισθηματικών αντιδράσεων ως επιτελεστικών φαινομένων, τα οποία συγκροτούνται μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές. Τα συναισθήματα που σχετίζονται με τη νίκη ή την ήττα δεν είναι απλώς εσωτερικές ψυχολογικές καταστάσεις, αλλά διαμορφώνονται και εκφράζονται μέσα από συγκεκριμένα κοινωνικά και ομαδικά πλαίσια. Ο κύκλος λειτουργεί ως επιτελεστική διαδικασία μέσω της οποίας τα μέλη της ομάδας επαναπροσδιορίζουν τη συναισθηματική τους θέση, ενισχύοντας τη συνοχή ανεξαρτήτως αποτελέσματος. Σε αυτό το σημείο, η συμβολή του Mauss (1973) είναι καθοριστική, καθώς το σώμα δεν αντιμετωπίζεται ως μεμονωμένη βιολογική οντότητα, αλλά ως φορέας κοινωνικά διαμορφωμένων συναισθηματικών εκφράσεων. Μέσα από τη συλλογική σωματική πρακτική του κύκλου, τα ατομικά συναισθήματα μετασχηματίζονται σε κοινές εμπειρίες, γεγονός που μειώνει την ένταση των αρνητικών συναισθημάτων και ενισχύει τη συνοχή της ομάδας.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Butler (1990), η επανάληψη τέτοιων πρακτικών συμβάλλει στη σταθεροποίηση μορφών συναισθηματικής έκφρασης και στην εδραίωση της ομαδικής ταυτότητας. Η κοινή διαχείριση της νίκης και της ήττας μέσω του κύκλου ενισχύει την αίσθηση του «εμείς», καθώς τα μέλη της ομάδας μαθαίνουν να βιώνουν και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους μέσα από συλλογικά πρότυπα. Συνολικά, οι

συναισθηματικές διαφοροποιήσεις μετά από νίκη ή ήττα δεν αποτελούν μεμονωμένα ατομικά φαινόμενα, αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ενσώματων και επιτελεστικών πρακτικών. Με τον τρόπο αυτό ο προπονητής προσπαθούσε να διευκολύνει τη διαχείριση των συναισθημάτων των αθλητριών του και να αποτρέψει φαινόμενα παραίτησης από το άθλημα και απογοήτευσης. Ο κύκλος λειτουργεί ως κεντρικός μηχανισμός συναισθηματικής ρύθμισης, ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης και διατήρησης της ομαδικής συνοχής, επιβεβαιώνοντας τη θεωρητική συμβολή των Mauss (1973) και Butler (1990).

4.6 Ο Ρόλος του Προπονητή στην Ομάδα

4.6.1 Ο Προπονητής ως Παιδαγωγικός και Καθοδηγητικός Παράγοντας

Ο ρόλος του προπονητή στις αθλητικές ομάδες αναδεικνύεται, σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων (γονέων και αθλητριών), ως καθοριστικός όχι μόνο για την αγωνιστική απόδοση, αλλά κυρίως για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών (Côté & Gilbert, 2009; Smoll & Smith, 2006). Σύμφωνα και με την συζήτηση που είχα με τον προπονητή προέκυψε ότι είχε ως έναν από τους βασικούς του στόχους για τη χρονιά ήταν η κοινωνικοποίηση των παιδιών μέσω των επιτελεστικών πρακτικών, αλλά και ο σχηματισμός μιας κοινής και συλλογικής ταυτότητας, έτσι ώστε οι αθλήτριες να αποκτήσουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια ομάδα και ότι όλες μαζί έχουν τους ίδιους στόχους. Παράλληλα, η στάση του προπονητή επηρεάζει άμεσα τον τρόπο με τον οποίο οι αθλήτριες βιώνουν την ομάδα και τις επιτελεστικές πρακτικές της, όπως ο «κύκλος» καθώς ο προπονητής διαμορφώνει τις συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύσσονται η κοινωνική συνοχή, η εμπιστοσύνη και η αίσθηση του «ανήκειν» (Eys et al., 2019; Côté & Gilbert, 2009).

Υπό το θεωρητικό πλαίσιο του Mauss (1973), οι πρακτικές που σχετίζονται με το σώμα και την ομαδική δράση δεν είναι ουδέτερες, αλλά κοινωνικά διαμορφωμένες και παιδαγωγικά καθοδηγούμενες. Ο προπονητής λειτουργεί ως φορέας αυτών των «τεχνικών του σώματος», καθώς καθοδηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι αθλήτριες κινούνται, αλληλεπιδρούν και συμμετέχουν στις συλλογικές πρακτικές. Τα παραπάνω επιβεβαιώθηκαν και κατά την παρακολούθηση των προπονήσεων, όπου ο προπονητής έδινε έμφαση στις επιτελεστικές πρακτικές («κύκλος»), γιατί θεωρούσε ότι συμβάλλουν σημαντικά στην συλλογική ταυτότητα και στην αίσθηση του «ανήκειν» από τις αθλήτριες. Πολλές φορές μάλιστα χρησιμοποιούσε εκφράσεις όπως «χτύπα τη διπλανή σου να ξυπνήσει» και «συνεννοηθείτε μεταξύ σας», «αν δεν σε ακούει όταν της μιλάς, σπρώξε την εσύ να πάει στη θέση που πρέπει». Μέσα λοιπόν από τη συστηματική επανάληψη ομαδικών τελετουργιών, όπως ο κύκλος, ο προπονητής συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός κοινού σωματικού και συναισθηματικού κώδικα, ο οποίος ενισχύει τη συνοχή της ομάδας.

Παράλληλα, σύμφωνα με τη Butler (1990), η ταυτότητα συγκροτείται επιτελεστικά μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές που ρυθμίζονται από κανονιστικά πλαίσια. Ο προπονητής, σε αυτό το πλαίσιο, δεν λειτουργεί απλώς ως τεχνικός καθοδηγητής, αλλά ως παράγοντας που συμβάλλει στη διαμόρφωση των επιτελεστικών συνθηκών μέσα στις οποίες οι αθλήτριες συγκροτούν την ομαδική τους ταυτότητα. Ήταν μάλιστα πολλές οι φορές που ο προπονητής ενθάρρυνε λεκτικά και όχι μόνο τις αθλήτριές του να σχηματίσουν τον «κύκλο» και να πανηγυρίσουν ένα πόντο ή να ενθαρρύνουν η μία την άλλη μετά από χαμένο πόντο (αρκετές ήταν και οι φορές που έσπευσε και μέσα στον αγωνιστικό χώρο για πλησιάσει τις αθλήτριές του στον «κύκλο»). Μέσα από τη δική του στάση, τις παρεμβάσεις και την ενίσχυση συγκεκριμένων συμπεριφορών, συνέβαλε στη σταθεροποίηση του «εμείς» της ομάδας. Μάλιστα ο προπονητής στην ομάδα με την οποία ασχολήθηκα, επισήμανε την σημαντικότητα των επιτελεστικών τακτικών και του «κύκλου», εξηγώντας στις αθλήτριές του πως «έτσι δείχνουμε πως είμαστε ομάδα».

Επιπλέον, ο προπονητής λειτουργεί ως διαμεσολαβητής των συλλογικών δεσμών. Μέσα από την οργάνωση και ενίσχυση πρακτικών όπως ο κύκλος, συμβάλλει στη δημιουργία ενός σταθερού πλαισίου αλληλεπίδρασης, στο οποίο καλλιεργούνται η εμπιστοσύνη, η συνεργασία και η αίσθηση του ανήκειν. Η απαίτηση για συνεννόηση μεταξύ των αθλητριών του κατά τη διάρκεια των προπονήσεων αλλά και των αγώνων, αλλά κυρίως η καθοδήγηση για τους τρόπους που μπορεί αυτό να επιτευχθεί, ανάλογα τις συνθήκες και τις καταστάσεις (‘‘άλλο η προπόνηση άλλο ο αγώνας’’), δείχνει ότι ο προπονητής συνέβαλε στην διαμόρφωση των δεσμών μέσα στην ομάδα. Σε συμφωνία με τον Mauss (1973), οι σωματικές πρακτικές αποκτούν κοινωνικό νόημα μέσα από τη συστηματική τους καθοδήγηση, ενώ το σώμα των αθλητριών γίνεται πεδίο όπου εγγράφεται η παιδαγωγική επιρροή του προπονητή.

Τέλος, από την οπτική της Butler (1990), η καθοδηγητική λειτουργία του προπονητή συμβάλλει στη διαμόρφωση των πλαισίων μέσα στα οποία οι αθλήτριες «μαθαίνουν» να είναι μέλη της ομάδας. Η επιτελεστικότητα της ομαδικής ταυτότητας δεν αναπτύσσεται αυτόνομα, αλλά εντός ενός δομημένου περιβάλλοντος που ρυθμίζεται και ενισχύεται από την προπονητική παρέμβαση. Ο διαχωρισμός των καταστάσεων από τον προπονητή ‘‘άλλο η προπόνηση άλλο ο αγώνας, αλλά και στον τρόπο επικοινωνίας όπως ‘‘δεν προσβάλλουμε ποτέ η μία την άλλη, στο μυαλό των κοριτσιών, φανερώνει την πρόθεση του προπονητή για την ύπαρξη σεβασμού μεταξύ των αθλητριών του. Συνολικά, ο προπονητής αναδεικνύεται ως κεντρικός παιδαγωγικός και καθοδηγητικός παράγοντας, ο οποίος επηρεάζει τόσο τη σωματική όσο και τη συναισθηματική και κοινωνική διάσταση της ομαδικής εμπειρίας. Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Mauss (1973) και Butler (1990), καθίσταται σαφές ότι ο ρόλος του υπερβαίνει την τεχνική καθοδήγηση και επεκτείνεται στη διαμόρφωση ταυτότητας, δεσμών και συλλογικής εμπειρίας.

4.6.2 Ο Ρόλος του Προπονητή στην Πρακτική του Κύκλου

68

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Η πρακτική του «κύκλου» στις αθλητικές ομάδες δεν αποτελεί μια αυθόρμητη ή ανεξάρτητη διαδικασία, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο παιδαγωγικά οργανωμένο πλαίσιο στο οποίο ο προπονητής διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των εμπειριών μάθησης και της ομαδικής κουλτούρας στη διαμόρφωση των εμπειριών μάθησης και της ομαδικής κουλτούρας (Côté & Gilbert, 2009, Jones, 2006). Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις μου, ο προπονητής λειτουργούσε ως κεντρικός ρυθμιστής της ομαδικής κουλτούρας, καθοδηγώντας, ενισχύοντας και σταθεροποιώντας την πρακτική του κύκλου ως εργαλείο ενότητας, ενθάρρυνσης και συναισθηματικής ρύθμισης (Collins, 2004, Smoll & Smith, 2006) Μέσα από τη συστηματική εφαρμογή της πρακτικής αυτής, ενισχύονται η ομαδική συνοχή, η αίσθηση του «ανήκειν» και η ανάπτυξη κοινών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς, στοιχεία που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας της ομάδας (Eys et al., 2019, Wenger, 1998).

Η συγγραφέας αναγνωρίζει ότι ο κύκλος δεν θα είχε την ίδια συχνότητα, συνοχή και λειτουργικότητα χωρίς τη συστηματική ενίσχυση και καθοδήγηση του προπονητή. Ο προπονητής εμφανίζεται ως πρόσωπο που εισάγει και διατηρεί την πρακτική, διαμορφώνοντας τις συνθήκες μέσα στις οποίες αυτή αποκτά νόημα και ενσωματώνεται στην καθημερινή λειτουργία της ομάδας (Jones, 2006, Cushion et al., 2006). Με αυτόν τον τρόπο, ο «κύκλος» δεν αποτελεί απλώς μια τελετουργική κίνηση των αθλητριών, αλλά μια παιδαγωγικά καθοδηγούμενη επιτελεστική πρακτική (Bell, 1992; Collins, 2004) Παράλληλα, η επαναλαμβανόμενη εφαρμογή της πρακτικής συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας κοινής κουλτούρας μάθησης και συμμετοχής, ενισχύοντας τη συλλογική ταυτότητα και την αίσθηση του «ανήκειν» των αθλητριών (Wenger, 1998, Côté & Gilbert, 2009).

Υπό το θεωρητικό πλαίσιο του Mauss (1973), ο προπονητής μπορεί να κατανοηθεί ως φορέας και διαμορφωτής «τεχνικών του σώματος», δηλαδή κοινωνικά και πολιτισμικά καθορισμένων τρόπων σωματικής δράσης. Έτσι ο προπονητής καθοδηγούσε τις αθλήτριές του στον σχηματισμό «κύκλου», αλλά και στον τρόπο που οι αθλήτριες θα

χρησιμοποιούσαν τη σωματική επαφή ως τρόπο επιβράβευσης και επαίνου ή ενθάρρυνσης, με σεβασμό της μιας απέναντι στην άλλη. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται ο κύκλος, η σωματική εγγύτητα, ο συγχρονισμός και η λεκτική ή μη λεκτική ενθάρρυνση δεν είναι τυχαία στοιχεία, αλλά πρακτικές που ενισχύονται και σταθεροποιούνται μέσω της προπονητικής καθοδήγησης. Έτσι, ο προπονητής συμβάλλει στη μετατροπή του σώματος των αθλητριών σε φορέα συλλογικής πειθαρχίας, συνεργασίας και συναισθηματικής έκφρασης.

Παράλληλα, σύμφωνα με τη Butler (1990), η ταυτότητα συγκροτείται επιτελεστικά μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές που ρυθμίζονται από κανονιστικά πλαίσια. Στο πλαίσιο αυτό, ο προπονητής δεν λειτουργεί απλώς ως παρατηρητής της ομαδικής διαδικασίας, αλλά ως ενεργός παράγοντας που καθορίζει τις συνθήκες επιτέλεσης της συλλογικής ταυτότητας. Μέσα από την ενθάρρυνση της επανάληψης του κύκλου, ενισχύει τη σταθεροποίηση του «εμείς» της ομάδας και συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός κοινού τρόπου συναισθηματικής και σωματικής έκφρασης.

Οι απαντήσεις των αθλητριών, υποδεικνύουν ότι η παρουσία του προπονητή στον κύκλο επηρεάζει άμεσα την ένταση και την ποιότητα της εμπειρίας των αθλητριών. Όταν ο προπονητής ενισχύει θετικά τη διαδικασία, οι αθλήτριες εμφανίζουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, υψηλότερο επίπεδο ενθουσιασμού και ισχυρότερη αίσθηση ομαδικής συνοχής καθώς η υποστηρικτική ηγεσία και η θετική ανατροφοδότηση ευνοούν την ανάπτυξη ενός θετικού ψυχολογικού κλίματος και ενισχύουν τη δέσμευση προς την ομάδα (Bandura, 1997, Smith et al., 2007, Côté & Gilbert, 2009). Μάλιστα, ένα από τα “κόλπα” που χρησιμοποίησε ο προπονητής για μεγαλύτερη οικειότητα μεταξύ των αθλητριών του ήταν η χρήση ψευδώνυμων με παρότρυνση του ιδίου να χρησιμοποιούνται και απο τις αθλήτριες μεταξύ τους. Θεωρούσε ότι συνέβαλε με αυτό, στην δημιουργία πιο χαλαρού κλίματος μεταξύ τους, αλλά και μεγαλύτερη οικειότητα. Αντίθετα, η απουσία ή η μειωμένη ενίσχυση της πρακτικής μπορεί να περιορίσει τη σταθερότητα και τη λειτουργικότητά της ως

μηχανισμού ενότητας καθώς η ποιότητα της ηγεσίας του προπονητή επηρεάζει άμεσα τη συνοχή, την επικοινωνία και τη συλλογική αποτελεσματικότητα της ομάδας (Carron et al., 2002, Eys et al., 2019, Horn, 2008)..

Επιπλέον, ο προπονητής λειτουργεί ως διαμεσολαβητής της συναισθηματικής εμπειρίας που παράγεται μέσα στον κύκλο. Μέσα από τη δική του στάση και καθοδήγηση, βοηθά τις αθλήτριες να μετασχηματίσουν το άγχος, την ένταση ή την απογοήτευση σε συλλογικά βιώσιμα συναισθήματα, ενισχύοντας έτσι τη συναισθηματική ρύθμιση της ομάδας. Σε συμφωνία με τον Mauss (1973), το σώμα και το συναίσθημα δεν είναι διακριτές οντότητες, αλλά αλληλένδετα πεδία που οργανώνονται μέσα από κοινωνικές πρακτικές. Συνολικά, ο ρόλος του προπονητή στην πρακτική του κύκλου υπερβαίνει την απλή τεχνική καθοδήγηση. Αναδεικνύεται ως παιδαγωγικός και επιτελεστικός παράγοντας που οργανώνει, ενισχύει και νοηματοδοτεί τη συλλογική δράση. Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Mauss (1973) και Butler (1990), καθίσταται σαφές ότι ο κύκλος αποτελεί μια ενσώματη και κοινωνικά ρυθμισμένη πρακτική, στην οποία ο προπονητής διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη συγκρότηση ταυτότητας, συναισθήματος και ομαδικής συνοχής.

4.6.3 Ο Προπονητής και το Δέσιμο της Ομάδας

Η συμβολή του προπονητή στο δέσιμο της ομάδας αναδεικνύεται, σύμφωνα και με τις απαντήσεις στη συζήτησή μας, ως καθοριστικός παράγοντας για τη διαμόρφωση της ομαδικής συνοχής, της συνεργασίας και της συναισθηματικής σύνδεσης μεταξύ των αθλητριών (Carron et al., 2002, Eys et al., 2019). Επισημαίνω με βάση πάντα τη συζήτηση μαζί του, ότι ο προπονητής δεν περιορίστηκε σε έναν ρόλο τεχνικής καθοδήγησης, αλλά λειτούργησε ως παιδαγωγικό και οργανωτικό πρόσωπο που επηρεάζει άμεσα το κλίμα της ομάδας και τον τρόπο με τον οποίο οι αθλήτριες σχετίζονται μεταξύ τους (Côté & Gilbert, 2009, Jones, 2006). Μέσα από τις καθημερινές αλληλεπιδράσεις, την επικοινωνία και την ενίσχυση κοινών αξιών, ο

προπονητής συνέβαλε στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αμοιβαίας υποστήριξης, το οποίο ευνόησε την ανάπτυξη της συλλογικής ταυτότητας και της δέσμευσης προς την ομάδα (Haslam et al., 2020; Smoll & Smith, 2006).

Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο του Mauss (1973), οι κοινωνικές σχέσεις συγκροτούνται και σταθεροποιούνται μέσα από «τεχνικές του σώματος», δηλαδή επαναλαμβανόμενες, κοινωνικά διαμορφωμένες πρακτικές που οργανώνουν τη σωματική και κοινωνική συμπεριφορά. Στο πλαίσιο της ομάδας, ο προπονητής συνέβαλε ενεργά στη διαμόρφωση αυτών των πρακτικών, όπως ο «κύκλος», οι συλλογικές αντιδράσεις και οι μορφές ενθάρρυνσης. Η ενθάρρυνση του προπονητή προς τις αθλήτριές του για τη χρήση των σωματικών επαφών ως μέσο σύνδεσης και επικοινωνίας, συνετέλεσε στην καλύτερη “ομαδική συμπεριφορά” από αυτές. Μέσα από τη συστηματική επανάληψη αυτών των σωματικών δράσεων, ενισχύεται η εγγύτητα μεταξύ των αθλητριών και σταθεροποιείται η αίσθηση του συλλογικού «εμείς».

Παράλληλα, η προσέγγιση της Butler (1990) επιτρέπει την κατανόηση του δέσιμου της ομάδας ως αποτέλεσμα επιτελεστικών διαδικασιών. Η ομαδική ταυτότητα δεν προϋπάρχει, αλλά συγκροτείται μέσα από την επανάληψη κοινωνικά ρυθμισμένων πρακτικών στις οποίες ο προπονητής έχει καθοριστικό ρόλο. Μέσα από τη συνεχή ενίσχυση της συλλογικής δράσης και την καθοδήγηση των αλληλεπιδράσεων, ο προπονητής συμβάλλει στη σταθεροποίηση των μορφών συμμετοχής που επιτρέπουν στις αθλήτριες να βιώνουν την ομάδα ως ενιαίο σύνολο. Οι απαντήσεις του προπονητή κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας, υπογραμμίζουν ότι η παρουσία και η στάση του επηρεάζουν άμεσα το επίπεδο συνοχής της ομάδας. Η ενθάρρυνση της συνεργασίας, η θετική ανατροφοδότηση και η ενίσχυση συλλογικών πρακτικών, όπως ο «κύκλος», συμβάλλουν στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αθλήτριες αναπτύσσουν ισχυρότερους δεσμούς, μεγαλύτερη εμπιστοσύνη μεταξύ

τους και ενισχυμένη αίσθηση κοινής προσπάθειας (Eys et al., 2013, Kim & Cruz, 2016, Smith & Smoll, 1997).

Επιπλέον, ο προπονητής λειτουργεί ως ρυθμιστής των συναισθηματικών και κοινωνικών δυναμικών της ομάδας. Μέσα από την καθοδήγησή του, οι αθλήτριες μαθαίνουν να διαχειρίζονται τόσο τις επιτυχίες όσο και τις αποτυχίες συλλογικά, γεγονός που ενισχύει τη συνοχή και τη σταθερότητα των σχέσεων. Σε συμφωνία με τον Mauss (1973), το σώμα και το συναίσθημα αποτελούν αλληλένδετα πεδία που διαμορφώνονται μέσα από κοινωνικές πρακτικές, ενώ η καθοδήγηση του προπονητή συμβάλλει στην οργάνωση αυτών των εμπειριών σε συλλογικό επίπεδο. Τέλος, το δέσιμο της ομάδας δεν προκύπτει ως αυτόνομο φαινόμενο, αλλά ως αποτέλεσμα μιας συνεχούς διαδικασίας επιτέλεσης και σωματικής αλληλεπίδρασης, στην οποία ο προπονητής έχει κεντρικό ρόλο. Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Mauss (1973) και Butler (1990), καθίσταται σαφές ότι η ομαδική συνοχή συγκροτείται μέσα από επαναλαμβανόμενες πρακτικές, οι οποίες ρυθμίζονται, ενισχύονται και νοηματοδοτούνται από την προπονητική παρουσία.

4.6.4 Ο Προπονητής ως Φορέας Αξιών και Συλλογικής Ταυτότητας

Υπό το θεωρητικό πλαίσιο του Mauss (1973), οι αξίες και οι κοινωνικές συμπεριφορές δεν είναι αφηρημένες έννοιες, αλλά ενσωματώνονται μέσω «τεχνικών του σώματος», δηλαδή επαναλαμβανόμενων και κοινωνικά ρυθμισμένων πρακτικών. Ο προπονητής λειτουργεί ως φορέας αυτών των τεχνικών, καθώς μέσα από την καθημερινή προπονητική διαδικασία και τις συλλογικές τελετουργίες, όπως ο κύκλος, συμβάλλει στην ενσωμάτωση αξιών στο σώμα και στη συμπεριφορά των αθλητριών. Μέσα από τη στάση και τις παρεμβάσεις του, ο προπονητής συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού αξιακού πλαισίου, το οποίο επηρεάζει τον τρόπο με τον

οποίο οι αθλήτριες αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους μέσα στην ομάδα. Η αξιακή εκπαίδευση, επομένως, δεν είναι μόνο λεκτική, αλλά κυρίως ενσώματη και βιωματική.

Παράλληλα, σύμφωνα με τη Butler (1990), η ταυτότητα συγκροτείται επιτελεστικά μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές πρακτικές που ορίζουν ποιοι είμαστε και πώς σχετιζόμαστε με τους άλλους. Στο πλαίσιο αυτό, ο προπονητής λειτουργεί ως ρυθμιστής των επιτελεστικών διαδικασιών μέσα από τις οποίες συγκροτείται η συλλογική ταυτότητα της ομάδας. Μέσα από τη συνεχή ενίσχυση συγκεκριμένων συμπεριφορών και τη διαμόρφωση του ομαδικού κλίματος, συμβάλλει στην εδραίωση ενός κοινού τρόπου σκέψης και δράσης, ο οποίος συγκροτεί το «εμείς» της ομάδας.

Επιπλέον, η συλλογική ταυτότητα της ομάδας φαίνεται να ενισχύεται μέσα από την επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε κοινές πρακτικές, στις οποίες ο προπονητής έχει καθοριστικό ρόλο. Η σταθερότητα των τελετουργικών, όπως ο κύκλος, και η συστηματική ενθάρρυνση της ομάδας συμβάλλουν στη δημιουργία ενός κοινού αξιακού και συναισθηματικού πλαισίου. Ο προπονητής λειτουργεί και ως παιδαγωγικός μεσολαβητής ανάμεσα στην αθλητική εμπειρία και τη διαμόρφωση κοινωνικών συμπεριφορών (Bean et al., 2018, Camiré, Forneris, Trudel, & Bernard, 2011, Gould & Carson, 2008, Côté & Gilbert, 2009). Σε συμφωνία με τον Mauss (1973), το σώμα αποτελεί το μέσο μέσω του οποίου οι αξίες εγγράφονται και αναπαράγονται, ενώ η προπονητική παρουσία λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Τέλος, από την οπτική της Butler (1990), η συλλογική ταυτότητα δεν αποτελεί σταθερή ιδιότητα, αλλά διαρκή διαδικασία επιτέλεσης. Ο προπονητής συμβάλλει στην κατεύθυνση αυτής της διαδικασίας, παρέχοντας τα πλαίσια μέσα στα οποία οι αθλήτριες μαθαίνουν να συγκροτούν τον εαυτό τους ως μέλη μιας ομάδας με κοινές αξίες και στόχους. Συνολικά, ο προπονητής αναδεικνύεται ως κεντρικός φορέας αξιών και ταυτότητας, ο οποίος μέσω παιδαγωγικών, σωματικών και επιτελεστικών

πρακτικών συμβάλλει στη διαμόρφωση της συλλογικής εμπειρίας. Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Mauss (1973) και Butler (1990), καθίσταται σαφές ότι οι αξίες και η ταυτότητα της ομάδας δεν μεταδίδονται απλώς, αλλά παράγονται ενεργά μέσα από την καθημερινή προπονητική διαδικασία.

4.7 Συλλογικοί δεσμοί και αίσθηση του «ανήκειν» σύμφωνα με τους γονείς

Η ανάλυση των απαντήσεων των γονέων αναδεικνύει ότι η πρακτική του «κύκλου» αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ενίσχυση των συλλογικών δεσμών και την καλλιέργεια της αίσθησης του «ανήκειν» στις αθλήτριες. Οι γονείς περιγράφουν ότι μέσα από αυτή τη σταθερή, επαναλαμβανόμενη ομαδική πρακτική, τα παιδιά τους αναπτύσσουν ισχυρότερες σχέσεις με τις συμπαίκτριές τους, μεγαλύτερη αίσθηση ενότητας και αυξημένη συναισθηματική σύνδεση με την ομάδα (Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998, Eys et al., 2013, Fransen et al., 2020, Haslam et al., 2018). Η αίσθηση του «ανήκειν» δεν παρουσιάζεται ως μια αφηρημένη ή αυτονόητη κατάσταση, αλλά ως αποτέλεσμα ενεργών κοινωνικών διαδικασιών. Σε αυτό το πλαίσιο, η θεωρητική προσέγγιση της Butler (1990) είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς υποστηρίζει ότι η ταυτότητα και η κοινωνική ένταξη συγκροτούνται επιτελεστικά μέσα από επαναλαμβανόμενες πρακτικές. Ο κύκλος λειτουργεί ως μια τέτοια επιτελεστική πράξη, μέσα από την οποία τα μέλη της ομάδας επιβεβαιώνουν συνεχώς τη συμμετοχή τους στο συλλογικό «εμείς». Η επανάληψη της πρακτικής μετά από κάθε αγωνιστική φάση ενισχύει τη σταθερότητα της ομαδικής ταυτότητας και καλλιεργεί ένα συνεκτικό πλαίσιο ένταξης.

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Mauss (1973), οι «τεχνικές του σώματος» αποτελούν κοινωνικά και πολιτισμικά διαμορφωμένες πρακτικές που ενσωματώνονται μέσω της

επανάληψης και της μίμησης. Στην περίπτωση του κύκλου, η σωματική εγγύτητα, ο συγχρονισμός των κινήσεων και η συλλογική έκφραση ενθάρρυνσης λειτουργούν ως μηχανισμοί ενσωμάτωσης των αθλητριών στην ομάδα. Το σώμα καθίσταται έτσι μέσο κοινωνικής ένταξης, μέσω του οποίου οι συλλογικοί δεσμοί δεν εκφράζονται απλώς, αλλά παράγονται και σταθεροποιούνται. Η αντίληψη των γονέων για την εγγύτητα των κοριτσιών μέσω της σωματικής επαφής ήταν θετική, καθώς αναγνώρισαν τη σημασία της σαν έκφραση μιας συλλογικής προσπάθειας τόνωσης της αυτοπεποίθησης ,αλλά και στην αίσθηση ενός κοινού στόχου και ότι «παλεύουν όλες μαζί».

Οι γονείς επισημαίνουν ότι ο κύκλος συμβάλλει στη δημιουργία πιο στενών σχέσεων μεταξύ των αθλητριών, ενισχύοντας την επικοινωνία, τη συνεργασία και την αμοιβαία υποστήριξη. Η πρακτική αυτή λειτουργεί ως κοινό σημείο αναφοράς, το οποίο επαναλαμβάνεται συστηματικά και ενισχύει την αίσθηση οικειότητας μέσα στην ομάδα (Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998, Eys et al., 2013, Spink, 1990). Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι αθλήτριες δεν λειτουργούν ως μεμονωμένα άτομα, αλλά ως μέλη ενός συλλογικού σώματος με κοινό στόχο και κοινή ταυτότητα όπως περιγράφεται και στη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας στον αθλητισμό (Haslam, Reicher, & Platow, 2018, Tajfel & Turner, 1979, Fransen et al., 2020). Ωστόσο, οι απαντήσεις υποδηλώνουν ότι η αίσθηση του «ανήκειν» δεν είναι απόλυτα ομοιογενής. Ορισμένοι γονείς αναγνωρίζουν ότι η ένταξη των παιδιών στην ομάδα μπορεί να διαφοροποιείται, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις νέων μελών ή αρχικών φάσεων συμμετοχής. Αυτό το εύρημα συνάδει με τη θεωρητική θέση της Butler (1990), σύμφωνα με την οποία οι διαδικασίες συγκρότησης της ταυτότητας περιλαμβάνουν πάντα και κανονιστικά όρια, τα οποία καθορίζουν ποιος γίνεται πλήρως αποδεκτό μέλος μιας κοινωνικής ομάδας.

Συνολικά, τα δεδομένα των γονέων καταδεικνύουν ότι ο κύκλος αποτελεί μια ενσώματη και επιτελεστική πρακτική που συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση συλλογικών δεσμών και στην ενίσχυση της αίσθησης του «ανήκειν». Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Mauss (1973) και Butler (1990), αναδεικνύεται ότι η κοινωνική

ένταξη δεν είναι μια δεδομένη κατάσταση, αλλά μια διαρκής διαδικασία που παράγεται μέσα από επαναλαμβανόμενες σωματικές και κοινωνικές πρακτικές. Επιπλέον, η συναισθηματική διάσταση των συλλογικών δεσμών αναδεικνύεται ως ιδιαίτερα σημαντική. Οι γονείς περιγράφουν ότι μέσα από τον κύκλο τα παιδιά βιώνουν μεγαλύτερη εγγύτητα και συναισθηματική ασφάλεια, γεγονός που ενισχύει τη συνοχή της ομάδας. Σύμφωνα με τον Mauss (1973), οι σωματικές πρακτικές αποτελούν βασικό μέσο διαμόρφωσης κοινωνικών και συναισθηματικών δεσμών, καθώς το σώμα λειτουργεί ως φορέας εμπειριών που μοιράζονται συλλογικά.

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία, με τίτλο *«Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»*, διερεύνησε τον τρόπο με τον οποίο η πρακτική του «κύκλου» συμβάλλει στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας, της ομαδικής συνοχής και της συναισθηματικής εμπειρίας των αθλητριών. Η ανάλυση των αφηγήσεων των αθλητριών, των γονέων και των δεδομένων που αφορούν τον ρόλο του προπονητή κατέδειξε ότι ο κύκλος δεν αποτελεί μια απλή αγωνιστική συνήθεια ή μια τυπική διαδικασία πριν ή μετά τον αγώνα, αλλά μια επαναλαμβανόμενη, επιτελεστική και ενσώματη τελετουργική πρακτική, μέσω της οποίας παράγονται, διατηρούνται και αναπαράγονται οι κοινωνικές σχέσεις, η αίσθηση του «ανήκειν» και η συλλογική ταυτότητα της ομάδας (Butler, 1993, Carron et al., 1998, Collins, 2004, Fransen et al., 2020, Haslam et al., 2018).

Τα ευρήματα της μελέτης επιβεβαιώνουν ότι η συλλογική ταυτότητα δεν αποτελεί ένα προϋπάρχον ή σταθερό χαρακτηριστικό της ομάδας, αλλά συγκροτείται δυναμικά μέσα από επαναλαμβανόμενες κοινωνικές και σωματικές πρακτικές. Η προσέγγιση αυτή συνάδει με τη θεωρία της Butler (1990), σύμφωνα με την οποία η ταυτότητα δεν

αποτελεί ουσία ή μόνιμο χαρακτηριστικό των κοινωνικών υποκειμένων, αλλά επιτελεστικό αποτέλεσμα συνεχών επαναλήψεων. Στο πλαίσιο αυτό, ο κύκλος λειτουργεί ως επιτελεστική πράξη, μέσα από την οποία οι αθλήτριες δεν εκφράζουν απλώς την ομαδική τους ταυτότητα, αλλά τη συγκροτούν και την αναπαράγουν διαρκώς. Κάθε συμμετοχή στην τελετουργική αυτή διαδικασία ενισχύει τις μορφές συμμετοχής, αλληλεπίδρασης και κοινωνικής αναγνώρισης, καθιστώντας το «εμείς» μια βιωμένη κοινωνική εμπειρία και όχι μια αφηρημένη έννοια.

Παράλληλα, η θεωρητική προσέγγιση του Mauss (1973) συνέβαλε ουσιαστικά στην ερμηνεία των ευρημάτων, καθώς επέτρεψε την κατανόηση του κύκλου ως «τεχνικής του σώματος». Η σωματική εγγύτητα, ο κυκλικός σχηματισμός, ο συγχρονισμός των κινήσεων, οι χειρονομίες ενθάρρυνσης και η κοινή λεκτική ή μη λεκτική έκφραση δεν αποτελούν τυχαίες ή αυθόρμητες συμπεριφορές, αλλά κοινωνικά οργανωμένες πρακτικές, μέσω των οποίων ενσωματώνονται αξίες όπως η συνεργασία, η αλληλεγγύη, η πειθαρχία και η συλλογικότητα. Το σώμα των αθλητριών παύει να λειτουργεί αποκλειστικά ως μέσο αγωνιστικής απόδοσης και μετατρέπεται σε φορέα συλλογικών νοημάτων, κοινωνικών σχέσεων και κοινών συναισθηματικών εμπειριών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας συμφωνούν με τη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία αντιμετωπίζει τον ομαδικό αθλητισμό όχι μόνο ως πεδίο ανάπτυξης κινητικών δεξιοτήτων και αγωνιστικής επίδοσης, αλλά και ως σημαντικό κοινωνικό και πολιτισμικό χώρο μέσα στον οποίο διαμορφώνονται ταυτότητες, αναπτύσσονται διαπροσωπικές σχέσεις και οικοδομούνται κοινότητες συμμετοχής (Bruner et al., 2014, Coakley, 2021, Haslam et al., 2018, Holt et al., 2017). Ιδιαίτερα στον γυναικείο ομαδικό αθλητισμό, οι ομάδες λειτουργούν ως πλαίσια κοινωνικοποίησης, αμοιβαίας υποστήριξης και διαμόρφωσης κοινωνικών και έμφυλων ρόλων, προσφέροντας στις αθλήτριες ένα ασφαλές περιβάλλον μέσα στο οποίο μπορούν να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες, σχέσεις εμπιστοσύνης και ισχυρή συλλογική ταυτότητα (Camiré et al., 2011, Messner, 2002).

Ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα της παρούσας μελέτης αποτελεί η συναισθηματική λειτουργία της πρακτικής του κύκλου. Οι αφηγήσεις των αθλητριών και των γονέων καταδεικνύουν ότι ο κύκλος λειτουργεί ως βασικός μηχανισμός συλλογικής διαχείρισης και ρύθμισης των συναισθημάτων, ανεξάρτητα από την έκβαση του αγώνα ή της προπόνησης. Σε περιπτώσεις επιτυχίας ενισχύει τον ενθουσιασμό, την αυτοπεποίθηση και το αίσθημα συλλογικής αποτελεσματικότητας, ενώ σε συνθήκες αποτυχίας ή απογοήτευσης συμβάλλει στην αποφόρτιση της συναισθηματικής έντασης, στη διατήρηση της ψυχολογικής ισορροπίας και στην επανασυγκρότηση της ομάδας. Η λειτουργία αυτή επιβεβαιώνει τη σχετική βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία οι συλλογικές τελετουργίες αποτελούν σημαντικούς μηχανισμούς ενίσχυσης της ομαδικής ανθεκτικότητας, της συναισθηματικής συνοχής και της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του αγωνιστικού άγχους (Bandura, 1997, Bonk et al., 2019, Gross, 2015, Tamminen & Crocker, 2013, Tamminen & Gaudreau, 2014).

Οι ίδιες οι αθλήτριες περιέγραψαν τον κύκλο ως μία από τις σημαντικότερες στιγμές της συλλογικής τους εμπειρίας, κατά την οποία βιώνουν έντονα την αίσθηση της ενότητας, της αλληλοϋποστήριξης και της συμμετοχής σε ένα κοινό σύνολο. Η επαναληπτικότητα της πρακτικής μετά από κάθε αγωνιστική συνθήκη ενισχύει τη σταθερότητα της συλλογικής ταυτότητας και δημιουργεί ένα διαρκές πλαίσιο κοινωνικής αναγνώρισης, μέσα στο οποίο η εμπειρία του «ανήκειν» ανανεώνεται συνεχώς. Χαρακτηριστικό εύρημα της έρευνας αποτέλεσε το γεγονός ότι στον δεύτερο αγώνα η πρακτική του κύκλου εφαρμόστηκε με μεγαλύτερη ένταση και συμμετοχικότητα, γεγονός που αποδίδεται στη συστηματική παρέμβαση του προπονητή. Η εξέλιξη αυτή συνοδεύτηκε από εμφανή ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των αθλητριών, αύξηση της αγωνιστικής τους ανταγωνιστικότητας και βελτίωση της συνολικής τους απόδοσης.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του δεύτερου αγώνα παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των σωματικών εκδηλώσεων ενθάρρυνσης μεταξύ των αθλητριών, όπως τα χτυπήματα

στους ώμους, στις παλάμες και στην πλάτη, οι αγκαλιές και η συνεχής σωματική επαφή. Οι πρακτικές αυτές φαίνεται ότι ενίσχυσαν το αίσθημα αλληλεγγύης, την αυτοπεποίθηση και την ψυχολογική υποστήριξη των αθλητριών, επιβεβαιώνοντας ότι η σωματική αλληλεπίδραση αποτελεί βασικό μηχανισμό παραγωγής συλλογικής εμπειρίας και όχι απλώς συνοδευτικό στοιχείο της αγωνιστικής διαδικασίας. Πέρα από τη συναισθηματική λειτουργία του κύκλου, η ανάλυση ανέδειξε ότι η συγκεκριμένη πρακτική συμβάλλει καθοριστικά στη δημιουργία και ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών μεταξύ των αθλητριών. Οι επαναλαμβανόμενες στιγμές σωματικής και συναισθηματικής εγγύτητας δημιουργούν ένα σταθερό πλαίσιο αλληλεπίδρασης, μέσα στο οποίο καλλιεργούνται η εμπιστοσύνη, η συνεργασία, η αλληλοϋποστήριξη και η αμοιβαία αναγνώριση. Η συλλογική εμπειρία δεν αποτελεί απλή συνέπεια της συμμετοχής σε μια αθλητική ομάδα, αλλά συγκροτείται μέσα από τη συστηματική επιτέλεση κοινών πρακτικών που καθιστούν την ομάδα μια βιωμένη κοινωνική πραγματικότητα. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν τόσο με τη θεωρία των τελετουργικών αλληλεπιδράσεων του Collins (2004) όσο και με τη βιβλιογραφία της αθλητικής ψυχολογίας, σύμφωνα με την οποία οι επαναλαμβανόμενες συλλογικές αλληλεπιδράσεις και το υποστηρικτικό ομαδικό κλίμα ενισχύουν τη συνοχή, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την ανάπτυξη ισχυρής συλλογικής ταυτότητας (Carron et al., 1998, Eys et al., 2013, Franssen et al., 2020, Haslam et al., 2018).

Η συμβολή του προπονητή αναδείχθηκε ως ιδιαίτερα καθοριστική για τη συγκρότηση αυτής της συλλογικής εμπειρίας. Τόσο οι αφηγήσεις των γονέων όσο και τα δεδομένα της έρευνας καταδεικνύουν ότι ο ρόλος του υπερβαίνει κατά πολύ την τεχνική εκπαίδευση και την ανάπτυξη αθλητικών δεξιοτήτων. Ο προπονητής λειτουργεί ως παιδαγωγικός, κοινωνικός και επιτελεστικός παράγοντας, ο οποίος οργανώνει τις συνθήκες μέσα στις οποίες διαμορφώνονται οι κοινωνικές σχέσεις, οι κοινές αξίες και η συλλογική κουλτούρα της ομάδας. Μέσα από την καθοδήγηση, την ενθάρρυνση και τη συστηματική ενίσχυση πρακτικών όπως ο κύκλος, δημιουργεί ένα σταθερό πλαίσιο συμμετοχής, μέσα στο οποίο οι αθλήτριες αναπτύσσουν αίσθημα ασφάλειας,

συνεργασίας και εμπιστοσύνης, ενώ παράλληλα ενισχύεται η εμπειρία του «ανήκειν» και η αίσθηση συλλογικής ευθύνης (Bruner et al., 2014, Côté & Gilbert, 2009, Eys et al., 2013, Fransen et al., 2020).

Υπό το θεωρητικό πρίσμα του Mauss (1973), ο προπονητής λειτουργεί ως φορέας κοινωνικά οργανωμένων «τεχνικών του σώματος», μέσω των οποίων οι αθλήτριες μαθαίνουν να συνεργάζονται, να επικοινωνούν, να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και να συμμετέχουν σε συλλογικές πρακτικές. Ο κύκλος, επομένως, δεν αποτελεί μια αυθόρμητη μορφή ομαδικής έκφρασης, αλλά μια διαδικασία κοινωνικοποίησης που σταδιακά ενσωματώνεται στην καθημερινότητα της ομάδας. Παράλληλα, σύμφωνα με την Butler (1990), ο προπονητής διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη ρύθμιση των επιτελεστικών πρακτικών μέσω των οποίων συγκροτείται η συλλογική ταυτότητα. Η ομάδα δεν υφίσταται ως μια προκαθορισμένη κοινωνική οντότητα, αλλά παράγεται συνεχώς μέσα από τις επαναλαμβανόμενες πρακτικές που ο ίδιος οργανώνει, ενισχύει και νοηματοδοτεί.

Οι γονείς επιβεβαιώνουν, μέσα από τις αφηγήσεις τους, ότι η πρακτική του κύκλου επηρεάζει ουσιαστικά όχι μόνο την αθλητική συμπεριφορά των παιδιών τους αλλά και τη συνολικότερη ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις τους, ο κύκλος συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, στη διαχείριση των συναισθημάτων, στην ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης και στη διαμόρφωση μιας ισχυρής αίσθησης συμμετοχής στην ομάδα. Οι γονείς δεν αντιλαμβάνονται την πρακτική αυτή ως μια απλή αγωνιστική ρουτίνα, αλλά ως μια διαδικασία με έντονο παιδαγωγικό, κοινωνικό και ψυχολογικό χαρακτήρα, η οποία ενισχύει τη συναισθηματική ωρίμανση των αθλητριών και συμβάλλει στη διαμόρφωση θετικών στάσεων απέναντι στη συνεργασία, στην υπευθυνότητα και στον αλληλοσεβασμό (Camiré et al., 2011, Holt et al., 2017).

Παράλληλα, οι αφηγήσεις των γονέων καταδεικνύουν ότι ο κύκλος λειτουργεί ως αποτελεσματικός μηχανισμός συναισθηματικής ρύθμισης τόσο σε συνθήκες επιτυχίας όσο και αποτυχίας. Σε περιόδους θετικών αποτελεσμάτων ενισχύει την αυτοπεποίθηση και την αίσθηση συλλογικής επιτυχίας, ενώ μετά από αρνητικές αγωνιστικές εμπειρίες συμβάλλει στη μείωση της απογοήτευσης, στην ψυχολογική αποφόρτιση και στην αποκατάσταση της ομαδικής ισορροπίας. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν με τη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τη συλλογική διαχείριση των συναισθημάτων στον αθλητισμό, σύμφωνα με την οποία οι επαναλαμβανόμενες ομαδικές πρακτικές ενισχύουν την ψυχολογική ανθεκτικότητα, τη συλλογική αποτελεσματικότητα και τη συνοχή της ομάδας (Fransen et al., 2020, Gross, 2015, Tamminen & Crocker, 2013).

Επιπλέον, οι γονείς αναγνώρισαν ότι η συστηματική συμμετοχή στον κύκλο ενισχύει την ανάπτυξη ισχυρών κοινωνικών δεσμών μεταξύ των αθλητριών. Η επανάληψη της πρακτικής δημιουργεί ένα σταθερό πλαίσιο κοινωνικής αναγνώρισης, μέσα στο οποίο καλλιεργούνται η εμπιστοσύνη, η επικοινωνία και η συνεργασία, ενώ παράλληλα εδραιώνεται η αντίληψη της ομάδας ως ενιαίου κοινωνικού συνόλου (Haslam et al., 2020, Wenger, 1998). Παρά τα θετικά αυτά στοιχεία, τα δεδομένα υποδηλώνουν επίσης ότι η εμπειρία του «ανήκειν» δεν είναι απαραίτητα ομοιόμορφη για όλες τις αθλήτριες, καθώς ιδιαίτερα οι νεοεισερχόμενες ή λιγότερο ενσωματωμένες αθλήτριες ενδέχεται να βιώνουν διαφορετικούς βαθμούς ένταξης στο συλλογικό σύνολο, γεγονός που συνάδει με τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Bruner et al., 2014, Eys et al., 2019).

Συνολικά, η σύνθεση των ευρημάτων από τις αθλήτριες, τους γονείς και την ανάλυση του ρόλου του προπονητή καταδεικνύει ότι η συλλογική ταυτότητα στις ομάδες κοριτσιών της πετοσφαίρισης συγκροτείται μέσα από ένα πολύπλοκο πλέγμα ενσώματων, κοινωνικών, συναισθηματικών και επιτελεστικών πρακτικών. Ο κύκλος αναδεικνύεται ως ο κεντρικός μηχανισμός αυτής της διαδικασίας, καθώς συνδέει το σώμα, το συναίσθημα, τη συλλογική δράση και τις κοινωνικές σχέσεις σε μια ενιαία εμπειρία. Η πρακτική αυτή λειτουργεί ταυτόχρονα ως τελετουργία, ως μέσο

κοινωνικοποίησης, ως μηχανισμός συναισθηματικής ρύθμισης και ως διαδικασία παραγωγής συλλογικής ταυτότητας, επιτρέποντας στις αθλήτριες να βιώσουν ουσιαστικά την εμπειρία της συμμετοχής σε μια κοινότητα.

Υπό το συνδυαστικό θεωρητικό πρίσμα των Butler (1990), Mauss (1973), Collins (2004), Haslam et al. (2018, 2020), Carron et al. (1998), Wenger (1998) και Bonk et al. (2019), καθίσταται σαφές ότι η ομάδα δεν αποτελεί μια στατική ή δεδομένη κοινωνική δομή. Αντίθετα, συγκροτείται και αναπαράγεται διαρκώς μέσα από επαναλαμβανόμενες τελετουργικές πρακτικές, ενσώματες μορφές αλληλεπίδρασης και κοινές συναισθηματικές εμπειρίες. Το «εμείς» δεν προηγείται της συλλογικής δράσης αλλά παράγεται δυναμικά μέσα από αυτήν, μέσω της συμμετοχής, της αμοιβαίας αναγνώρισης και της καθημερινής επιτέλεσης κοινών πρακτικών. Ως εκ τούτου, η πρακτική του κύκλου δεν αποτελεί απλώς μια λειτουργική αγωνιστική διαδικασία, αλλά έναν θεμελιώδη κοινωνικό μηχανισμό μέσω του οποίου διαμορφώνονται οι αξίες, οι σχέσεις, οι ταυτότητες και η συλλογική εμπειρία στις κοινότητες κοριτσιών της πετοσφαίρισης.

5.1 Εκπαιδευτικό Πρωτόκολλο της Πρακτικής του Κύκλου στην Πετοσφαίριση

Η πρακτική του κύκλου στην πετοσφαίριση μπορεί να προσεγγιστεί ως ένα δομημένο εκπαιδευτικό πρωτόκολλο επιτελεστικής και ενσώματης μάθησης, το οποίο συμβάλλει στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας, στην ενίσχυση της ομαδικής συνοχής και στη συναισθηματική ρύθμιση των αθλητριών. Βασισμένο στις θεωρητικές προσεγγίσεις της επιτελεστικότητας της Butler (1990) και των «τεχνικών του σώματος» του Mauss (1973), το πρωτόκολλο αυτό αντιμετωπίζει τον κύκλο ως παιδαγωγικά οργανωμένη πρακτική και όχι ως απλή αυθόρμητη ομαδική συνήθεια.

Στο πλαίσιο αυτό, ο κύκλος εντάσσεται ως επαναλαμβανόμενη τελετουργική διαδικασία που ενεργοποιεί τη συλλογική εμπειρία του «εμείς». Η εφαρμογή του ξεκινά με τον σχηματισμό κυκλικής διάταξης των αθλητριών, στοιχείο που προάγει τη σωματική ισοτιμία, τη βλεμματική επαφή και τον συγχρονισμό, δηλαδή βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικά οργανωμένων σωματικών πρακτικών, όπως αυτές περιγράφονται από τον Mauss (1973). Στη συνέχεια, ακολουθεί η συλλογική λεκτική ή μη λεκτική έκφραση ενθάρρυνσης, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει κοινές φράσεις, ρυθμικές φωνές ή χειρονομίες, λειτουργώντας ως επιτελεστικές πράξεις που ενισχύουν και αναπαράγουν τη συλλογική ταυτότητα (Butler, 1990).

Ακολούθως, ενσωματώνεται ένα στάδιο συναισθηματικής αναγνώρισης, κατά το οποίο οι αθλήτριες, άμεσα ή έμμεσα, μετασχηματίζουν ατομικά συναισθήματα (όπως άγχος, χαρά ή απογοήτευση) σε συλλογικά βιώματα, ενισχύοντας τη συναισθηματική συνοχή της ομάδας (Collins, 2004). Η διαδικασία ολοκληρώνεται με ένα κοινό σήμα λήξης, λεκτικό ή σωματικό, το οποίο σηματοδοτεί την ενότητα της ομάδας και τη μετάβαση στην επόμενη δραστηριότητα. Η ακολουθία αυτή συνάδει με τη θεωρία των τελετουργικών αλληλεπιδράσεων, σύμφωνα με την οποία οι επαναλαμβανόμενες συλλογικές πρακτικές δημιουργούν κοινή συναισθηματική ενέργεια, ενισχύουν την αίσθηση του «ανήκειν» και εδραιώνουν τη συλλογική ταυτότητα (Collins, 2004). Παράλληλα, η κοινή διαχείριση των συναισθημάτων και οι τελετουργικές πρακτικές της ομάδας συμβάλλουν στη διαπροσωπική συναισθηματική ρύθμιση και στην ανάπτυξη της ομαδικής συνοχής (Tamminen & Crocker, 2013; Eys et al., 2013, Fransen et al., 2020).

Η παιδαγωγική αποτελεσματικότητα του πρωτοκόλλου βασίζεται σε τρεις κεντρικές αρχές. Πρώτον, στην επανάληψη, η οποία σύμφωνα με τη Butler (1990) αποτελεί τον μηχανισμό μέσω του οποίου η ταυτότητα σταθεροποιείται επιτελεστικά. Δεύτερον, στην ενσώματη συμμετοχή, καθώς το σώμα, όπως υποστηρίζει ο Mauss (1973), λειτουργεί ως φορέας κοινωνικών πρακτικών και αξιών. Τρίτον, στη συλλογική

συναισθηματική ρύθμιση, όπου η ομάδα λειτουργεί ως ενιαίο πεδίο επεξεργασίας συναισθημάτων, ενισχύοντας την ανθεκτικότητα και τη συνοχή της, όπως έχει επισημανθεί και στη σύγχρονη αθλητική βιβλιογραφία (Bonk et al., 2019).

Κεντρικό ρόλο στην εφαρμογή του πρωτοκόλλου διαδραματίζει ο προπονητής, ο οποίος λειτουργεί ως παιδαγωγικός και επιτελεστικός ρυθμιστής της διαδικασίας. Μέσω της καθοδήγησης, της συνέπειας και της ενίσχυσης της συμμετοχής, διασφαλίζει ότι ο κύκλος δεν παραμένει μια τυπική κίνηση, αλλά λειτουργεί ως ουσιαστικός μηχανισμός κοινωνικής και συναισθηματικής ενσωμάτωσης (Côté & Gilbert, 2009, Camiré et al., 2011). Παράλληλα, συμβάλλει στη σύνδεση της πρακτικής με αξίες όπως η συνεργασία, ο σεβασμός και η συλλογικότητα ενισχύοντας την κοινή ταυτότητα της ομάδας και δημιουργώντας ένα υποστηρικτικό κλίμα μάθησης και συμμετοχής (Fransen et al., 2020; Haslam, Reicher, & Platow, 2018, Gould & Carson, 2008).

Συνολικά, το εκπαιδευτικό πρωτόκολλο του κύκλου αναδεικνύει ότι η αθλητική ομάδα δεν αποτελεί απλώς ένα σύνολο ατομικών επιδόσεων, αλλά μια επιτελεστική και ενσώματη κοινωνική οντότητα. Μέσα από την επαναλαμβανόμενη τελετουργική πρακτική, το «εμείς» της ομάδας δεν προϋπάρχει, αλλά παράγεται δυναμικά μέσα από τη δράση, την αλληλεπίδραση και τη συλλογική εμπειρία των αθλητριών (Butler, 1993, Collins, 2004). Παράλληλα, η βιβλιογραφία της αθλητικής ψυχολογίας υποστηρίζει ότι οι επαναλαμβανόμενες συλλογικές πρακτικές και η ηγεσία που βασίζεται στην κοινή ταυτότητα ενισχύουν τη συνοχή, την αίσθηση του «ανήκειν» και την αποτελεσματική λειτουργία των αθλητικών ομάδων (Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998, Fransen et al., 2020, Haslam, Reicher, & Platow, 2018)

5.2 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η παρούσα μελέτη ανέδειξε τον ρόλο της επιτελεστικής πρακτικής του κύκλου στη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και των κοινωνικών δεσμών στις ομάδες κοριτσιών στην πετοσφαίριση. Ωστόσο, όπως συμβαίνει σε κάθε ποιοτική ερευνητική προσέγγιση, τα ευρήματα δεν μπορούν να γενικευθούν καθολικά και αναδεικνύουν περαιτέρω ερευνητικά πεδία που θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν τη θεωρητική και εμπειρική κατανόηση του φαινομένου (Creswell & Poth, 2018, Tracy, 2020).

Αρχικά, προτείνεται η διερεύνηση της πρακτικής του κύκλου σε διαφορετικά αθλητικά πλαίσια και ηλικιακές κατηγορίες, προκειμένου να εξεταστεί κατά πόσο η επιτελεστική του λειτουργία διαφοροποιείται ανάλογα με το επίπεδο αγωνιστικής εμπειρίας, την ηλικία και το φύλο των αθλητών/αθλητριών. Μια συγκριτική ανάλυση μεταξύ ομαδικών αθλημάτων (π.χ. καλαθοσφαίριση, ποδόσφαιρο, πετοσφαίριση) θα μπορούσε να αναδείξει διαφοροποιήσεις ή ομοιότητες ως προς τις μορφές συλλογικής τελετουργίας και τη συμβολή τους στη συγκρότηση της ομαδικής ταυτότητας (Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998, Collins, 2004, Haslam, Reicher, & Platow, 2018, Holt et al., 2017). Επιπλέον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη της προοπτικής των προπονητών σε σχέση με την επιτελεστική λειτουργία του κύκλου. Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι ίδιοι αντιλαμβάνονται, οργανώνουν και αξιοποιούν τέτοιες πρακτικές θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του παιδαγωγικού τους ρόλου ως φορέων αξιών και ρυθμιστών της συλλογικής εμπειρίας (Mauss, 1973, Butler, 1990).

Παράλληλα, προτείνεται η ενσωμάτωση μικτών ερευνητικών μεθόδων, ώστε να συνδυαστούν ποιοτικά δεδομένα (π.χ. συνεντεύξεις, παρατηρήσεις) με ποσοτικά εργαλεία μέτρησης της ομαδικής συνοχής, της αυτοπεποίθησης και της ψυχολογικής ανθεκτικότητας. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να αποτυπωθεί πιο συστηματικά η επίδραση των συλλογικών τελετουργικών στην ψυχοκοινωνική λειτουργία της ομάδας, όπως αυτή έχει ήδη υποδειχθεί από τη σχετική βιβλιογραφία (Bonk et al., 2019).

Επιπλέον, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στη μακροχρόνια παρακολούθηση ομάδων (longitudinal studies), προκειμένου να διερευνηθεί πώς η επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε επιτελεστικές πρακτικές επηρεάζει τη διαμόρφωση της ταυτότητας και των σχέσεων μέσα στον χρόνο. Μια τέτοια προσέγγιση θα επέτρεπε την κατανόηση της δυναμικής εξέλιξης του «εμείς» ως διαρκώς παραγόμενης κοινωνικής κατασκευής Butler, (1990).

Η σημασία της έρευνας είναι διττή. Σε θεωρητικό επίπεδο, συμβάλλει στη διασύνδεση των σπουδών επιτελεστικότητας και φύλου με την κοινωνιολογία του αθλητισμού, εστιάζοντας σε μια ηλικιακή και κοινωνική ομάδα που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στον ελληνικό χώρο. Μέσα από την ανάλυση των επιτελεστικών πρακτικών, αναδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο οι αθλητικές κοινότητες λειτουργούν ως πεδία πολιτισμικής παραγωγής και αναπαραγωγής κοινωνικών νοημάτων Butler,(1990), Coakley, 2015). Σε πρακτικό επίπεδο, τα ευρήματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν για τη βελτίωση των προπονητικών πρακτικών και τη διαμόρφωση υποστηρικτικών και συμπεριληπτικών αθλητικών περιβαλλόντων που ενισχύουν την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των νεαρών αθλητριών Erikson, (1968).

Τέλος, θα ήταν ιδιαίτερα σημαντική η διερεύνηση του ρόλου του πολιτισμικού και κοινωνικού πλαισίου στη διαμόρφωση των συλλογικών τελετουργιών στον αθλητισμό. Η εξέταση διαφορών μεταξύ χωρών ή αθλητικών παραδόσεων θα μπορούσε να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο οι «τεχνικές του σώματος» (Mauss, 1973) διαμορφώνονται από ευρύτερα κοινωνικά και πολιτισμικά συστήματα. Συνολικά, η μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εμβαθύνει στη σύνθετη σχέση μεταξύ σώματος, συναισθήματος και κοινωνικής ταυτότητας στον αθλητισμό, διευρύνοντας το θεωρητικό πλαίσιο των επιτελεστικών πρακτικών και της συλλογικής εμπειρίας. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι επαναλαμβανόμενες συλλογικές πρακτικές συγκροτούν κοινωνικές ταυτότητες, παράγουν κοινά συναισθήματα και διαμορφώνουν σχέσεις συνεργασίας

και συμμετοχής στο αθλητικό περιβάλλον (Butler, 1993, Collins, 2004, Haslam, Reicher, & Platow, 2018, Schechner, 2013).

5.3 Προτάσεις για βελτίωση στην πετοσφαίριση σε σχέση με τις επιτελεστικές πρακτικές και τη συλλογική ταυτότητα

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, προκύπτει ότι η ενίσχυση της ομαδικής συνοχής και της συλλογικής ταυτότητας μπορεί να υποστηριχθεί περαιτέρω μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων στο πλαίσιο της προπονητικής διαδικασίας. Ιδιαίτερη σημασία φαίνεται να έχουν οι επιτελεστικές και τελετουργικές πρακτικές, όπως ο «κύκλος», οι οποίες λειτουργούν ως μηχανισμοί συναισθηματικής ρύθμισης και κοινωνικής ενσωμάτωσης. Στο πλαίσιο αυτό, διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις βελτίωσης. Η άποψη αυτή συνάδει με τη βιβλιογραφία, η οποία αναδεικνύει ότι οι οργανωμένες συλλογικές πρακτικές, η ηγεσία του προπονητή και η συστηματική καλλιέργεια της κοινής ταυτότητας συμβάλλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη της συνοχής, της ψυχολογικής ασφάλειας και της θετικής εμπειρίας των αθλητών (Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998, Côté & Gilbert, 2009, Fransen et al., 2020; Haslam, Reicher, & Platow, 2018).

Αρχικά, προτείνεται η συστηματική ενσωμάτωση δομημένων ομαδικών τελετουργιών πριν και μετά τους αγώνες και τις προπονήσεις. Η επαναληπτικότητα τέτοιων πρακτικών μπορεί να ενισχύσει τη σταθερότητα της συλλογικής ταυτότητας, καθώς, σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση της Butler (1990), η ταυτότητα συγκροτείται μέσω επαναλαμβανόμενων επιτελεστικών πράξεων. Η σταθερή χρήση του κύκλου μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός εδραίωσης του «εμείς» και ενίσχυσης της αίσθησης του ανήκειν.

Επίσης, προτείνεται η συνειδητή παιδαγωγική αξιοποίηση των «τεχνικών του σώματος» κατά Mauss (1973), μέσα από την ενίσχυση της σωματικής συνεργασίας, του συγχρονισμού και της εγγύτητας μεταξύ των αθλητριών. Η προπονητική διαδικασία μπορεί να εστιάσει όχι μόνο στη βελτίωση της ατομικής τεχνικής, αλλά και στην ανάπτυξη συλλογικών σωματικών σχημάτων, τα οποία ενισχύουν τη συνοχή και τη συνεργατικότητα της ομάδας. Παράλληλα, ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη συναισθηματική εκπαίδευση των αθλητριών μέσω συλλογικών πρακτικών. Ο κύκλος μπορεί να λειτουργήσει ως δομημένος χώρος συναισθηματικής επεξεργασίας τόσο της επιτυχίας όσο και της αποτυχίας, ενισχύοντας την ψυχολογική ανθεκτικότητα της ομάδας. Η σχετική βιβλιογραφία για τα συλλογικά τελετουργικά υποστηρίζει ότι τέτοιες πρακτικές συμβάλλουν στην ενίσχυση της ομαδικής ανθεκτικότητας και της συλλογικής αντιμετώπισης του άγχους (Bonk et al., 2019).

Επιπλέον, προτείνεται η επιμόρφωση των προπονητών σε ζητήματα επιτελεστικότητας, ομαδικής δυναμικής και συναισθηματικής διαχείρισης. Ο προπονητής, ως κεντρικός φορέας αξιών και κοινωνικών πρακτικών, μπορεί να ενισχύσει τη συνοχή της ομάδας μέσα από συνειδητή καθοδήγηση των τελετουργικών διαδικασιών και την καλλιέργεια ενός υποστηρικτικού και συνεργατικού κλίματος. Η σχετική βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι η αποτελεσματική προπονητική ηγεσία, η ανάπτυξη της κοινής ταυτότητας και η δημιουργία ενός θετικού ψυχοκοινωνικού περιβάλλοντος συμβάλλουν ουσιαστικά στη συνοχή της ομάδας, στην ψυχολογική ασφάλεια και στη συνολική ανάπτυξη των αθλητών (Côté & Gilbert, 2009, Camiré et al., 2011, Fransen et al., 2020, Haslam, Reicher, & Platow, 2018)..

Τέλος, η ενίσχυση της συμμετοχής όλων των αθλητριών στις συλλογικές πρακτικές, ανεξαρτήτως εμπειρίας ή αγωνιστικού επιπέδου, μπορεί να συμβάλει στη μείωση πιθανών αποκλεισμών και στη διασφάλιση μιας πιο ισότιμης εμπειρίας ένταξης στην ομάδα. Με αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται η συλλογική ταυτότητα ως ανοιχτή και δυναμική διαδικασία επιτέλεσης και όχι ως ιεραρχικά δομημένο σχήμα (Haslam,

Reicher, & Platow, 2018, Collins, 2004, Schechner, 2013). Συνολικά, η βελτίωση της απόδοσης και της συνοχής στην πετοσφαίριση δεν μπορεί να περιοριστεί σε καθαρά τεχνικές παρεμβάσεις, αλλά απαιτεί την κατανόηση της ομάδας ως κοινωνικής και επιτελεστικής οντότητας. Η ενσωμάτωση τελετουργικών πρακτικών, η αξιοποίηση του σώματος ως κοινωνικού φορέα και η παιδαγωγική καθοδήγηση του προπονητή αποτελούν βασικούς άξονες για την ενίσχυση της ομαδικής λειτουργίας (Côté & Gilbert, 2009, Fransen et al., 2020, Camiré et al., 2011, Carron, Brawley, & Widmeyer, 1998).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αυγερινός, Θ. Ε. (2007). *Κοινωνιολογία του αθλητισμού*. University Studio Press

Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (1999), "Πολιτισμός και εθνογραφία: από τον εθνογραφικό ρεαλισμό στην πολιτισμική κριτική", Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Σειρά: Ανθρωπολογικοί ορίζοντες

Γούδας, Μ. (2003). *Ψυχολογία της άσκησης*. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης

Γούδας, Μ., & Μπαγιάτης, Κ. (2005). Ομαδικά αθλήματα και κοινωνική ανάπτυξη νέων αθλητών. *Ελληνική Επιθεώρηση Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*, 3(1), 22–35.

Διγγελίδης, Ν., & Παπαϊωάννου, Α. (1999). Η επίδραση του μαθήματος φυσικής αγωγής στα κίνητρα συμμετοχής μαθητών και μαθητριών. *Αθλητική Ψυχολογία*, 10(2), 45–58.

Ζαϊμάκης, Γ. (2015). Θεωρητικά ρεύματα και προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία του αθλητισμού. Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ε. Φουρναράκη (Επιμ.), *Αθλητισμός και κοινωνία στην Ελλάδα: Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις* (σσ. 89–130). Αλεξάνδρεια.

Ζέρβας, Ι. (2014). *Αθλητική ψυχολογία*. Αθήνα: Σάλτο.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Κριτική.

Κάβουρα, Α., Ryba, T. V., & Χρόνη, Σ. (2015). *Negotiating female judoka identities in Greece: A Foucauldian discourse analysis*. *Psychology of Sport and Exercise*, 17, 88–98. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.09.011>

Καμπερίδου, Ε. (2011). *Κοινωνικό φύλο, κοινωνικό κεφάλαιο, πολυπολιτισμικότητα και αθλητισμός*. Τελέθριον.

Κυριαζή, Ν. (2006). *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καρακούσης, Φ. (2026, 26 Φεβρουαρίου). Συνάντηση ΕΟΠΕ, ΠΑΣΑΠΠ και ΕΣΑΠ για τον 5ο ξένο και την αύξηση των ομάδων στην Volleyleague.

Μαύρου, Σ.-Κ. (2004). *Η συνοχή σε γυναικείες και ανδρικές ομάδες πετοσφαίρισης* (Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

Μπεζιρτζόγλου, Χ. (2012). *Κοινωνιολογία του σώματος και του αθλητισμού*. Αθήνα: Διόνικος.

Μπεργελές, Ν. (1996). *Κοινωνιομετρική αξιολόγηση της συνοχής ομάδων πετοσφαίρισης και η σχέση της με την απόδοση* [Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/8738>

Μορέλα, Ε. (2011). *Αθλητισμός και ενσωμάτωση σε πολυ-πολιτισμικές ομάδες: Η σχέση της συνοχής με την εθνική και πολιτισμική ταυτότητα* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). <https://doi.org/10.26253/heal.uth.2787>

Νόμος 2725/1999. (1999). *Ερασιτεχνικός και επαγγελματικός αθλητισμός και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 121/17.06.1999)

Παπαϊωάννου, Α., Θεοδωράκης, Υ., & Γούδας, Μ. (2003). Για μια καλύτερη φυσική αγωγή. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης.

Παππάς, Χ. (1997). *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία του αθλητισμού και της φυσικής αγωγής*. Σάλτο.

Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης. (2025). *Κανονισμοί και εγκύκλιοι ΕΟΠΕ*. Ανακτήθηκε από ΕΟΠΕ – Κανονισμοί

Δήμος Διονύσου. (χ.χ.). *Ιστορία της Δημοτικής Ενότητας Άνοιξης*.

Hellenica World. (χ.χ.). *Άνοιξη Αττικής*.

Ξενογλώσση

Amorose, A. J., & Anderson-Butcher, D. (2007). Autonomy-supportive coaching and self-determined motivation in high school and college athletes: A test of self-determination theory. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(5), 654–670. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.11.003>

American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). American Psychological Association.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.

Bean, C., Kramers, S., Forneris, T., & Camiré, M. (2018). The importance of intentionally structuring the youth sport context to facilitate positive youth development. *Journal of Applied Sport Psychology*, 30(2), 203–218. <https://doi.org/10.1080/10413200.2017.1334489>

Bonk, D., Leprince, C., Tamminen, K. A., & Doron, J. (2019). Collective rituals in team sports: Implications for team resilience and communal coping. *Movement & Sport Sciences – Science & Motricité*, 105, 27–36. <https://doi.org/10.1051/sm/2019012>

Bonk, D., Tamminen, K. A., Doron, J., & Leprince, C. (2019). Collective rituals in team sports: Implications for team resilience and communal coping. *Movement & Sport Sciences – Science & Motricité*. <https://doi.org/10.1051/sm/2019007>

Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.

Bruner, M. W., & Benson, A. J. (2018). Evaluating the psychometric properties of the Social Identity Questionnaire for Sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 35, 181–188. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.12.006>

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.

Butler, J. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of “sex”*. Routledge.

British Psychological Society. (2018). *Code of ethics and conduct*. British Psychological Society.

Camiré, M., Forneris, T., Trudel, P., & Bernard, D. (2011). Strategies for helping coaches facilitate positive youth development through sport. *Journal of Sport Psychology in Action*, 2(2), 92–99. <https://doi.org/10.1080/21520704.2011.584246>

Carron, A. V., Hausenblas, H. A., & Eys, M. A. (2005). *Group dynamics in sport* (3rd ed.). Fitness Information Technology.

Coakley, J. (2015). *Sports in society: Issues and controversies* (11th ed.). McGraw-Hill Education.

Coakley, J. (2021). *Sports in society: Issues and controversies* (13th ed.). McGraw-Hill.

Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.

Côté, J., & Gilbert, W. (2009). An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(3), 307–323. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.4.3.307>

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Sage.

Cushion, C. J., & Jones, R. L. (2014). A Bourdieusian analysis of cultural reproduction: Socialisation and the hidden curriculum in professional football. *Sport, Education and Society*, 19(3), 276–298. <https://doi.org/10.1080/13573322.2012.666966>

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5th ed.). SAGE Publications.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.

Eys, M. A., & Kim, J. (2017). Team cohesion in sport: Theory, research, and applied implications. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 10(1), 1–20.

Filippini, M., Filoso, V., Genghi, S., Annunziata, N., & Nascivera, N. (2023). Sport, identity and adolescence: A brief review. *Phenomena Journal*, 5(1), 83–87. <https://doi.org/10.32069/PJ.2021.2.190>

Fédération Internationale de Volleyball. (2024). *Official volleyball rules 2025–2028*. FIVB.

Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.

Haslam, S. A., Jetten, J., Cruwys, T., Dingle, G. A., & Haslam, C. (2020). *The new psychology of health: Unlocking the social cure*. Routledge.

Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology*, 85(3), 551–575. <https://doi.org/10.1086/227049>

Horn, T. S. (Ed.). (2008). *Advances in sport psychology* (3rd ed.). Human Kinetics.

Jackson, J. C., Jong, J., Bilkey, D., Whitehouse, H., Zollmann, S., McNaughton, C., & Bulbulia, J. (2018). Synchrony and physiological arousal increase cohesion and cooperation in large naturalistic groups. *Scientific Reports*, 8(1), 127. <https://doi.org/10.1038/s41598-017-18023-4>

Kavoura, A., Ryba, T. V., & Chroni, S. (2015). Negotiating female judoka identities in Greece: A Foucauldian discourse analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 17, 88–98. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.09.011>

Lausic, D., Tennebaum, G., Eccles, D. W., Jeong, A., & Johnson, T. (2009). Intrateam communication and performance in doubles tennis. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 80(2), 281–290. <https://doi.org/10.1080/02701367.2009.10599560>

Mauss, M. (1973). Techniques of the body. *Economy and Society*, 2(1), 70–88. (Original work published 1934)

Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of perception*. Routledge & Kegan Paul. (Original work published 1945)

Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research* (2nd ed.). SAGE Publications.

Morgan, P. B. C., Fletcher, D., & Sarkar, M. (2013). Defining and characterizing team resilience in elite sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(4), 549–559. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.01.004>

Murray, R. M., Koulanova, A., & Sabiston, C. M. (2022). Understanding girls' motivation to participate in sport: The effects of social identity and physical self-concept. *Frontiers in Sports and Active Living*, 3, 787334. <https://doi.org/10.3389/fspor.2021.787334>

Murray, R. M., Sabiston, C. M., & Kowalski, K. C. (2022). Social identity and adolescent girls' sport participation: The role of body image and peer relationships. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 11(3), 345–359. <https://doi.org/10.1037/spy0000281>

Onsports Team. (2014, June 24). ΕΟΠΕ: Οι αλλαγές στο ελληνικό βόλεϊ. Onsports.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). SAGE Publications.

Pateraki, M., & Zografou, M. (2015). Avoiding dilemmas in film analysis: A proposal for emic perspective in anthropological analysis of cinematic dance in Greece. *Papers in Ethnology and Anthropology*, 25(14), 29–48.

Pavlidis, A., & Fullagar, S. (2013). *Becoming roller derby grrrls: Exploring the gendered play of affect in mediated sport cultures*. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(6), 673–688. <https://doi.org/10.1177/1012690212446451>

Smith, R. E., Smoll, F. L., & Cumming, S. P. (2007). Effects of a motivational climate intervention for coaches on young athletes' sport performance anxiety, self-esteem, and perceptions of the coach. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29(1), 39–59. <https://doi.org/10.1123/jsep.29.1.39>

Smoll, F. L., & Smith, R. E. (2006). Enhancing coach–athlete relationships: Cognitive-behavioral principles and procedures. In J. M. Williams (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (5th ed., pp. 19–37). McGraw-Hill.

Strachan, L., Côté, J., & Deakin, J. (2016). The influence of peer groups in organized sport on female adolescents' identity development. *Psychology of Sport and Exercise*, 23, 73–81. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2015.10.002>

Shilling, C. (2020). *The body: A very short introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.

Tamminen, K. A., & Crocker, P. R. E. (2013). “I control my own emotions for the sake of the team”: Emotional self-regulation and interpersonal emotion regulation among

female high-performance curlers. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(5), 737–747.
<https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.05.002>

Tamminen, K. A., Danyluck, C., Bonk, D., & Chen, R. (2023). Syncing to perform? A naturalistic uncontrolled prospective case study of emotional and physiological synchrony in a team of male volleyball athletes. *Journal of Sports Sciences*, 41(11), 1033–1046. <https://doi.org/10.1080/02640414.2023.2259205>

Tamminen, K. A., & Gaudreau, P. (2014). Coping, social support, and emotion regulation in teams. In M. R. Beauchamp & M. A. Eys (Eds.), *Group dynamics in exercise and sport psychology: Contemporary themes* (2nd ed., pp. 222–239). Routledge.

Thorne, B. (1993). *Gender play: Girls and boys in school*. Rutgers University Press.

Traianou, A. (2014). *The centrality of ethics in qualitative research*. Στο P. Leavy (Ed.), *The Oxford handbook of qualitative research* (σσ. 62–78). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199811755.013.028>

Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). *Foundations of sport and exercise psychology* (7th ed.). Human Kinetics.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Πρότυπο επιστολής – Αίτηση συλλογής δεδομένων για διπλωματική εργασία

Όνομα/ Λογότυπο Πανεπιστημίου: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Τμήμα/ Πρόγραμμα Σπουδών: Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία

Ημερομηνία: 3/3/2026

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας:

Email:

Τηλ.: 6976-806164

Υπεύθυνη καθηγήτρια: κα Πατεράκη

Προς: Υπεύθυνο συλλόγου πετοσφαίρισης.

Θέμα: Αίτηση συνεργασίας για συλλογή στοιχείων στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας.

Αξιότιμοι κύριοι,

Ονομάζομαι Στεργίου Αθανασία, φοιτήτρια του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ) και εκπονώ τη διπλωματική μου εργασία με τίτλο: «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση», η οποία εστιάζει στον ρόλο του «κύκλου» ως επιτελεστική πρακτική στην συλλογική ταυτότητα μιας ομάδας πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13-16) έτων.

100

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

Στο πλαίσιο αυτό, θα ήθελα να ζητήσω τη συνεργασία του συλλόγου σας για τη συλλογή ερευνητικού υλικού που θα χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς σκοπούς. Πιο συγκεκριμένα:

1. Βασικά στοιχεία του συλλόγου (έτος ίδρυσης, καταστατικό Διοικητικά Συμβούλια, υποδομές).
2. Στοιχεία για τις αθλήτριες (συμμετοχές ανά έτος, ηλικιακές ομάδες, χρόνια συμμετοχής).
3. Αθλητικά στοιχεία και δραστηριότητες (προπονητικό προσωπικό, άλλο προσωπικό υποστήριξης της λειτουργίας του συλλόγου, κατηγορίες προπονήσεων, προπονητικά προγράμματα, συμμετοχή σε πρωταθλήματα, διαχείριση μετακινήσεων για τους αγώνες διαχείριση προπονητικού υλικού, μπάλες και άλλα όργανα που χρειάζονται για τις προπονήσεις και υλικού αθλητριών, φόρμες, εμφανίσεις, παπούτσια).
4. Δυνατότητα διεξαγωγής συνεντεύξεων και συμπλήρωσης ερωτηματολογίων με προπονητές, αθλήτριες και γονείς των αθλητριών.

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού θα πραγματοποιηθεί με πλήρη σεβασμό προς το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα όλων των ερωτηθέντων. Όλα τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τη συγγραφή της διπλωματικής εργασίας και δεν θα κοινοποιηθούν σε τρίτους. Η συμμετοχή του συλλόγου σας θα συνεισφέρει σημαντικά στην ακαδημαϊκή κατανόηση της ανάπτυξης του γυναικείου ποδοσφαίρου και στην προβολή της κοινωνικής και αθλητικής του διάστασης.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον χρόνο και τη συνεργασία σας.

Με εκτίμηση,

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ.

Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγιο

Ονομάζομαι Στεργίου Αθανασία και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Ε.Α.Π στη σχολή «Κοινωνικών Επιστημών». Στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας στο πρόγραμμα σπουδών «Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία» πραγματοποιώ έρευνα με θέμα «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση». Η συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα είναι πολύτιμη προκειμένου, με τη βοήθειά σας, να διερευνήσουμε τον ρόλο του «κύκλου» ως επιτελεστική πρακτική στην συλλογική ταυτότητα μιας ομάδας πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13-16) ετών. Όλες οι πληροφορίες που θα συλλεχθούν από το παρακάτω ερωτηματολόγιο είναι εμπιστευτικές. Η συμμετοχή σας είναι και θα παραμείνει ανώνυμη και τα προσωπικά σας δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων.

B.1 Ερωτηματολόγιο για αθλήτριες τοπικού συλλόγου πετοσφαίρισης στην Βόρεια Αττική

Μέρος Α: Γενικά Στοιχεία

1. Ηλικία: _____
2. Χρόνια συμμετοχής στο βόλεϊ : _____
3. Τμήμα συμμετοχής: (π.χ. εφηβικό, γυναικείο) _____
4. Κατοικία: _____
5. Εργασία γονέων: _____
6. Σπουδές γονέων: _____
7. Καταγωγή: _____

Μέρος Β: Συμμετοχή και Εμπειρίες

8. Πως νιώθεις που είσαι μέλος της ομάδας αυτής ;

9. Ένιωσες κάποια στιγμή να μην είσαι κομμάτι της ομάδας; σε ενόχλησε αυτό;

10. Νιώθεις ότι ο κύκλος σε φέρνει πιο κοντά με τις συμπαίκτριές σου;

11. Πως καταλαβαίνεις ότι είσαι κομμάτι της ομάδας; σου αρέσει να είσαι κομμάτι της ομάδας; υπάρχουν άλλα παιδιά που δεν νιώθουν έτσι;

103

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

12. Γιατί θεωρείς ότι γίνεται ο κύκλος μετά από κάθε πόντο;

13. Πώς νοιώθεις όταν είστε όλες μαζί στον κύκλο ;

14. Νιώθεις ότι ο κύκλος σας φέρνει πιο κοντά ως ομάδα; Με ποιον τρόπο; _____

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ.

B.2 Ερωτηματολόγιο για τους γονείς

ΜΕΡΟΣ Α: Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο ερωτώμενου:
2. ☐ Άνδρας
3. ☐ Γυναίκα
4. ☐ Άλλο / Δεν επιθυμώ να απαντήσω
5. Ηλικία: _____
6. Εργασία: _____
7. Σπουδές: _____
8. Κατοικία: _____
9. Καταγωγή: _____

ΜΕΡΟΣ Β: Εμπειρίες, αντιλήψεις για το άθλημα και υποστήριξη

10. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι ο κύκλος ενισχύει την αυτοπεποίθηση των αθλητριών; _____

11. Έχετε παρατηρήσει αλλαγές στη διάθεση της κόρης σας μετά από έναν κύκλο σε νίκη σε σχέση με ήττα; Περιγράψτε.

12. Πιστεύετε ότι οι διάφορες πρακτικές όπως ο « κύκλος» επηρεάζουν το παιδί σας; Πως;

13. Πιστεύετε ότι ο κύκλος συμβάλλει στη δημιουργία δεσμών μεταξύ των αθλητριών; Με ποιον τρόπο;

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ

Παράρτημα Γ: Έντυπο Γραπτής Συγκατάθεσης Γονέα / Κηδεμόνα

Τίτλος Έρευνας:

«Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση».

Στοιχεία Ερευνήτριας:

Ονοματεπώνυμο: Στεργίου Αθανασία

Ιδιότητα: Φοιτήτρια Μεταπτυχιακού.

Πανεπιστήμιο: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Τμήμα / Πρόγραμμα Σπουδών: Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία

Επικοινωνία (email ή τηλέφωνο): 697-2258738

Πληροφορίες για τη Συμμετοχή στην Έρευνα

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας, η οποία αποσκοπεί στη διερεύνηση του ρόλου του «κύκλου» ως επιτελεστική πρακτική στην συλλογική ταυτότητα μιας ομάδας πετοσφαίρισης κοριτσιών ηλικίας δεκατριών έως δεκαέξι (13-16) έτων.

.Η συμμετοχή του ανήλικου τέκνου σας περιλαμβάνει:

106

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

- Συμπλήρωση σύντομου ερωτηματολογίου σχετικά με τις εμπειρίες της στην πετοσφαίριση.

- Παρατήρηση συμμετοχής της στις προπονήσεις και αγώνες, στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας.

Η συμμετοχή είναι απολύτως εθελοντική. Οι απαντήσεις και τα στοιχεία που θα συλλεχθούν θα παραμείνουν ανώνυμα και εμπιστευτικά, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας και δεν θα διαβιβαστούν σε τρίτους.

Δήλωση Συγκατάθεσης

Δηλώνω ότι έχω ενημερωθεί πλήρως για τον σκοπό και το περιεχόμενο της παραπάνω έρευνας και συναινώ στη συμμετοχή του ανήλικου τέκνου μου, σύμφωνα με τους όρους που αναφέρονται παραπάνω.

Ονοματεπώνυμο Γονέα/Κηδεμόνα:

Ονοματεπώνυμο Ανήλικης Αθλήτριας:

Ημερομηνία: ____ / ____ / ____

Υπογραφή Γονέα/Κηδεμόνα: _____

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΘΕΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΣΑΣ

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε

107

Διπλωματική Εργασία

Αθανασία Στεργίου, «Χέρια στον κύκλο: Επιτελεστικές πρακτικές και συλλογική ταυτότητα στις κοινότητες κοριτσιών στην πετοσφαίριση»

μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.